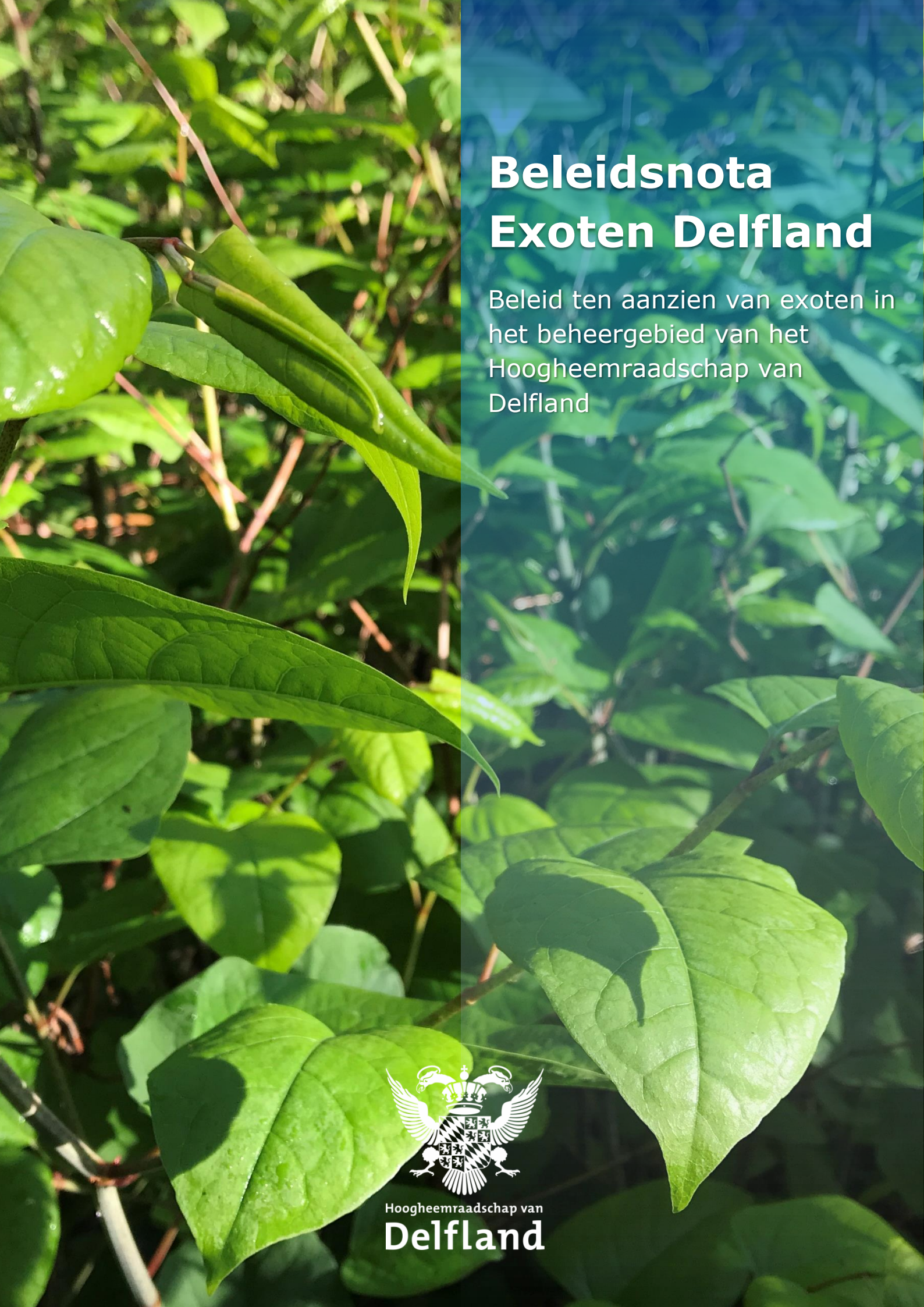

Beleidsnota Exoten Delfland

Beleid ten aanzien van exoten in het beheergebied van het Hoogheemraadschap van Delfland

Hoogheemraadschap van
Delfland

Beleidsnota Exoten Delfland

Beleid ten aanzien van exoten in het beheergebied van het Hoogheemraadschap van Delfland

Datum: 03-02-2020
Status: Definitief

Voorblad: Japanse duizendknoop (*Fallopia japonica,* foto Wilco de Bruijne)

Dossiernummer: 1566

Inhoud

Samenvatting 4
1. Inleiding 5
1.1 Aanleiding 5
1.2 Probleemstelling 5
1.3 Exotenbeleid Delfland 6
2. Risico's 8
2.1 Algemeen 8
2.2 Risico's voor de waterveiligheid 8
2.3 Risico's voor het waterkwantiteitsbeheer 9
2.4 Risico's voor de waterkwaliteit & biodiversiteit 9
2.5 Overige risico's 10
3. Wetgeving, beleidskaders & verantwoordelijkheden 11
3.1 Algemeen 11
3.2 Europa 11
3.3 Rijksoverheid 12
3.4 Provincies 14
3.5 Waterschappen 14
3.6 Gemeenten 15
4. Strategieën 16
4.1 Preventie 16
4.2 Bestrijden 17
4.3 Beheersen 17
4.4 Acceptatie 18
5. Beleid ten aanzien van exoten in Delfland 19
5.1 Verantwoordelijkheden ten aanzien van exoten 19
5.2 Algemeen beleid exoten 19
5.3 Soortgroep specifiek beleid 21
5.4 Melden exoten & communicatie 26
Literatuur 27
Bijlage 1 Invasieve planten en dieren op de (Europese) Unielijst 28
Bijlage 2 Overzicht exoten in Delfland 2019 31
Bijlage 3 *Infographic* rivierkreeften in Delfland 33
Bijlage 4 Factsheet beheer exoten in Delfland 2018/2019 34
Bijlage 5 Ganzen- & muskusrattenbeleid Delfland 36

Samenvatting

Het aantal exotische plant- en diersoorten neemt toe in het beheergebied van Delfland. Deze soorten horen hier van nature niet thuis en vormen in sommige gevallen een gevaar voor de waterkwaliteit, de watervoerende functie van watergangen en de stabiliteit van waterkeringen. Daar waar exoten de beheertaken en doelstellingen van Delfland raken grijpt Delfland actief in. De Beleidsnota Exoten Delfland beschrijft op welke manier Delfland met exoten omgaat.

Het Hoogheemraadschap van Delfland ondervindt overlast van exoten bij het uitvoeren van het waterbeheer. Met name soorten die voorkomen in het water en op de oevers kunnen de beheertaken en doelstellingen t.a.v. waterveiligheid, waterkwantiteitsbeheer en waterkwaliteit in gevaar brengen. Daarnaast bestaan er risico's ten aanzien van aansprakelijkheid van Delfland bij schade aan eigendommen van derden door aanwezigheid van exoten in en op eigendommen van Delfland.

Op Europees niveau is een verordening opgesteld die regels oplegt aan de lidstaten met betrekking tot een vastgestelde lijst van voor de EU exotische soorten. Dit betekent o.a. een verplichting tot opstellen van beheerplannen van aanwezige soorten. Op nationaal niveau is deze regelgeving opgenomen in de nieuwe Wet natuurbescherming. Hierin wordt formeel de opgaaf ten aanzien van de exoten op de Europese Unielijst bij de provincies neergelegd. Voor de exotische schaaldieren geldt dat het rijk de verantwoordelijkheid bij zichzelf houdt. Delfland heeft alleen directe verantwoordelijkheden en taken op het gebied van bestrijding of beheersing van muskus- en beverratten, voor wat betreft de soorten op de Europese Unielijst.

Echter, Delfland voert eigen beleid om schade te beperken daar waar exoten invloed hebben op het voeren van goed waterbeheer of wanneer belangen van derden geschaad worden door exoten in of op eigendommen van Delfland. Het betreft zowel soorten die niet op de Unielijst staan, als ook soorten die wel op de Unielijst staan, maar waar het rijk of provincie vooralsnog geen actie op onderneemt. Voor deze exoten legt Delfland, aan de hand van de Beleidsnota Exoten, een strategie vast in een protocol per soort(groep). Er zijn verschillende strategieën voor de omgang met exoten:

- Preventie – voorkomen aanwezigheid nieuwe exoten;
- Bestrijden – gericht op volledige verwijdering van een exoot;
- Beheersen – tot acceptabel niveau terugdringen van een populatie;
- Acceptatie – geen overlast/effectieve acceptabele methode beschikbaar.

Bij het kiezen van een strategie en opstellen van een protocol per soort(groep) maakt Delfland een aantal keuzes. Voor iedere soort is dit maatwerk, afhankelijk van de mate van verspreiding, het type overlast en de risico's. Deze keuzes worden in gezamenlijkheid gemaakt door de integrale werkgroep 'Exoten' Delfland. Voor het afwegingsproces wordt een beslisboom gebruikt. Delfland neemt bij het kiezen van een strategie de huidige praktijk als basis, daarnaast volgt Delfland zoveel als mogelijk de landelijke richtlijnen en zoekt afstemming met andere waterschappen, onder meer via de werkgroep 'Plaagsoorten'. De protocollen worden van tijd tot tijd geactualiseerd, als de wetgeving daartoe aanleiding geeft of als er sprake is van voortschrijdend inzicht, bijvoorbeeld ten aanzien van de geschiktheid van beheers- of bestrijdingsmethoden. Aanwezigheid van nieuwe exoten wordt door Delfland gemeld bij de Provincie Zuid-Holland, Plantenziektenkundige dienst en de NDFF.

In deze Beleidsnota Exoten Delfland wordt de werkwijze verder toegelicht, evenals een aantal algemene en soortgroep gerichte beleidsuitgangspunten.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In toenemende mate vestigen zich in het beheergebied van Delfland dier- en plantensoorten, die van nature niet in Nederland thuishoren, maar door toedoen van de mens hier aanwezig zijn. We noemen dit exoten. Zij komen bijvoorbeeld met transporten van goederen of ballastwater mee, migreren via door de mens gecreëerde corridors (zoals gegraven kanalen) of worden verkocht als huis- of consumptiedier, tuin- of vijverplant. Een aantal van deze soorten blijkt zich in Nederland in het wild te kunnen vestigen. De verspreiding van exoten is de laatste decennia sterk toegenomen. Het gaat zowel om planten als om dieren, land- (terrestrisch) en watergebonden (aquatisch) soorten.

Exoten vormen niet altijd een probleem. In veel gevallen komt een exoot maar in geringe aantallen voor, bijvoorbeeld doordat een belangrijk deel van de populatie jaarlijks de winter niet overleeft. De meeste soorten die in geringe aantallen aanwezig zijn, geven geen directe overlast en de impact op het ecosysteem blijft beperkt. Van een klein deel van de exoten ontwikkelt de populatie en verspreiding zich explosief. In sommige gevallen kan een exoot grote ecologische en economische schade veroorzaken en een risico vormen voor veiligheid en volksgezondheid.

1.2 Probleemstelling

Ook in het beheergebied van Delfland neemt het aantal exotische plant- en diersoorten toe. Deze exoten hebben effect op de uitvoering van het waterbeheer en op het behalen van de doelstellingen. Niet alle exoten zijn een probleem, maar een aantal soorten die voorkomen in het water en op de oevers kunnen een bedreiging vormen voor de waterveiligheid, het waterkwantiteitsbeheer en het ecosysteem. Exoten kunnen bijvoorbeeld keringen ondergraven, watergangen overwoekeren en inheemse soorten verdringen. Daarmee hebben ze een direct negatief effect op respectievelijk de waterveiligheid, de watervoerende functie van het watersysteem en de waterkwaliteit. Meer over de risico's van exoten in hoofdstuk 2.

Op Europees niveau is een verordening opgesteld die regels oplegt aan de lidstaten met betrekking tot een vastgestelde lijst van exotische soorten, de zogenoemde Unielijst (Bijlage 1). Dit betekent o.a. handels- en bezitsverboden en verplichting tot opstellen van beheerplannen van aanwezige soorten. Op nationaal niveau is deze regelgeving opgenomen in de nieuwe Wet natuurbescherming. Hierin wordt formeel een opgaaf bij de provincies neergelegd in artikel 3.19: "*Gedeputeerde staten dragen er zorg voor dat in hun provincie het aantal van de invasieve exoten, bedoeld in het eerste lid, zoveel mogelijk wordt teruggebracht*". Van de invasieve exoten die opgenomen zijn op de Unielijst hebben de waterschappen alleen een wettelijke taak bij de bestrijding van de muskusrat (*Ondatra zibethicus*) en de beverrat (*Myocastor coypus*).

Echter, waar andere exoten een bedreiging vormen voor Delflands kerntaken handelen we waar mogelijk proactief. Daarnaast hebben we een zorgplicht voor de inheemse flora en fauna vanuit de Wet Natuurbescherming (Hoofdstuk 3). Binnen Delfland is momenteel nog geen beleid voor de omgang met exoten. Wel zijn er op ambtelijk niveau afspraken gemaakt dat de afdeling Onderhoud Watergangen en Waterkeringen enkele woekerende exotische waterplanten verwijdert om de doorstroming te kunnen garanderen. Dit betreft de grote waternavel, parelvederkruid en waterteunisbloem. Daarnaast wordt op een aantal locaties Japanse duizendknoop verwijderd en neemt Delfland deel aan verschillende onderzoeken naar handelingsperspectieven ten aanzien van de Amerikaanse rivierkreeften.

Momenteel komen er zowel intern als extern veel vragen t.a.v. exoten op Delfland af. Het aantal exoten en de verspreiding daarvan neemt toe, de verwachting is dat het aantal vragen en mogelijke problemen in de toekomst alleen maar toeneemt. Een gepaste taakafbakening en gepast beleid ten aanzien van exoten is nodig om goed waterbeheer te waarborgen.

1.3 Exotenbeleid Delfland

Beleidsnota exoten Delfland

Het aantal exoten en de verspreiding daarvan neemt toe. De verwachting is dat de overlast voor Delfland en zijn inwoners in de toekomst toeneemt. Er is behoefte aan duidelijk beleid en informatievoorziening ten aanzien van de omgang met exoten. Deze beleidsnota beschrijft hoe Delfland omgaat met exoten. Aan bod komen de verantwoordelijkheden aangaande exoten, welke risico's ze kunnen vormen voor het waterbeheer, welke beheerstrategieën er zijn en wat Delfland doet om de overlast en schade van exoten te voorkomen of te beperken. In bijlage 2 is een lijst met exoten opgenomen waarvan bekend is dat ze in Delfland voorkomen, deze lijst komt voort uit monitoring en onderzoek uitgevoerd door Delfland.

De Beleidsnota Exoten beschrijft de algemene aanpak ten aanzien van Exoten in Delfland. Daarnaast is voor een aantal soortgroepen ook specifiek beleid geschreven. Voor vijf soortgroepen is dit gedaan in deze Nota. Daarnaast is dit in het verleden reeds voor enkele andere soorten uitgewerkt. De exotische ganzensoorten (o.a. Canadese gans, Nijlgans & Indische gans) vallen onder het ganzenbeleid (Aanpak ganzenoverlast door Delfland, bijlage 5). Ook is er reeds beleid ten aanzien van de muskusrat, de bestrijding van deze exoot wordt voor 6 westelijke waterschappen centraal geregeld in de samenwerkingsorganisatie Muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland (Bijlage 5).

Wat doen we al?

Tot vaststelling van deze beleidsnota had Delfland nog geen beleid voor de omgang met exoten. Wel zijn er op ambtelijk niveau afspraken gemaakt over de verwijdering van enkele woekerende exotische waterplanten om de doorstroming te kunnen garanderen. Dit betreft de grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*), parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*) en waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*). Ook worden de verschillende Aziatische duizendknoopsoorten verwijderd (*Fallopia sp*.), wanneer ze keringen aantasten, natuurgebieden bedreigen (bijvoorbeeld N2000 gebied Solleveld & Kapittelduinen, *Figuur 1*) of wanneer belangen van derden geschaad worden door aanwezigheid van Aziatische duizendknoopsoorten op terreinen van Delfland.

Naast beheersing van bovengenoemde soorten, voert Delfland onderzoek uit naar de effecten van een enkele exoten en potentiele bestrijdingsmethoden, waaronder de Amerikaanse rivierkreeftsoorten (*Procambarus sp./ Ocronectes sp.*) en de Aziatische duizendknoopsoorten.

Figuur 1 Verwijdering Japanse duizendknoop N2000 gebied Solleveld & Kapittelduinen in 2018.

Wat staat niet in de beleidsnota?

Tevens zijn er ook inheemse soorten waar we soms overlast van hebben bij het uitvoeren van het waterbeheer, zoals kroos en groot hoefblad. De Beleidsnota Exoten Delfland gaat niet over inheemse soorten. Beheersing van inheemse soorten die overlast geven kent een andere aanpak. De ontwikkeling van inheemse soorten die in de toekomst effect kunnen hebben op de taken van Delfland, wordt in de gaten gehouden.

2. Risico's

2.1 Algemeen

De waterschappen ondervinden overlast van exoten bij het uitvoeren van goed waterbeheer. Niet alle exoten zijn een probleem voor het waterbeheer. Met name soorten die voorkomen in het water en op de oevers kunnen de beheertaken en doelstellingen t.a.v. waterveiligheid, waterkwantiteitsbeheer en waterkwaliteit in gevaar brengen. Daarnaast bestaat de kans op schade aan eigendommen van derden door aanwezigheid van exoten op wateren en terreinen in eigendom van Delfland. Tevens is er kans op afbreukrisico in de media (communicatie) en overlast voor burgers. In onderstaande paragrafen worden de meest voorkomende risico's van exoten beschreven.

Delfland hanteert een aantal doelstellingen, in onderstaand kader zijn de doelstellingen opgenomen die een relatie hebben met de Beleidsnota Exoten (bron doelstellingen: Begroting 2020 & meerjarenraming 2021-2024 Hoogheemraadschap van Delfland). In onderstaande paragrafen zijn in kaders de risico's van exoten voor de relevante doelstellingen uitgebreider beschreven.

Doelstellingen Delfland met relatie tot Beleidsnota Exoten

1. *Zoetwatervoorziening en coördinatie droogte: Een (kosten)effectieve, op de functies afgestemde zoetwatervoorziening;*
2. *Doel waterkwaliteit: In 2027 heeft Delfland schoon, gezond en levend water, dat voldoet aan de KRW-doelen;*
3. *Doel zwemwater: De aangewezen zwemwaterlocaties voldoen aan WBP 5;*
4. *Doel waterkwantiteit: In 2021 is het watersysteem zo ingericht dat in het beheergebied kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd;*
5. *Doel biodiversiteit: De biodiversiteit verbeteren, en de natuur en dieren ontzien;*
6. *Doel Vaarwegbeheer: Het vaarwegbeheer professionaliseren.*
7. *Doel waterveiligheid: De primaire, regionale en overige waterkeringen zijn veilig.*

2.2 Risico's voor de waterveiligheid

Ondergraven van keringen

Soorten als de muskusrat, de beverrat maar ook de verschillende rivierkreeftsoorten graven tunnels in oevers van watergangen en in keringen. Hierdoor kan de stabiliteit van oevers en keringen verminderen en de veiligheid in het geding komen. *Raakt doelstellingen 4 en 8.*

Erosiegevoeligheid

Verschillende woekerende plantensoorten zoals de Aziatische duizendknoopsoorten (*Fallopia*) en reuzenbalsemien kunnen in het voorjaar en in de zomer grote oppervlakten van keringen begroeien. Doordat deze planten in het najaar en in de winter afsterven ontstaan er grote open plekken in de grasmat van het keringtalud. Door het ontbreken van een goede beworteling en bedekking van de toplaag kunnen taluds eroderen, waardoor de stabiliteit van oevers en keringen vermindert. Tevens hebben de wortels van deze planten effect op de beschoeiing c.q. de kademuren, omdat de wortels deze constructies aantasten. Daarnaast

zorgt het eroderen van de toplaag voor meer baggeraanwas en vertroebeling van het water. *Raakt doelstellingen 4 en 7.*

Doelstellingen 4 & 7

4. Doel waterkwantiteit: In 2021 is het watersysteem zo ingericht dat er in Delfland kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De kans op inundatie van gebieden door hevige regenval wordt zodanig verkleind dat deze aan de normering voldoet.

7. Doel waterveiligheid: De primaire, regionale en overige waterkeringen zijn veilig. We zorgen voor adequaat onderhoud en we beoordelen periodiek op stabiliteit en hoogte. We nemen risico gestuurd passende maatregelen die we afstemmen met de omgeving.

2.3 Risico's voor het waterkwantiteitsbeheer

Woekerende waterplanten kunnen watergangen en kunstwerken verstoppen. Dit leidt tot opstuwing van water, waarmee de wateraanvoer en -afvoer in het geding kan komen. Dit kan leiden tot wateroverlast, en daarnaast ook gevolgen hebben voor de begaanbaarheid van vaarwegen (nautische functie). Ook kunnen exotische schelpdieren zoals quaggamosselen dikke pakketten vormen in duikers, pompkelders van gemalen en onder bruggen. Dit kan tot hoge kosten leiden voor het schoonmaken van kunstwerken. Daarnaast zorgt het graafgedrag van o.a. muskusratten en Amerikaanse rivierkreeften voor meer baggeraanwas, wat de afvoercapaciteit kan beperken. Ten slotte kunnen stuwen en andere kunstwerken achterloops raken (lekken) door dit graafgedrag. *Raakt doelstelling 1, 4 & 6.*

Doelstellingen 1, 4 en 6:

1. *Zoetwatervoorziening en coördinatie droogte: Een (kosten)effectieve, op de functies afgestemde zoetwatervoorziening, nu en in de toekomst.*
4. *Voorkomen wateroverlast: In 2021 is het watersysteem zo ingericht dat er kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De kans op inundatie van het watersysteem door hevige regenval wordt zodanig verkleind dat deze aan de normering voldoet.*
6. *Vaarwegbeheer: Het vaarwegbeheer professionaliseren in samenwerking met gebiedspartners.*

2.4 Risico's voor de waterkwaliteit & biodiversiteit

Exoten kunnen het biologisch evenwicht verstoren en daarmee natuurschade veroorzaken. Dit kan effect hebben op het behalen van de KRW-doelen ten aanzien van waterkwaliteit en daarnaast op de biodiversiteit. Exoten kunnen bijvoorbeeld inheemse soorten verdringen door hun plaats in het ecosysteem in te nemen. Een inheemse soort kan verdwijnen uit een gebied wanneer een exoot ziektes overdraagt of op inheemse soorten predeert, maar vooral ook als het licht en voedsel wegneemt of een standplaats inneemt.

Voorbeelden hiervan zijn de exotische riviergrondels uit het Donaustroomgebied en de Amerikaanse brulkikker. Deze soorten nemen plaatsen in van inheemse soorten en prederen op inheemse amfibieën en eieren van vissen. Woekerende waterplanten kunnen grote oppervlakten water bedekken en zo grote invloed hebben op de zuurstofhuishouding en lichtinval. Dit heeft negatieve effecten op het ecosysteem in het water en daarmee op de waterkwaliteit van een waterlichaam. Onder waterkwaliteit wordt verstaan de chemische en ecologische waterkwaliteit zoals bedoeld onder de Kader Richtlijn Water (KRW).

Daarnaast zijn er allerlei soortspecifieke eigenschappen, die de waterkwaliteit en ecologie beïnvloeden. Quaggamosselen bijvoorbeeld filteren het water waardoor het helderder en voedselarmer wordt. Dit is niet gewenst omdat zoöplankton daardoor te weinig voedsel heeft en verdwijnt. De mosselen filteren daarbij tevens het zoöplankton zelf. Zoöplankton beperkt (blauw)algenbloei en is zelf weer voedsel voor vissen. Op die manier wordt het hele natuurlijke ecosysteem beïnvloed. Rivierkreeften zorgen juist voor een vertroebeling van het water door het afknippen van waterplanten en toevoeging van slib door graafgedrag in de oevers (extra baggeraanwas). Ook graskarpers eten waterplanten en beïnvloeden daarmee de soortensamenstelling en/of bedekkingsgraad van de watervegetatie, wat ook een verslechtering van de waterkwaliteit kan betekenen. Niet alle eigenschappen van exoten zijn bekend en het effect dat de aanwezigheid van exoten heeft is daardoor meestal niet goed in te schatten.

Hoe dan ook kunnen exoten grote invloed hebben op het voorkomen van inheemse soorten en deze zelfs volledig verdringen. In de internationale literatuur wordt het introduceren van exoten als een van de belangrijkere redenen van het massaal uitsterven van soorten genoemd (Sodhi et al., 2009). Door de effecten van exoten neemt de natuurlijke biodiversiteit af wat een direct negatief effect heeft op het behalen van de Europese Kaderrichtlijn Water doelstellingen voor de Delflandse waterlichamen. *Raakt doelstelling 2, 3 & 5.*

Doelstellingen 2, 3 en 5:

2. *Waterkwaliteit: In 2027 heeft Delfland schoon, gezond en levend water, dat voldoet aan de KRW-doelen. In 2021 zijn de doelen voor de SGBP3-periode vastgesteld voor zowel de KRW-waterlichamen als het overig water.*
3. *Zwemwater: Aangewezen zwemwaterlocaties laten voldoen aan WBP5 (inspanningsverplichting voor blauwalgen, resultaatverplichting voor bacteriën). Alleen bij uitzondering is er een negatief advies als gevolg van bijvoorbeeld blauwalg en bacteriën.*
5. *Biodiversiteit: Aansluitend op de werkzaamheden van Delfland willen we in ons beleid en onze werkzaamheden de biodiversiteit verbeteren, en de natuur en dieren ontzien.*

Er zijn ook voorbeelden bekend van inheemse soorten die in exoten een nieuwe voedselbron vinden. Er zijn waarnemingen van visetende vogels en vissen die rivierkreeften en exotische grondelsoorten eten. Dit gebeurt echter niet in aantallen die een effect hebben op de populatie van deze exoten. Daarnaast zijn er ook voorbeelden in de geschiedenis waarbij een exoot is ingezet om een exoot te bestrijden. Het resultaat van het introduceren van een nieuwe exoot is onzeker en met een grote kans op ongewenste bijeffecten voor de inheemse biodiversiteit.

2.5 Overige risico's

Ten slotte zijn er nog risico’s die niet direct gekoppeld zijn aan de doelstellingen. Vanuit het Verenigd Koninkrijk is bijvoorbeeld bekend dat ‘vastgoed’ aanzienlijk in waarde vermindert wanneer er een exotische Aziatische duizendknoopsoort op het perceel aanwezig is. Deze soorten zijn nauwelijks te verwijderen en tasten beton, asfalt en funderingen aan. Wanneer een van deze soorten zich uitbreidt vanuit een terrein in eigendom van Delfland, zoals een kade of gemaalperceel, en schade veroorzaakt, kan Delfland aansprakelijk gesteld worden.

Een ander risico van het voorkomen van exoten is overlast die ervaren wordt door inwoners van Delfland en de bijbehorende werklast voor medewerkers van Delfland van bijvoorbeeld handhaving en communicatie. Voorbeelden zijn de veelvuldige meldingen van Amerikaanse rivierkreeftsoorten en in mindere mate de exotische Aziatische duizendknoopsoorten.

3. Wetgeving, beleidskaders & verantwoordelijkheden

3.1 Algemeen

Er is op Europees en nationaal niveau kaderstellend beleid gemaakt over exoten. Daarnaast is er provinciaal beleid en zijn er diverse afspraken tussen o.a. de Unie van waterschappen, het Ministerie van Economische Zaken en het bedrijfsleven. Onderstaand een overzicht van kaderstellend beleid en wetgeving. In de opvolgende paragrafen worden deze beleidskaders kort toegelicht. De beleidskaders zijn dynamisch en worden regelmatig geactualiseerd.

Europa	Rijksoverheid	Provinciaal	Waterschappen
Europese Exotenverordening	Wet natuurbescherming	Beleidsplan uitvoering Wet Natuur Bescherming	Waterschapswet en waterwet
Kaderrichtlijn water	Beleidsnota invasieve exoten	Beleidsnota's exoten	Convenant waterplanten
	Team Invasieve Exoten (TIE)/NVWA		Unie van Waterschappen

3.2 Europa

EU-exotenverordening

Op Europees niveau is het gevaar van exoten voor o.a. de biodiversiteit en veiligheid als gezamenlijk probleem erkend. Per 3 augustus 2016 geldt een Europees verbod op bezit, handel, kweek, uitzet in het milieu, transport en import van een aantal schadelijke exotische planten en dieren, dit is opgenomen in de EU-exotenverordening 1143/2014. Invasieve exoten zijn voor de EU soorten die niet van nature in Europa voorkomen, maar die door menselijk handelen hier zijn gekomen en die schade toebrengen aan biodiversiteit en ecosystemen. Voor lidstaten geldt de plicht om in de natuur aanwezige exotenpopulaties op te sporen, te verwijderen, of als dat niet lukt, zodanig te beheersen dat verspreiding en schade zoveel mogelijk wordt voorkomen. De Europese landen hebben afgesproken om maatregelen te nemen om schade door exoten te beperken, zowel in het kader van het Biodiversiteits-verdrag (Convention on Biological Diversity) als in Europees Verband, o.a. ter ondersteuning van de doelstellingen van de kaderrichtlijn water. Dat gebeurt in drie stappen:

1. Zorgen dat soorten niet de EU binnen komen (**preventie**);
2. Zo snel mogelijk verwijderen van soorten die toch binnen komen (**bestrijden**);
3. Beheersing van niet te verwijderen soorten en voorkomen van verdere verspreiding (**beheersen**).

Unielijst

De verordening is van kracht in alle lidstaten, waaronder Nederland. Centraal staat de eerdergenoemde Europese "Unielijst", dit is een lijst van (in eerste instantie) 37 invasieve uitheemse soorten die voor de EU zorgwekkend zijn. Inmiddels is de lijst uitgebreid met een aantal toevoegingen (12 soorten in 2017 en 17 soorten in 2019), dit is een doorgaand proces. De selectie van soorten is gebaseerd op wetenschappelijke risicobeoordelingen. Op de lijst staan landplanten, zoogdieren, vogels, zoetwater invertebraten, zoetwaterplanten, zoetwatervissen, reptielen, amfibieën en één insect. Nederland dient maatregelen te nemen tegen de introductie en verspreiding van de soorten op de Unielijst (zie bijlage 1, deze lijst wordt regelmatig uitgebreid).

De Europese verordening biedt lidstaten de ruimte om aanvullend op de Europese lijst een nationale lijst op te stellen van soorten die op hun grondgebied een probleem vormen. Dit kan bijvoorbeeld relevant zijn bij soorten die in Nederland exotisch zijn, maar op EU-niveau niet, zoals bijvoorbeeld de quaggamossel. De staatssecretaris van Economische Zaken lijkt geen

gebruik te willen maken van deze mogelijkheid. Hij stelt daarbij dat Nederland in principe geen extra maatregelen treft aanvullend op Europese verordeningen en dat de provincies verantwoordelijk zijn voor de aanpak.

Voor de soorten op de Unielijst geldt een groot aantal geboden en verboden. De soorten mogen niet:

- Worden binnengebracht op het grondgebied van de Unie, ook niet onder douanetoezicht;
- Worden gehouden, ook niet in een gesloten omgeving;
- Worden gekweekt, ook niet in een gesloten omgeving;
- Worden vervoerd naar binnen of buiten de EU, behalve in het kader van uitroeiing;
- In de handel worden gebracht;
- Worden gebruikt of uitgewisseld;
- Worden toegestaan zich voort te planten, te worden gekweekt of geteeld, ook niet in een gesloten omgeving;
- Worden vrijgelaten in het milieu.

Kaderrichtlijn Water (KRW)
Onder de Kaderrichtlijn water wordt gerefereerd aan exoten middels de score op de maatlatten. Het aandeel exoten in het totale visbestand heeft bijvoorbeeld een negatief effect op de te behalen score voor een waterlichaam.

3.3 Rijksoverheid

Wet natuurbescherming
De Wet natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht. De wet vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Boswet en de Flora- en faunawet. Hierin is een aantal artikelen opgenomen die betrekking hebben op exoten, en vormt daarmee de nationale implementatie van de EU-exotenverordening.

In reactie op de EU-exotenverordening 1143/2014 heeft het Rijk in maart 2018 middels het Besluit natuurbescherming en de ministeriële Regeling Wet natuurbescherming, de verantwoordelijkheid voor de bestrijding van de meeste aangewezen exoten op de Europese Unielijst aan de provincies overgedragen. Afspraken hieromtrent zijn vastgelegd in het *Masterplan uitroeiing en beheersing Unielijstsoorten*. Voor 30 van de initiële 37 soorten van de Unielijst is de verantwoordelijkheid door het Rijk bij de provincies neergelegd.

Met de decentralisatie van het natuurbeleid in het kader van de Wet natuurbescherming naar de provincies, lag het ook voor de hand het exotenbeleid bij de provincies onder te brengen. Een provincie kan o.a. faunabeheereenheden en wildbeheereenheden opdracht geven tot het bestrijden van exoten. Met deze overdracht van Rijk naar provincies komen geen extra financiële middelen over van het Rijk. Onderdeel van de bestaande afspraken tussen Rijk en provincies is dat, wanneer de kosten voor bestrijding van invasieve exoten sterk stijgen en redelijkerwijs niet zijn op te vangen, Rijk en provincies de consequenties daarvan met elkaar zullen bespreken. De verantwoordelijkheid voor 4 exotische rivierkreeften en de Chinese wolhandkrab liggen wel nog bij het Rijk, namelijk het ministerie van LNV, omdat de schaaldieren zijn ondergebracht in de Visserijwet en mogelijk vanwege commercieel belang.

Formeel is van de soorten op de Unielijst alleen de verantwoordelijkheid voor de beverrat neergelegd bij de Waterschappen. De beverrat komt echter alleen nog voor in de grensstreek, binnen Delfland zijn geen meldingen bekend. In 2017 en 2019 zijn aanvullingen op de Unielijst gepubliceerd met daarop in totaal 29 soorten (bijlage 1). Het rijk heeft na een publicatie 1,5 jaar de tijd om aan te geven hoe met de nieuwe aanvullingen wordt omgegaan.

De verwachting is dat ten minste voor 1 soort (muskusrat) de verantwoordelijkheid formeel bij de waterschappen komt te liggen, omdat dit conform de Waterwet reeds zo geregeld is.

Ondanks dat het merendeel van de exoten van de Europese Unielijst nu onder verantwoordelijkheid van de provincies vallen blijft het rijk verantwoordelijk voor de naleving van de verboden uit de Europese verordening. Deze verboden zijn vooral gericht op het voorkomen van de vestiging van invasieve exoten. Daartoe zal het Rijk verschillende instrumenten inzetten zoals het instellen van handels- en bezitsverboden en het uitvoeren van grenscontroles door de douane. Ook is het Rijk verantwoordelijk voor het opstellen van rapportages richting Brussel. Daarvoor zijn weer gegevens nodig van de provincies, waterschappen en terrein beherende organisaties (TBO's).

Visserijwet
De Visserijwet is gericht op de visserij en niet op natuurbescherming en het omgaan met exoten. Dat neemt niet weg dat de Visserijwet en de daarop gebaseerde Uitvoeringsregeling visserij van belang is voor het omgaan met exoten. Zo geldt op grond van de Uitvoeringsregeling visserij voor alle binnenwateren een verbod op het uitzetten van een groot aantal soorten rivierkreeften. Het uitzetten van graskarpers is verboden in beken en rivieren en in wateren in Natura 2000-gebieden en in andere aangewezen natuurgebieden. In overige wateren geldt het verbod niet als de eigenaar van het water toestemming verleent voor het uitzetten van graskarpers én als is voldaan aan voorwaarden om te voorkomen dat graskarpers in andere wateren terecht komen.

De Visserijwet regelt ook door wie en met welke vangmiddelen gevist mag worden op vis en schaaldieren. Zo staat omschreven waaraan moet worden voldaan om als beroepsvisser geregistreerd te staan en wat beroepsvangtuigen zijn. Ook is het visrecht omschreven. Dit is bijvoorbeeld van belang voor het vissen op kreeften door particulieren. Fuiken en korven zijn beroepsvangtuigen, hiervoor is een ontheffing in het kader van de Visserijwet benodigd. Alleen beroepsvissers komen hiervoor in aanmerking. Voor het vangen van kreeften dient men tevens te beschikken over het schaaldiervisrecht.

Beleidsnota invasieve exoten
Vóór het tot stand komen van de EU-exotenverordening 1143/2014 is in 2007 de Beleidsnota invasieve exoten door het rijk vastgesteld. Volgens dit beleid zoekt Nederland zoveel mogelijk aansluiting bij de organisatie van exotenbestrijding in andere Europese landen. Het zwaartepunt van het beleid is gericht op preventie van introducties van nieuwe invasieve soorten. Door het uitvoeren van bestrijdingsmaatregelen wordt getracht de vestiging van nieuwe soorten te voorkomen. Als dat geen haalbare optie blijkt, dan richt het beleid zich vervolgens op beheersmaatregelen. Actieve bestrijding of beheersing van exoten vindt plaats wanneer geïntroduceerde soorten een reële dreiging vormen. Niet iedere exoot wordt actief bestreden. De beslissing om een exoot actief te bestrijden zal afhangen van de aard en omvang van het probleem dat door deze exoot wordt veroorzaakt en de verwachte maatschappelijke en financiële inspanningen die de bestrijding zal vergen.

Team Invasieve Exoten (TIE)
Een voornemen in de nota was de oprichting van een coördinerend orgaan invasieve exoten. Met de oprichting van het Team Invasieve Exoten (TIE) is hieraan invulling gegeven. Het TIE ondersteunt het Ministerie van LNV bij het uitvoeren van het exotenbeleid. Het team richt zich vooral op exoten die schadelijk zijn voor de natuur, maar heeft ook oog voor schade aan de volksgezondheid, economie en veiligheid. Dit geldt voor exoten in Nederland in het algemeen en gaat dus verder dan alleen de exoten op de Europese Unielijst. De belangrijkste activiteiten van het TIE zijn:

- Adviseren aan het Ministerie van LNV over de aanpak van invasieve exoten;

- (Laten) uitvoeren van risicoanalyses. Voor nieuwe risicoanalyserapporten geldt consultatieperiode. Dit betekent dat iedereen de mogelijkheid heeft hierop te reageren;
- (Laten) uitvoeren van *surveys* en monitoring;
- Communicatie over risico's aan particulieren, terreinbeheerders, waterschappen en bedrijfsleven.

Het TIE voorziet organisaties uit een groot (inter-)nationaal deskundigennetwerk van informatie. Het TIE ondersteunt deze organisaties op die manier in de uitvoering van preventie en bestrijding van invasieve exoten. De uitvoering van eventuele maatregelen wordt gelegd bij uitvoerende organisaties zoals de provincies (exoten Unielijst) de Plantenziektenkundige Dienst en terreinbeheerders.

3.4 Provincies

Provincie Zuid-Holland heeft in 2002 het Beleidsplan uitvoering Flora- en faunawet Zuid-Holland vastgesteld. In dit stuk is opgenomen dat de "uitbreiding en vestiging van exoten en verwilderde diersoorten niet wenselijk is". Voor deze diersoorten streven gedeputeerde staten "naar een zo klein mogelijk populatie". In het beleidsplan worden verschillende zoogdieren en vogels als exoot benoemd waaronder de Nijlgans, de wasbeer, beverrat en muskusrat. Het beheer van de muskusrat is sinds enkele jaren geregeld via Muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland die ook in het beheergebied van Delfland muskusratten vangt.

Sinds de verantwoordelijkheid voor het grootste deel van de aangewezen exoten op de Europese Unielijst bij de provincies is komen te liggen, werken de provincies aan hernieuwd exotenbeleid. Met name de provincies Gelderland en Utrecht zijn hier vooruitstrevend mee aan de slag gegaan en hebben begin 2019 eigen exotenbeleid vastgesteld. Aangezien Delfland overlast ondervindt van een aantal exoten bij het uitvoeren van goed waterbeheer, voert Delfland haar eigen beleid ten aanzien van exoten, in afwachting van vastgesteld beleid in de provincie Zuid-Holland.

3.5 Waterschappen

Waterschapswet en Waterwet

In de Waterschapswet is opgenomen dat de zorg voor het watersysteem tot de taken van het waterschap behoort. In de Waterwet artikel 3.2a is opgenomen dat het waterschap zo goed mogelijk zorgdraagt voor het voorkomen van schade aan waterstaatswerken, veroorzaakt door muskus- en beverratten. Hier wordt invulling aan gegeven door deze dieren te bestrijden, dit is voor Delfland geregeld via Muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland.

Op regionaal niveau zijn er een aantal waterschappen die inmiddels een exotenbeleid hebben opgesteld om invulling te geven aan dit vraagstuk (ook wel plaagsoortenbeleid of invasieve exotenbeleid genoemd).

Convenant waterplanten

Om de verspreiding van invasieve exotische waterplanten in te dammen is in 2010 het Convenant Waterplanten ondertekend door het bedrijfsleven, het Ministerie van Economische Zaken en de Unie van waterschappen, namens alle waterschappen. In dit convenant is onder meer afgesproken dat bepaalde plantensoorten in Nederland niet worden geleverd aan consumenten en ook niet door de aangesloten bedrijven in eigen beheer worden gebruikt. In het convenant is opgenomen dat de Unie van Waterschappen bevordert dat de waterschappen alle nieuwe vondsten van uitheemse soorten, anders dan de grote waternavel, zullen melden aan de Plantenziektekundige Dienst. Ook is opgenomen dat de Unie van Waterschappen

bevordert, dat de waterschappen publiekscampagnes organiseren op het voorkómen van introductie van exoten in het oppervlaktewater.

Op de Europese unielijst staat slechts een aantal exotische waterplanten dat overlast veroorzaakt voor de waterschappen. In het convenant staan er meer. De Unie van Waterschappen pleit er daarom voor om het convenant waterplanten van kracht te houden naast het overige beleid. Het is nog niet duidelijk hoe het Ministerie van Economische Zaken en de overige convenantpartijen hierover denken.

Unie van Waterschappen
De Unie van Waterschappen heeft als standpunt dat de waterschappen geen soortenbeheerders zijn. Zij hebben wel de wettelijke taak om muskus- en beverratten te bestrijden. Ten aanzien van andere exoten hebben zij een verantwoordelijkheid voor bestrijding van exoten vanuit het oogpunt van de zorgplicht voor o.a. waterkeringen en afvoerende functie van wateren. Concreet gaat het ten tijde van dit schrijven (2019) dan om de waterplanten zoals genoemd in het Convenant Waterplanten aangevuld met de muskus- en beverrat. De Unie van Waterschappen heeft daarnaast haar leden het advies gegeven om terughoudend te zijn met het uitzetten van de quaggamossel in Nederlandse watersystemen. In een factsheet, opgesteld door STOWA zijn de risico's benoemd.

3.6 Gemeenten

Gemeenten kunnen lokaal beleid hebben ten aanzien van exoten waar deze overlast geven. Voorbeelden zijn bestrijding van de Aziatische duizendknoopsoorten op gronden van gemeenten en bestrijding van exotische ganzensoorten in stadsparken. De gemeenten hebben geen wettelijke verplichtingen ten aanzien van exoten. Delfland informeert en betrekt gemeenten bij exotenbestrijding via het 'Netwerk Schoon en gezond water Delfland', het samenwerkingsverband tussen de gemeenten en Delfland ten aanzien van chemische en ecologische waterkwaliteit.

Ten slotte
In de praktijk zal er veel afstemming en samenwerking nodig zijn om een eenduidige en effectieve aanpak van exoten te bereiken tussen o.a. provincies, waterschappen, gemeenten, terreinbeheerders en grondeigenaren.

4. Strategieën

Er zijn verschillende manieren waarop omgegaan kan worden met exoten. De eerste manier is preventie van vestiging van nieuwe exoten, de tweede is het actief bestrijden met als doel volledige verwijdering, de derde is beheersen van aanwezige populaties die niet meer te verwijderen zijn en de vierde is tenslotte acceptatie. Op deze vier strategieën zijn de meeste vormen van exoten beleid gestoeld, zowel nationaal als internationaal. Delfland sluit zich hierbij aan, onderstaand worden de strategieën toegelicht.

4.1 Preventie

Bij voorkeur wordt voorkomen dat exoten zich in het beheergebied van Delfland en het watersysteem vestigen. In de praktijk zullen echter exoten die al in Nederland aanwezig zijn, ook Delfland vroeg of laat bereiken. Exoten verplaatsen zich actief op eigen kracht maar ook passief via bijvoorbeeld het schutten van scheepvaartsluizen, inlaat van water of door bewuste of onbewuste uitzet door mensen. Goede voorlichting helpt bij preventie van verspreiding door mensen.

Voorbeeld preventie

Goede communicatie kan voorkomen dat exoten door menselijk handelen geïntroduceerd of verspreid worden. Een voorbeeld hiervan is de app Snapp de Exoot, waarmee inwoners exoten kunnen melden en soorteninformatie kunnen vinden. Door gebruik van de app en de geboden informatie worden mensen zich bewust van de risico's van het in het wild uitzetten van exotische planten en dieren. Bron afbeelding: Website Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard.

Ook het bevorderen van een zo natuurlijk mogelijke inrichting van het watersysteem en bevorderen van de inheemse biodiversiteit t.b.v. ecologische weerbaarheid is een vorm van een preventieve maatregel tegen vestiging van exoten. Onder de KRW wordt reeds gewerkt aan een zo natuurlijk mogelijke inrichting van het watersysteem. Het bevorderen van de biodiversiteit is daarnaast een ambitie uit het bestuursakkoord 2019-2023.

4.2 Bestrijden

Bestrijding van een soort wordt toegepast om een soort lokaal of regionaal compleet te verwijderen. Bestrijding kan pas worden toegepast als er een effectieve en acceptabele methode voorhanden is en als de inspanning en kosten opwegen tegen de te verwachten overlast.

Voorbeeld bestrijding

De Amerikaanse brulkikker is op een aantal locaties in Nederland succesvol verwijderd om definitieve vestiging te voorkomen. Bron Artikel: Parool 20 oktober 2011. Een voorbeeld voor het beheergebied van Delfland is de muskusrattenbestrijding. Deze soort is niet nog niet volledig verdwenen maar de terugdringing van de populatie zeer succesvol.

Amerikaanse brulkikker wordt uitgeroeid in Limburg

De Amerikaanse brulkikker, die zich goed thuisvoelt in een vijver in het Limburgse Baarlo, wordt uitgeroeid. Staatssecretaris Joop Atsma van Milieu heeft de nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit nVWA deze week toestemming gegeven om het schadelijke dier te verwijderen met behulp van het bestrijdingsmiddel benzocaïne.

ANP/Redactie 20 oktober 2011, 12:11

4.3 Beheersen

Als bestrijding met als doel volledige verwijdering uit een gebied niet haalbaar is, bijvoorbeeld vanwege kosten of praktische werkbaarheid, dan wordt er voor gekozen een populatie te beheersen tot een acceptabel niveau. Delfland beheerst al jaren de populaties van een aantal waterplantsoorten, namelijk de grote waternavel, waterteunisbloem en parelvederkruid en sinds september 2018 ook de Aziatische duizendknoopsoorten op een aantal locaties.

Voorbeeld beheersing

Delfland beheerst de grote waternavel (foto links) en parelvederkruid (foto rechts) om de populaties zoveel als mogelijk in te perken, omdat Delfland van deze planten last ondervindt bij het handhaven van de afvoercapaciteit van watergangen en bij het behalen van de KRW doelstellingen voor waterkwaliteit en ecologie.

4.4 Acceptatie

Het accepteren van exoten houdt in dat er geen maatregelen genomen worden om de aantallen of verspreiding van de soort te beperken. Dat kan zijn omdat Delfland bij het uitvoeren van het waterbeheer geen overlast ondervindt van een exoot, of omdat er (nog) geen geschikte bestrijdingsmethoden voorhanden zijn. Dat laatste kan ook het geval zijn, terwijl er wel overlast en schade wordt ondervonden, zoals bij de Amerikaanse rivierkreeften. In die gevallen kan onderzoek gedaan naar mogelijk wel geschikte bestrijdingsmethoden.

Voorbeeld

Delfland neemt vooralsnog geen maatregelen tegen de Amerikaanse rivierkreeften (foto links) omdat er (nog) geen effectieve en acceptabele bestrijdingsmethoden voorhanden zijn. Ook worden geen maatregelen genomen tegen een aantal exotische waterplanten zoals watersla (foto rechts) omdat de populatie in de winter grotendeels afsterft.

5. Beleid ten aanzien van exoten in Delfland

5.1 Verantwoordelijkheden ten aanzien van exoten

In het beheer gebied van Delfland komen verschillende exoten voor. Een niet uitputtende lijst van exoten aangetroffen in het beheergebied is opgenomen in bijlage 2. Een klein deel van deze exoten komt ook voor op de Europese Unielijst. In hoofdstuk 3 zijn de verantwoordelijkheden geschetst ten aanzien van de exoten op de Europese Unielijst:

- Met het in werking treden van het Besluit natuurbescherming en de ministeriële Regeling natuurbescherming zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor het treffen van maatregelen ter bestrijding van aangewezen soorten. Op dit moment gaat het om 66 soorten van de Unielijst (bijlage 1).
- Schaaldieren (wolhandkrab, Amerikaanse rivierkreeften) vallen onder de Visserijwet en daarom onder verantwoordelijk van het Rijk.
- De waterschappen zijn al verantwoordelijk voor de aanpak van de beverrat en muskusrat conform de Waterwet en blijven dat ook.

Het hoogheemraadschap van Delfland heeft dus alleen directe verantwoordelijkheden en taken op het gebied van bestrijding of beheersing* van muskus- en beverratten, voor wat betreft de exoten van de Unielijst. Daar waar (andere) exoten echter een bedreiging vormen voor het voeren van goed waterbeheer én waar exoten op eigendommen van Delfland aanwezig zijn en overlast of schade voor derden kunnen opleveren, grijpt Delfland in. In onderstaande paragrafen is beschreven hoe Delfland omgaat met exoten die effect hebben op de uitoefening van onze taken en behalen van onze doelstellingen.

** Wanneer onderstaand wordt gesproken over bestrijdingsmethoden dan worden zowel de methoden bedoeld t.b.v. van zowel bestrijden (doel volledige verwijdering) als beheersen (terugdringen populatie tot acceptabel niveau).*

5.2 Algemeen beleid exoten

Het Hoogheemraadschap van Delfland:

- *Zet geen exotische planten of dieren uit in de vrije natuur, en geeft derden hier ook geen toestemming voor;*
- *Treedt actief op wanneer Delfland overlast ondervindt van exoten bij het uitvoeren van het waterbeheer en behalen van doelstellingen, en wanneer belangen van derden geschaad worden door exoten aanwezig in of op eigendommen van Delfland;*
- *Kiest een strategie (preventie/bestrijding/beheersing/acceptatie) per exoot die overlast geeft en stelt een protocol op voor uitvoering van deze strategie;*
- *Heroverweegt de strategie bij beschikbaarheid van nieuwe methoden of inzichten;*

De beste manier om schade door exoten te voorkomen is zorgen dat ze in de vrije natuur terecht komen (preventie). Delfland zet daarom geen exotische platen of dieren uit en geeft derden hier ook geen toestemming voor. Wanneer een exoot reeds voorkomt, voert Delfland eigen beleid om schade te beperken wanneer deze invloed heeft op het voeren van goed waterbeheer. Het betreft zowel soorten die niet op de Unielijst staan (wordt door rijk of provincie geen actie voor ondernomen), als ook soorten die wel op de Unielijst staan, maar waar het rijk of provincie vooralsnog geen actie op onderneemt*. Voor deze exoten legt Delfland een strategie (preventie/ bestrijden/beheersen/accepteren) vast in een protocol per soort of per soortgroep. Delfland neemt hierbij de huidige praktijk als basis, daarnaast volgt

Delfland zoveel als mogelijk de landelijke richtlijnen en zoekt afstemming met andere waterschappen, onder meer via de werkgroep 'Plaagsoorten'. De protocollen worden van tijd tot tijd geactualiseerd, als de wetgeving daartoe aanleiding geeft of als er sprake is van voortschrijdend inzicht, bijvoorbeeld ten aanzien van de geschiktheid van bestrijdingsmethoden. Wanneer gekozen wordt voor de strategie 'bestrijden' dan wel 'beheersen' en de beschikbare bestrijdingsmethoden gelijkwaardig zijn kiest Delfland voor de meest diervriendelijke optie.

* *Delfland kiest er voor niet af te wachten wat de provincie doet, maar zelf actie te ondernemen waar de exoten ofwel een bedreiging vormen voor het waterbeheer, ofwel andere risico's opleveren, zoals overlast voor bewoners, kans op schade bij derden vanuit eigendommen van Delfland. Bij kosten gemaakt voor bestrijding van exoten die wel op de Unielijst staan, gaat Delfland hierover in gesprek met de Provincie. In dit geval zoekt Delfland partners in de andere waterschappen en de gemeenten binnen onze Provincie, en dringt gezamenlijk bij de Provincie aan op een actievere houding.*

Vanaf 2019 registreert afdeling Onderhoud Waterkeringen en Watergangen alle gevallen van schade die tijdens inspecties worden vastgesteld en die kunnen worden toegeschreven aan exoten. Daarnaast worden de kosten voor herstelwerkzaamheden vastgelegd, alsmede de kosten voor bestrijding van de drie exotische waterplantsoorten en de Aziatische duizendknoopsoorten. Zie bijlage 4 voor een overzicht van de inspanning en kosten die geleverd zijn voor exotenbeheer en onderzoek in 2018/2019.

Beslisboom

Bij het kiezen van een strategie en opstellen van protocollen per soort(groep) maakt Delfland een aantal keuzes. Voor iedere soort is dit maatwerk, afhankelijk van de mate van verspreiding, het type overlast en de risico's. Voor iedere (nieuwe) melding wordt bepaald of de betreffende exoot een risico vormt voor het waterbeheer en/of overlast geeft voor inwoners en of er risico is op aansprakelijkheid. Vervolgens wordt de geschiktheid van bestrijdingsmethoden bepaald aan de hand van het effect en maatschappelijke acceptatie van methoden. Ook dierenwelzijn is bij het maken van een afweging van belang. Ten slotte wordt een afweging gemaakt of de kosten opwegen tegen de mate van overlast en de risico's. Uiteindelijk volgt een van de beschreven strategieën uit bovenstaand proces.

In geval van de strategieën 'bestrijden' en 'beheersen' wordt een werkprotocol uitgewerkt door de afdeling Onderhoud Waterkeringen en Watergangen. Het opstellen en uitvoeren van protocollen wordt gezien als bedrijfsvoering. Protocollen worden daarom in beginsel niet vastgesteld door het bestuur.

Bovenstaande keuzes en afwegingen worden in gezamenlijkheid gemaakt door de werkgroep 'Exoten', bestaande uit medewerkers van de afdelingen Watersysteemkwaliteit (WSK), Waterkeringen (WK), Waterhuishouding (WH), Assetmanagement, Onderhoud Waterkeringen en Watergangen (OWW), Juridische zaken Vastgoed Inkoop (JVI), Handhaving, Communicatie en het Projectmanagement Bureau (PMB). Onderstaande beslisboom illustreert het afwegingsproces. Deze beslisboom is niet uitputtend aangezien het per exoot maatwerk betreft.

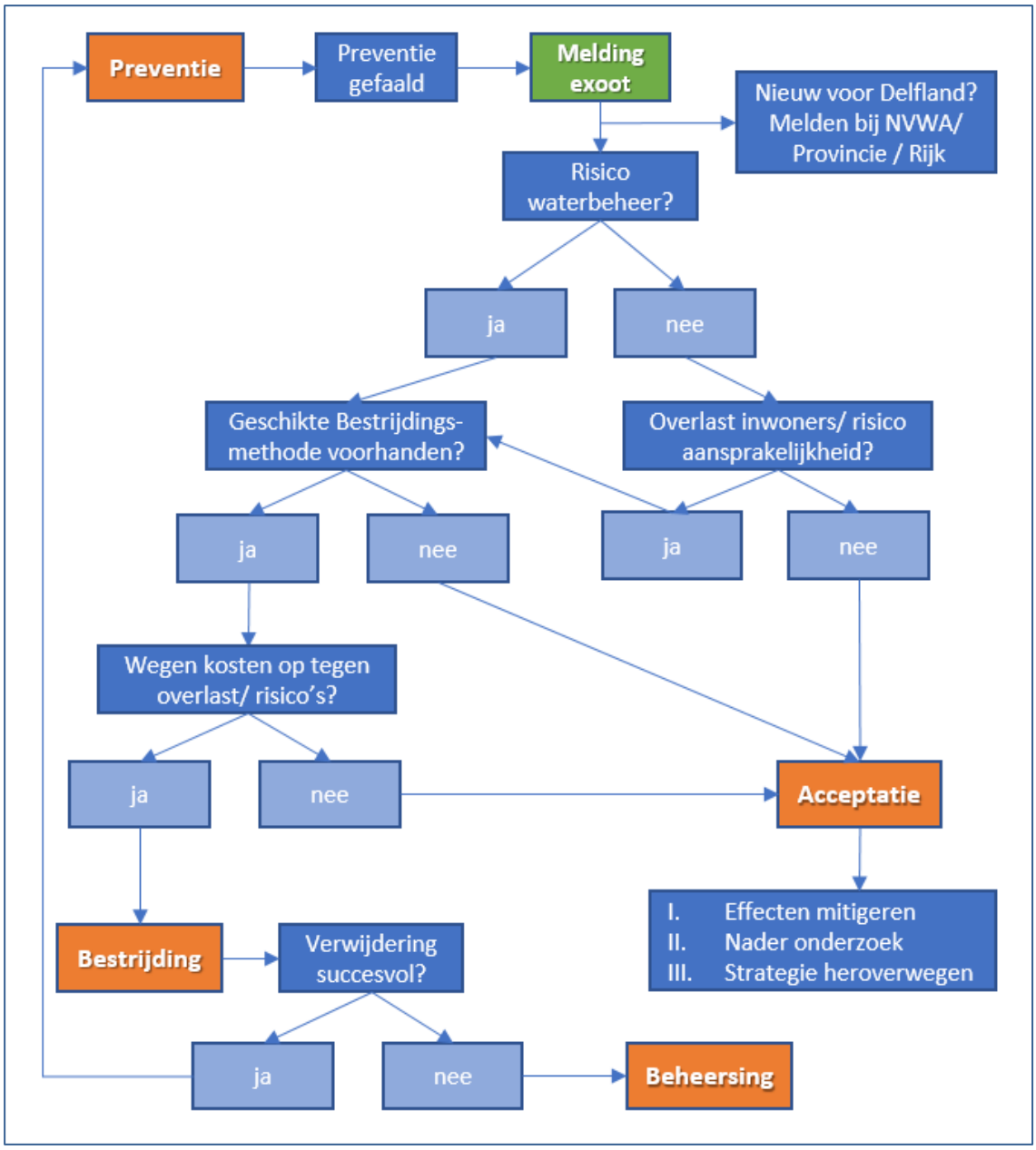

5.3 Soortgroep specifiek beleid

De strategie die gevolgd wordt is maatwerk per exoot en kan wijzigen afhankelijk van voorkomen en verspreiding en daarnaast van ontwikkelingen in bestrijdingsmethoden. Het is daarom niet werkbaar voor iedere bekende exoot op voorhand een aanpak uit te werken. Voor een aantal soortgroepen, die veelvuldig in het beheergebied voorkomen en waarvan geregeld meldingen, vragen, klachten en/of aanvragen voor uitzet dan wel wegvangen ontvangen worden, zijn aanvullend op eerdergenoemde algemene beleidsuitgangspunten een vijftal soortgroep specifieke beleidsuitgangspunten geformuleerd. Het betreft momenteel (d.d. februari 2020) de volgende soortgroepen:

- Exotische vissen
- Water- en oeverplanten
- Amerikaanse rivierkreeften
- Aziatische duizendknoopsoorten
- Exotische schelpdieren

Exotische vissen

In het Delflandse watersysteem zijn exotische vissoorten aanwezig. Deze zijn hier o.a. terecht gekomen door inlaat van water, legale uitzettingen in het verleden en uitzet van dieren uit aquaria en tuinvijvers. Vanuit de Wet Natuurbescherming is het Delfland, net als alle andere overheden en burgers, niet toegestaan om dieren (waaronder exoten) uit te zetten in de vrije natuur. Dit verbod geldt echter niet voor alle vissen en schaaldieren (en hun eieren) die zijn aangewezen in de Uitvoeringsregeling visserij. Op grond van de Uitvoeringsregeling visserij geldt binnen het beheergebied van Delfland een verbod op het uitzetten van graskarpers in alle niet geïsoleerde wateren en wateren met een beschermingsstatus zoals N2000. In de overige wateren mogen graskarpers op grond van de Uitvoeringsregeling visserij uitsluitend uitgezet worden als de eigenaar van het water toestemming verleent voor het uitzetten van graskarpers én als is voldaan aan voorwaarden om te voorkomen dat graskarpers in andere wateren terecht komen.

Delfland kiest er voor zelf geen exotische vissen en/of hun eieren uit te zetten, omdat het effect dat exotische soorten op de waterkwaliteit hebben op voorhand niet te voorspellen is. Uitzet van exotische vissoorten kan negatief uitpakken voor de waterkwaliteit & ecologie, zie bijvoorbeeld STOWA, 2018 aangaande effecten van Graskarpers, Delfland neemt dit risico niet. Ook in geïsoleerde wateren staat Delfland dit niet toe, omdat er geen controle is op verspreiding van vissen door menselijk handelen. Bovenstaande is in lijn met de vastgestelde Integrale nota Vis van Delfland (*Integrale nota Vis d.d. 20 december 2012*).

Het Hoogheemraadschap van Delfland

- *Zet geen exotische dieren of hun eieren uit in de vrije natuur, inclusief vissen, en geeft derden hier ook geen toestemming voor;*
- *Strategie: acceptatie van aanwezige exotische vissoorten, geen verdere verspreiding dan wel toename door uitzet.*

Blauwband

Graskarper

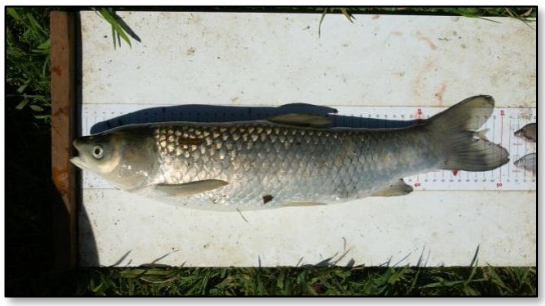

Water- en oeverplanten

De Unie van Waterschappen heeft het 'Waterplantenconvenant' (zie 3.5) getekend namens alle waterschappen. Relevante afspraken voor de Unie en de waterschappen zijn de volgende:

- De Unie van Waterschappen bevordert dat de waterschappen alle nieuwe vondsten anders dan grote waternavel zullen melden aan de Plantenziektekundige Dienst;
- De Unie van Waterschappen bevordert dat de waterschappen publiekscampagnes organiseren gericht op het voorkomen van introductie van exoten in het oppervlaktewater.

Delfland beplant of zaait regelmatig percelen in, bijvoorbeeld voor bescherming van kades of het bevorderen van de ontwikkeling van nieuw aangelegde natuurvriendelijke oevers. Delfland

gebruikt hiervoor geen exotische planten of zaden daarvan. Daarnaast beheerst Delfland actief de populaties van grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*), parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*) en waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*), op alle locaties in het watersysteem (primair en secundair water) waar deze soorten bekend zijn en/of nieuw gemeld worden. Dit vanwege de grote risico's van deze soorten voor de uitvoering van het waterbeheer en de kans op explosieve groei en verspreiding. Zie bijlage 4 voor een overzicht van de inspanning en kosten die geleverd zijn voor de bestrijding van deze 3 exoten in 2018/2019. Daarnaast zijn er nog meer exotische waterplanten aanwezig, zoals de watersla (*Pistia stratiotes*) en enkele exotische kroossoorten zoals de kroosvaren (*Azolla filiculoides*). Sommige van deze soorten sterven in de winter grotendeels af, zoals de watersla. Het effect van de exotische kroossoorten ten opzichte van de inheemse kroossoorten is onbekend. Nu en in de toekomst beheerst Delfland exotische waterplanten waar nodig.

Het Hoogheemraadschap van Delfland:

- *Houdt zich aan afspraken gemaakt in het waterplantenconvenant;*
- *Plant of zaait geen exotische planten, waaronder water- en oeverplanten;*
- *Beheerst actief 3 exotische waterplanten in het oppervlaktewater: de grote waternavel, parelvederkruid en water teunisbloem*
- *Strategie: Beheersen waar nodig*

Amerikaanse rivierkreeften

Ook in het gebied van Delfland zijn exotische rivierkreeften aanwezig. Met name de rode Amerikaanse rivierkreeft lijkt een explosieve groei door te maken. Daarnaast komt de gevlekte Amerikaanse rivierkreeft veelvuldig voor. Delfland ontvangt hierover ook meldingen van bezorgde bewoners. Hiervoor is een *infographic* opgesteld, zie bijlage 2.

Ondanks uitgebreid onderzoek zijn er nog geen goede bestrijdingsmethoden voor rivierkreeften bekend voor de Nederlandse situatie. Diverse onderzoeken laten zien dat het vangen van kreeften mogelijk een averechts effect heeft. Zelfs in volledig geïsoleerd water lukt het alleen de kreeftenpopulatie te verkleinen door continue zeer intensief te bevissen. In deze gevallen bleken de vangstinspanning en de kosten zo hoog dat dit geen werkbare en betaalbare optie is. Volgens diverse recente literatuurstudies is het wegvangen van kreeften in aaneengesloten wateren zoals dat van Delfland niet haalbaar (o.a. Lemmers et al, 2018; Soes D.E. 2018 en STOWA, 2019). Delfland draagt samen met andere waterschappen bij aan diverse onderzoeken in 2019. Met de resultaten van deze onderzoeken verkrijgt Delfland een beter beeld van de situatie en kan een inschatting worden gemaakt van het effect op het waterbeheer, en mogelijke maatregelen om dit effect te beperken.

Omdat Delfland nog niet weet op welke manier we kreeften kunnen beheersen of bestrijden met een effectieve en acceptabele methode, heeft Delfland geen schaaldiervisrecht

uitgegeven en is ook niet voornemens dit te doen. Daarnaast is er bij het vangen en vervolgens verplaatsen van levende dieren een groot risico op verdere verspreiding van kreeften. Daarom geldt per 3 augustus 2016 een Europees verbod op bezit, handel, kweek, uitzet in het milieu, transport en import van een aantal schadelijke exotische planten en dieren, waaronder de vijf bekende rivierkreeft soorten (EU-exotenverordening 1143/2014).

Het Hoogheemraadschap van Delfland:

- *Grijpt niet in zolang er geen maatschappelijk acceptabele en bewezen effectieve methode beschikbaar is voor het terugdringen van de kreeftenpopulatie;*
- *Doet mee aan en stimuleert onderzoek om de effecten en eventuele handelings-perspectieven in beeld te brengen;*
- *Geeft derden geen toestemming om op kreeften te vissen in haar wateren, anders dan voor onderzoek*;*
- Strategie*: onderzoek, tot die tijd acceptatie, schadeherstel waar nodig en verkennen van mitigerende maatregelen. Daarna mogelijk strategie heroverwegen.*

**met uitzondering in de huurovereenkomst aalvisrecht, in geval van bijvangst van deze exoten door de beroepsvisser.*

Aziatische duizendknoopsoorten

De Aziatische duizendknoopsoorten (*Fallopia sp*.), worden tot de meest risicovolle exoten gerekend. In de praktijk gaat het vaak om Japanse duizendknoop (*Fallopia japonica*), Sachalinse duizendknoop (*Fallopia sachalinensis*) of een hydride vorm van deze 2, de boheemse duizendknoop (*Fallopia X bohemica*). Is de plant eenmaal gevestigd, dan is hij zeer moeilijk weer weg te krijgen. Verspreiding vindt met name plaats door verspreiding van wortelstokken bij grondverzet. Door zijn sterke groeikracht worden inheemse plantensoorten verdrongen. De sterke wortelstokken en stengels van de duizendknoopsoorten zijn in staat om schade te veroorzaken aan gebouwen, leidingen en wegen.

Sinds 2018 worden Aziatische duizendknoopsoorten verwijderd, wanneer ze keringen aantasten, natuurgebieden bedreigen (bijvoorbeeld N2000 gebied Solleveld & Kapittelduinen), of wanneer belangen van derden geschaad worden door Aziatische duizendknoopsoorten op terreinen van Delfland. Zie bijlage 4 voor een overzicht van de inspanning en kosten die geleverd zijn voor de bestrijding van de Aziatische duizendknoopsoorten in 2018.

Daarnaast zorgt Delfland dat er geen verspreiding plaatsvindt van duizendknopen door eigen werken (maaien, grondverzet). Bijvoorbeeld bij grondverzet zorgt Delfland dat er gewerkt wordt met grond die niet besmet is met resten van Duizendknoop. Bij het maaiwerk zorgt de

aannemer ervoor dat resten van de plant niet via maaimaterieel wordt verspreid. Om verspreiding bij eigen werken te voorkomen werkt Delfland volgens het Landelijk protocol omgaan met Aziatische Duizendknoop (Probos, 2019). Tevens draagt Delfland financieel bij aan een tweejarig onderzoek naar bestrijding met natuurlijke vijanden onder leiding van Probos.

Het Hoogheemraadschap van Delfland:

- *Beheerst reactief de Aziatische duizendknoopsoorten op eigendommen van Delfland waar Delfland overlast ondervindt bij het uitvoeren van het waterbeheer of waar belangen van derden op aangrenzende percelen geschaad worden volgens landelijk protocol van Probos;*
- *Voorkomt verspreiding door bij eigen werken te werken volgens landelijk protocol;*
- *Draagt bij aan onderzoek naar effectieve bestrijdingsmethoden;*
- *Strategie: Beheersen waar noodzakelijk*

Exotische schelpdieren

Het effect van exotische schelpdieren op de waterkwaliteit is vaak groot en moeilijk in te schatten. Bovendien kunnen exotische schelpdieren duikers, inlaten en pompkelders verstoppen. Vanwege de potentiele effecten en grote onzekerheden over de risico's voor de ecologische en chemische waterkwaliteit zet Delfland geen exotische schelpdieren uit in zijn wateren en geeft derden hier ook geen toestemming voor.

Voorbeeld quaggamossel en driehoeksmossel
De quaggamossel lijkt veel op de verwante driehoeksmossel ofwel zebramossel. Beide soorten zijn afkomstig uit het gebied rond de Zwarte en Kaspische Zee. De driehoeksmossel komt echter al sinds het begin van de 19e eeuw in Nederland voor; de quaggamossel werd pas in 2006 voor het eerst waargenomen. Er zijn veel vraagtekens rond deze nieuwe exoot in Nederland, die de laatste jaren bezig is aan een opmars in ons land. Waar deze soort verschijnt, wordt het water zienderogen helderder. Daarom zijn er ook diverse proeven uitgevoerd waarbij kratten met quaggamosselen zijn geplaatst in wateren met (blauw)algenoverlast. Dat klinkt in eerste instantie positief, maar het effect kan dramatisch zijn. Quaggamosselen filteren chlorofyl en voedingsstoffen uit het water, bij grote hoeveelheden wordt het leven voor andere dieren en planten nagenoeg onmogelijk. In *the great lakes* in Amerika heeft de zebramossel na introductie een groot effect gehad op het natuurlijke ecosysteem (Fahnenstiel et al, 1995).

Het Hoogheemraadschap van Delfland

- *Zet geen exotische schelpdieren in zijn wateren, en geeft derden hier ook geen toestemming voor.*
- *Strategie: Acceptatie, geen verdere uitzet. Lokaal beheersen indien nodig voor doorstroming kunstwerken.*

5.4 Melden exoten & communicatie

Melden Exoten

In het waterplanten convenant is afgesproken dat nieuwe exotische waterplanten gemeld worden bij de Plantenziektenkundige dienst. Daarnaast wordt de aanwezigheid van nieuwe exoten in het algemeen gemeld bij de Provincie. Vindplaatsen van exoten worden doorgegeven aan de nationale databank voor flora- en faunagegevens (NDFF). Delfland doet dat door eigen waarnemingen te melden en tevens het gebruik van de app SnApp de Exoot (zie §4.1) actief te stimuleren onder werknemers en inwoners om bewustwording te creëren over het voorkomen van introductie van exoten. Meldingen in deze app worden automatisch doorgegeven aan de NDFF en geven Delfland een beeld van de verspreiding van exoten in haar beheergebied.

Communicatie

Communicatie is een goed middel om in te zetten bij preventie van de introductie en verspreiding van exoten. Zo worden veel exoten nog steeds verkocht bij tuincentra, goede voorlichting is daarbij noodzakelijk. Delfland informeert inwoners bij vragen over veel voorkomende exoten middels *infographics*. Een voorbeeld daarvan voor Amerikaanse rivierkreeften is opgenomen in bijlage 3. Op deze *infographics* is tevens een oproep geplaatst zorgvuldig om te gaan met exoten zoals aquariumvissen en exotische vijverplanten en deze vooral niet uit te zetten in sloten, plassen en andere wateren. Ook onderhoud Delfland nauw contact met o.a. de VBC om bijvoorbeeld illegale uitzet van vis samen tegen te gaan.

Het Hoogheemraadschap van Delfland:

- *Meldt de vondst van nieuwe exotische waterplanten bij de Plantenziektenkundige Dienst;*
- *Meldt de vondst van nieuwe exoten bij de provincie;*
- *Meldt vindplaatsen van exoten in de nationale databank voor flora- en faunagegevens (NDFF);*
- *Stimuleert het gebruik van de app SnApp de Exoot bij werknemers en inwoners;*
- *Informeert inwoners over het voorkomen van exoten en de risico's middels infographics voor de meest voorkomende exoten in het beheergebied via de website.*

Literatuur

Fahnenstiel, G. L., Lang, G. A., Nalepa, T. F., & Johengen, T. H. (1995). Effects of zebra mussel (Dreissena polymorpha) colonization on water quality parameters in Saginaw Bay, Lake Huron. *Journal of Great Lakes Research*, *21*(4), 435-448.

Lemmers, P., Crombaghs, B. H. J. M., & Leuven, R. S. E. W. (2018). Invasieve exotische kreeften in het beheergebied van waterschap Rivierenland. *Verkenning van effecten, risico's en mogelijke aanpak. Natuurbalans-Limes Divergens BV, Radboud Universiteit & Nederlands Expertise Centrum Exoten, Nijmegen. LEUVEN, RSEW (1981) Zoetwaterkreeften in Limburg. De Natuurgids*, *19*(3), 80-83.

Probos (2019). Landelijk protocol Aziatische duizenknopen. Jelle Faber, Joyce Penninkhof, Luuk de Vetten, Martijn Boosten. Aequator Groen & Ruimte, Stichting Probos, Geofoxx milieu expertise.

Sodhi, N. S., Brook, B. W., & Bradshaw, C. J. (2009). Causes and consequences of species extinctions. *The Princeton guide to ecology*, *1*, 514-520.

Soes, D.M.,. 2018. Kennisdocument uitheemse rivierkreeften Hoogheemraadschap van Rijnland. Bureau Waardenburg Rapportnr. 18-293. Bureau Waardenburg, Culemborg.

STOWA 2018. Effecten van Graskarper op de kwaliteit van watersystemen. STOWA rapport 2018-3.

STOWA, 2019. Samenvatting literatuurstudies Uitheemse Rivierkreeften. STOWA rapport 2019-15.

Bijlage 1 Invasieve planten en dieren op de (Europese) Unielijst

Terrestrische planten

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Amerikaans bezemgras (*Andropogon virginicus*)			X
Ballonrank (*Cardiospermum grandiflorum*)			X
Chinese struikklaver (*Lespedeza cuneata*)			X
Fraai lampenpoetsersgras (*Pennisetum setaceum*)		X	
Gewone gunnera (*Gunnera tinctoria*)		X	
Gestekelde duizendknoop (*Persicaria perfoliata*)	X		
Hemelboom (*Ailanthus altissima*)			X
Hoog pampagras (*Cortaderia jubata*)			X
Japanse klimvaren (*Lygodium japonicum*)			X
Japans steltgras (*Microstegium vimineum*)		X	
Kudzu (*Pueraria montana var. lobata*)	X		
Mesquite (*Prosopis juliflora*)			X
Oosterse hop (*Humulus scandens*)			X
Perzische berenklauw (*Heracleum persicum*)	X		
Reuzenbalsemien (*Impatiens glandulifera*)		X	
Reuzenberenklauw (*Heracleum mantegazzianum*)		X	
Roze rimpelgras (*Ehrharta calycina*)			X
Schijnambrosia (*Parthenium hysterophorus*)	X		
Sosnowsky's berenklauw (*Heracleum sosnowskyi*)	X		
Struikaster (*Baccharis halimifolia*)	X		
Talgboom (*Triadica sebifera*)			X
Wilgacacia (*Acacia saligna*)			X
Zijdeplant (*Asclepias syriaca*)		X	

Water- en oeverplanten

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Alligatorkruid (*Alternanthera philoxeroides*)		X	
Grote vlotvaren (*Salvinia molesta*)			X
Grote waternavel *(Hydrocotyle ranunculoides*)	X		
Kleine waterteunisbloem (*Ludwigia peploides*)	X		
Moeraslantaarn (*Lysichiton americanus*)	X		
Ongelijkbladig vederkruid (*Myriophyllum heterophyllum*)		X	
Parelvederkruid *(Myriophyllum aquaticum*)	X		
Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides*)			X
Smalle waterpest (*Elodea nuttallii*)		X	
Verspreidbladige waterpest (*Lagarosiphon major*)	X		
Waterhyacint (*Eichhornia crassipes*)	X		

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*)	X		
Waterwaaier (*Cabomba caroliniana*)	X		

Zoogdieren

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Amerikaanse voseekhoorn (Sciurus niger)	X		
Beverrat (Myocastor coypus)	X		
Grijze eekhoorn (Sciurus carolinensis)	X		
Indische mangoeste (Herpestes javanicus)	X		
Muntjak (Muntiacus reevesi)	X		
Muskusrat (Ondatra zibethicus)		X	
Pallas' eekhoorn (Callosciurus erythraeus)	X		
Rode neusbeer (Nasua nasua)	X		
Siberische grondeekhoorn (Tamias sibiricus)	X		
Wasbeer (Procyon lotor)	X		
Wasbeerhond (Nyctereutes procyonoides) LET OP: verboden en overgangsregelingen pas 2-2-2019 van kracht		X	

Vogels

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Heilige ibis (*Threskiornis aethiopicus*)	X		
Huiskraai (*Corvus splendens*)	X		
Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*)		X	
Rosse stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*)	X		
Treurmaina (*Acridotheres tristis*)			X

Reptielen/amfibieën

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Amerikaanse stierkikker *(Lithobates catesbeianus, synoniem Rana catesbeiana*)	X		
Lettersierschildpad (*Trachemys scripta*)	X		
Geelbuikschildpad (*Trachemys scripta scripta*)	X		
Geelwangschildpad (*Trachemys scripta troostii*)	X		
Roodwangschildpad (*Trachemys scripta elegans*)	X		

Invertebraten

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*)	X		
Nieuw-Zeelandse landplatworm (*Arthurdendyus triangulatus*)			X

Zoetwater invertebraten

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Californische rivierkreeft (*Pacifastacus leniusculus*)	X		
Chinese wolhandkrab (*Eriocheir sinensis*)	X		
Geknobbelde Amerikaanse rivierkreeft (*Orconectus virilis*)	X		
Gevlekte Amerikaanse rivierkreeft (*Orconectus limosus*)	X		
Marmerkreeft (*Procambarus fallax f. virginalis*)	X		
Rode Amerikaanse rivierkreeft (*Procambarus clarkii*)	X		

Vissen

Op de Unielijst sinds	03-08-2016	02-08-2017	15-08-2019
Amoergrondel (*Percottus glenii*)	X		
Blauwband (*Pseudorasbora parva*)	X		
Gestreepte koraalmeerval (*Plotosus lineatus*)			X
Zonnebaars (*Lepomis gibbosus*)			X

Bijlage 2 Overzicht exoten in Delfland 2019

Terrestrische planten	
Angelica archangelica	Grote engelwortel
Bidens connata	Smal tandzaad
Bidens frondosa	Zwart tandzaad
Coronopus didymus	Kleine varkenskers
Cotula coronopifolia	Goudknopje
Cymbalaria muralis	Muurleeuwenbek
Epilobium ciliatum	Beklierde basterdwederik
Fallopia japonica	Japanse duizendknoop
Helianthus tuberosus	Aardpeer
Heracleum mantegazzianum	Reuzenberenklauw
Impatiens glandulifera	Reuzenbalsemien
Impatiens parviflora	Klein springzaad
Juncus tenuis	Tengere rus
Lolium multiflorum	Italiaans raaigras
Potentilla indica	Schijnaardbei
Senecio inaequidens	Bezemskruiskruid
Solidago gigantea	Late guldenroede
Water- en oeverplanten	
Acorus calamus	Kalmoes
Azolla filiculoides	Groot kroosvaren
Elodea nuttallii	Smalle waterpest
Equisetum japonicum	Japanse holpijp
Hydrocotyle ranunculoides	Grote waternavel
Lemna minuta	Dwergkroos
Lemna turionifera	Knopkroos
Mimulus guttatus	Gele maskerbloem
Pontederia cordata	Moerashyacint
Sagittaria latifolia	Breed pijlkruid
Wolffia australiana	Smalle wolffia
Wolffia columbiana	Colombiaanse wolffia
Reptielen/amfibieën	
Trachemys scripta (incl. ondersoorten)	Lettersierschildpad (incl. geelbuik-, roodwang- en geelwangschildpad)
Zoetwater invertebraten	
Argulus japonicus	Japanse visluis
Branchiura sowerbyi	Reuzenkieuwworm
Chelicorophium curvispinum	Kaspische slijkgarnaal
Chelicorophium robustum	Stevige slijkgarnaal
Corbicula fluminalis	Toegeknepen korfmossel
Corbicula fluminea	Aziatische korfmossel
Cordylophora caspia	Brakwaterpoliep
Crangonyx pseudogracilis	Holrugvlokreeft
Dikerogammarus haemobaphes	-
Dikerogammarus villosus	Reuzenvlokreeft
Dreissena bugensis	Quaggamossel
Dreissena polymorpha	Zebramossel
Echinogammarus trichiatus	Behaarde granaatoogvlokreeft
Eriocheir sinensis	Chinese wolhandkrab

Gammarus tigrinus	Tijgervlokreeft
Girardia tigrina	Tijgerplatworm
Gyraulus parvus	Kleine schijfhoren
Hypania invalida	-
Jaera istri	Donaupissebed
Laonome calida	Gestippelde waaierkokerworm
Limnodrilus maumeensis	Amerikaanse dikschedeworm
Limnodrilus tortilipenis	-
Limnomysis benedeni	Slanke aasgarnaal
Menetus dilatatus	Amerikaanse dwergposthorenslak
Musculium transversum	Late hoornschaal
Orchestia cavimana	Oevervlokreeft
Faxonius limosus	Gevlekte Amerikaanse rivierkreeft
Physella acuta	Puntige blaashoren
Potamopyrgus antipodarum	Jenkins' waterhoren
Potamothrix vejdovskyi	Pontocaspische dolkworm
Proasellus coxalis	Zuiders waterezeltje
Proasellus meridianus	-
Procambarus clarkii	Rode Amerikaanse rivierkreeft
Quistadrilus multisetosus	Amerikaanse knobbelworm
Stenopelmus rufinasus	Kroosvarensnuitkever
Vissen	
Neogobius melanostomus	Zwartbekgrondel
Proterorhinus semilunaris	Marmergrondel
Lepomis gibbosus	Zonnebaars
Pseudorasbora parva	Blauwband
Ctenopharyngodon idella	Graskarper

Bijlage 3 *Infographic* rivierkreeften in Delfland

Rivierkreeften in Delfland

De opmars van Amerikaanse rivierkreeften bezorgt de waterschappen veel hoofdbrekens. Deze rivierkreeften kunnen voor flinke schade zorgen. Ook in het gebied van Delfland zijn ze aanwezig. Amerikaanse rivierkreeften staan op de EU lijst voor te bestrijden exoten. Exoten op deze lijst zijn planten of dieren die hier van oorsprong niet thuishoren en veel overlast geven. De rijksoverheid is verantwoordelijk voor de aanpak van exotische schaaldieren waaronder de Amerikaanse rivierkreeften. Maar omdat de kreeften problemen kunnen geven voor onze belangrijkste taken – droge voeten en schoon water – kijken we wat we kunnen doen.

Hoogheemraadschap van Delfland

1. Exotische rivierkreeften

1a

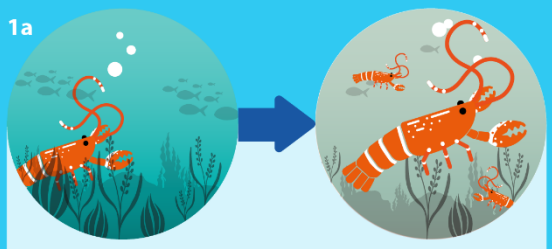

Rivierkreeften eten onder andere waterplanten en knippen ze af met hun scharen. Dat kan leiden tot een minder goede waterkwaliteit en minder biodiversiteit.

1b

Ook graven de kreeften holen in oevers en verplaatsen ze grond. Dat is slecht voor kades en dijken en zorgt voor extra bagger.

1c

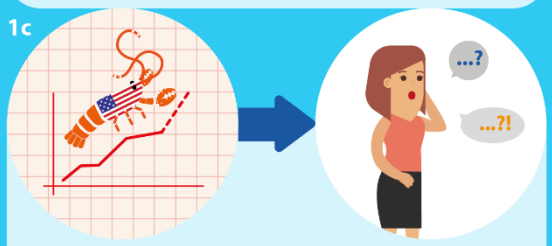

Met name de rode Amerikaanse rivierkreeft heeft het hier erg naar zijn zin: hun aantal groeit explosief. Delfland ontvangt hierover ook meldingen van bewoners.

2. Wat kan Delfland doen?

Er is nog geen effectieve bestrijdingsmethode bekend voor exotische rivierkreeften in Nederland. Om daar verandering in te brengen, doen wij samen met kennisinstituten en onze collega's van andere waterschappen onderzoek. Dat moet leiden tot een goed beeld van de aantallen kreeften in ons gebied, de negatieve effecten en een mogelijke oplossing.

3. Rivierkreeften vangen, mag dat?

3a

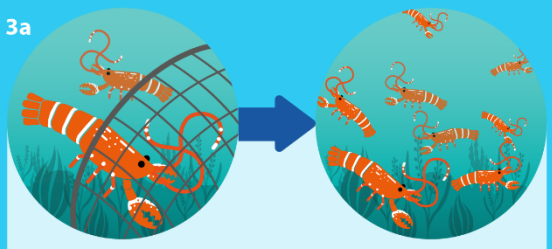

Onderzoek laat zien dat het wegvangen van kreeften waarschijnlijk een averechts effect heeft. Je vangt met name de grote mannetjes, de vrouwtjes met eitjes en de kleintjes krijg je slecht te pakken. Hierdoor ontstaat er ruimte voor de jongen, dit zou weleens tot een babyboom kunnen leiden. Daarnaast brengt het vangen en vervoeren van de kreeften een risico op snelle verspreiding met zich mee.

3b

Delfland vangt geen rivierkreeften, omdat we nog niet weten hoe we rivierkreeften wel effectief kunnen bestrijden. Ook geven wij geen "schaaldiervisrecht" uit aan **beroepsvissers** en hengelsportverenigingen voor Delflands water. **Bewoners** mogen ook niet actief op rivierkreeft vissen. Je mag dus geen fuiken of korven gebruiken om kreeften te vangen. Als je er per ongeluk een aan je hengel hebt, dan moet je deze terugzetten in hetzelfde water.

Moet ik kreeften melden als ik ze zie?

Dat hoeft op dit moment niet. We voeren onderzoek uit naar de verspreiding en aantallen. Wel kan je een melding maken via de app '*snApp de exoot*' of op waarneming.nl.

Oproep

Zoals alle exoten zijn ook de exotische rivierkreeften door de mens meegenomen en uitgezet in de natuur. Heb jij thuis een aquarium, met exotische vissen, kreeften, planten, of heb je tropische schildpadjes…Gooi ze nooit in de sloot of andere wateren: ze horen hier niet en kunnen leiden tot een plaag.

Bijlage 4 Factsheet beheer exoten in Delfland 2018/2019

Exotische waterplanten

Maandelijks wordt er 137km/ 700 trajecten watergangen gecontroleerd op de volgende exotische waterplanten: grote waternavel, waterteunisbloem en parelvederkruid, zie onderstaande figuur voor de maandelijks gecontroleerde trajecten in 2019.

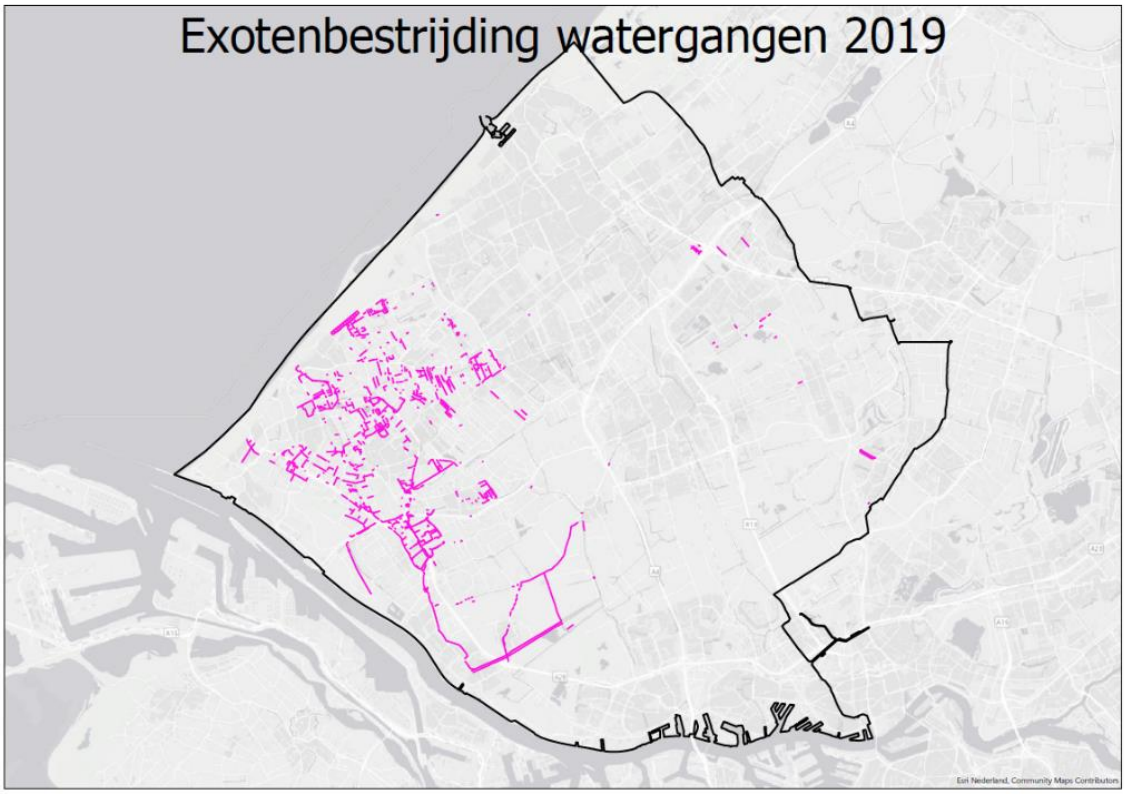

Deze 3 exoten worden verwijderd uit alle watergangen waar deze voorkomt, dit betreft zowel primair als secundair water, vanwege het risico op verspreiding bij onvolledige verwijdering door aangelanden. De kosten hiervoor betroffen in 2019 ca. 250K incl. btw., zie onderstaande tabel voor een uitsplitsing per soort.

Soort	Meters waterloop	Percentage	Kosten
Grote waternavel	128428	93,9%	€234.771
Parelvederkruid	712	0,5%	€1.302
Waterteunisbloem	7619	5,6%	€13.928
Totaal	136759	100%	€250.000

Duizendknoopsoorten

In 2018 is door Delfland op 6500m^2 areaal keringen Japanse Duizendknoop verwijdert op plaatsen waar dit nodig was. De verwijdering was tevens een pilot waarin verschillende methoden zijn getest: verschillend afgraven en uitzeven, meerdere malen maaien en begrazing. Daarnaast vergt verwijdering van duizendknoop nazorg om nieuwe haarden te voorkomen. Kosten hiervoor waren in 2018 ca. €40.000, --.

Onderzoeken rivierkreeften

In 2019 heeft Delfland deelgenomen en bijgedragen aan 4 onderzoeken ten aanzien van de verspreiding, dichtheden en handelingsperspectieven voor bestrijding van de Amerikaanse rivierkreeftsoorten. De kosten voor deze onderzoeken bedroegen in 2019 ca. €50.000, --.

Herstelwerkzaamheden

In 2019 zijn herstelwerkzaamheden verricht aan een lekke kade als gevolg van rivierkreeften-gangen door afdeling Onderhoud Waterkeringen en Watergangen. De kosten hiervoor bedroegen ca. €6.000, --.

Capaciteit medewerkers

Naast de gemaakte kosten voor exotenbeheersing, onderzoek en herstelwerkzaamheden wordt er door de aanwezigheid van exoten tevens een beroep gedaan op capaciteit van medewerkers van de diverse afdelingen van Delfland. Een nauwkeurige schatting hiervoor is 0,94 fte totaal, de personele kosten hiervoor zijn ca. €84.000, --, uitgaande van schaal 10.

Alle kosten en capaciteit tezamen zijn de kosten die gemoeid zijn met exoten op jaarbasis ordegrootte €430.000, --.

Bijlage 5 Ganzen- & muskusrattenbeleid Delfland

A. Aanpak ganzenoverlast door Delfland. Vastgesteld door D&H d.d. 14 februari 2017, VV Delfland geïnformeerd d.d. 7 maart 2017, commissie Gezond Schoon en Gezuiverd water 21 maart 2017 (Zaaknummer 56724).

B. Beleidsvisie Muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland 2020-2024. Vastgesteld VV Delfland 21 november 2019 (Dossier 1553).

AANPAK GANZENOVERLAST DOOR DELFLAND

[redacted] [redacted]
[redacted] [redacted]
Datum: 08-02-2017

Inhoud

AANPAK GANZENOVERLAST DOOR DELFLAND 1
Inleiding 2
1 Problematiek 2
1.1 Populatieontwikkeling ganzen 2
1.2 Gevolgen van toename ganzenpopulatie 3
2 Wettelijk kader en beleid 4
2.1 Wet natuurbescherming 4
2.2 Provinciaal beleid ganzen 5
2.2.1 Ganzenbeleidskader Zuid-Holland 5
2.3 Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015 – 2020 5
2.3.1 Doelstellingen ganzen 2015-2020 6
2.3.2 Beheermaatregelen Faunabeheerplan ganzen 2015-2020 7
3 Coördinatie ganzenbeheer Zuid-Holland 9
4 Mogelijkheden schadebestrijding door Delfland 9
4.1 Nestbehandeling 10
4.2 Afschot 10
4.3 Vangen van ruiende ganzen 11
4.4 Locatie specifieke maatregelen 12
4.5 Samenwerking en Communicatie 13
4.6 Financiën 13
5 Conclusies 14

Inleiding

Delfland, maar ook andere partijen binnen Delfland ondervinden schade en/of over overlast door ganzen. Ook leidt de huidige ganzenpopulatie binnen Delfland tot onaanvaardbare risico's voor de (vlieg)verkeersveiligheid en volksgezondheid. Vanuit het bestuur van Delfland zijn meerdere keren vragen gesteld naar wat Delfland doet aan de aanpak van het 'Ganzenprobleem'. In deze notitie wordt ingegaan op het 'Ganzenprobleem', het ganzenbeleid van de provincie en hoe dit zich heeft vertaald in maatregelen en welke maatregelen Delfland zou kunnen nemen.

1 Problematiek

1.1 Populatieontwikkeling ganzen

De populatie jaarrond verblijvende ganzen (standganzen) is de afgelopen decennia fors toegenomen in Zuid-Holland en in geheel Nederland. Eind jaren zeventig waren er in Zuid-Holland slechts enkele grauwe ganzen en nijlganzen, in juli 2013 zijn in totaal ruim 163.000 standganzen geteld. Hiervan bevonden zich ruim 15.000 exemplaren (9%) in de regio Delfland en Schieland (tabel 1). Ook het aantal overwinterende ganzen is de afgelopen jaren toegenomen.
De enorme toename van de ganzenpopulatie in Nederland en ook Zuid-Holland is het gevolg van onder andere intensivering van de landbouw waardoor er het hele jaar eiwitrijk gewas aanwezig is, in combinatie met het succesvolle beschermingsbeleid van de afgelopen decennia.

Tabel 1: Aantal (stand)ganzen geteld in juli in de betreffende jaren in de regio Delfland en Schieland.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grauwe gans	3155	4.130	4.367	6.523	6.026	8.263	10.047
Brandgans	46	89	124	295	306	296	237
Canadese gans	1691	2.107	2.920	4.190	3.466	3.526	3.198
Nijlgans	1477	1.693	2.037	1.646	1.447	1.929	1.190
Soepgans	849	637	650	637	694	729	675
Kolgans	22	0	4	11	23	10	18
Indische gans	18	15	8	14	19	5	9
Totaal	**7.258**	**8.671**	**10.110**	**13.316**	**11.981**	**14.758**	**15.374**

Delfland en Schieland bestaan voor een groot deel uit stedelijk gebied. In en om de stad zijn diverse plassen waar veel ganzen leven. De steden worden omringd door grasland, waar ganzen kunnen foerageren. De relatief kleine verspreid liggende natuurgebieden vormen een geschikt broedgebied. Trend is dat steeds meer ganzen broeden in stedelijk gebied en verlaten glastuinbouwgebieden, waarbij ze buiten deze gebieden op landbouwpercelen foerageren.
In Delfland verblijven veel wintergasten in de Aalkeetpolders. In andere polders komen ze ook voor, maar niet permanent in de winterperiode. Hoe kouder, hoe meer ganzen in het gebied verblijven. De meeste wintergasten zijn kol- of brandganzen. De in de winter aanwezige grauwe ganzen zijn voornamelijk standganzen.

1.2 Gevolgen van toename ganzenpopulatie

De toename van de ganzenpopulatie heeft geleid tot meer schade aan landbouwgewassen. Het Faunafonds[1] keerde in Nederland in heel 2012 nog 9,2 miljoen euro aan boeren uit voor ganzenschade. In de eerste zes maanden van 2016 was dit al 16,3 miljoen. Omdat niet alle schade wordt gemeld en/of wordt vergoed is de werkelijke schade nog hoger. Daarnaast is ook het aantal (risicovolle) bewegingen van ganzen direct door het luchtruim van Schiphol en Rotterdam The Hague Airport (RTHA) toegenomen. Tot op heden is één aanvaring tussen ganzen en een vliegtuig op RTHA geconstateerd (april 2014). Bij Schiphol vinden jaarrond regelmatig aanvaringen plaats.

Naast landbouwschade en risico's voor de vliegveiligheid veroorzaken ganzen ook gevaarlijke verkeerssituaties, waarbij met regelmaat een gans verongelukt, schade aan voertuigen ontstaat en waarbij soms een verkeersdeelnemer gewond raakt. Deze overlast wordt vooral veroorzaakt door grauwe ganzen, Canadese ganzen en soepganzen, die zich ophouden in de publieke ruimte, en met regelmaat ook op fietspaden en wegen. Ze brengen de nacht door op het warme asfalt. Ook ganzen in wegbermen vormen een risico voor de verkeersveiligheid. Voor fietsers en voetgangers kunnen wegen, maar ook steigers glad worden door ganzenuitwerpselen. Bij Delfland zijn dergelijke klachten ook gemeld over het fietspad langs de Noordvliet, waarbij fietsers ook zijn aangevallen door ganzen.

Verder treedt in toenemende mate vervuiling op van terreinen voor dagrecreatie en van zwemwateren. Naast de bijdrage aan de bacteriologische belasting van zwemwateren, dragen de ganzen ook in meer of mindere mate bij aan de nutriëntenbelasting van zwemwateren, waardoor overmatige groei van blauwalgen optreedt en een zwemverbod moet worden ingesteld. Ook een grote hoeveelheid ganzenpoep op de strandjes van zwemplassen leiden tot 'ongezonde' situaties voor de recreant.

Bij een aantal recent aangelegde natuurvriendelijke oevers (nvo's) en vispaaiplaatsen (vpp's) ondervindt Delfland schade door vraat en/of vertrapping van vegetatie door ganzen. Delfland heeft flink geïnvesteerd in de aanleg van deze natte ecologische zones, maar vanwege deze schade kunnen deze nvo's en vpp's niet goed functioneren en dus ook geen significante bijdrage leveren aan verbetering van de ecologische waterkwaliteit en het behalen van de KRW-doelstellingen. In 2015 heeft Delfland meer dan € 50.000 uitgegeven aan herstel- en beschermingsmaatregelen bij nvo's en vpp's. In 2016 is dit verder toegenomen tot circa € 200.000. Omdat Delfland de komende jaren nog meer natte ecologische zones realiseert zullen, bij de huidige ganzenaantallen, de kosten om schade aan eerste aanplant te voorkomen en/of opnieuw vegetatie aanbrengen op 'beschadigde' locaties naar verwachting toenemen.

Tenslotte staat in het Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015-2020 dat vanuit diverse regio's in Zuid-Holland melding wordt gemaakt van doelstellingen voor flora en fauna die onder druk staan door de populatie standganzen. Broedgebieden van weidevogels worden mogelijk beïnvloed door verstoring, ganzenuitwerpselen en -vraat. Gebieden met kenmerkende vegetatie als rietland, voedselarme vennen en duinplassen en kruidenrijk grasland kunnen verdwijnen door ganzenvraat of van vegetatiesamenstelling veranderen of verarmen door een verrijking met nutriënten uit uitwerpselen van ganzen.

[1] Het Faunafonds is een organisatie die namens de overheid de schade vergoedt die inheemse dieren aanrichten.

2 Wettelijk kader en beleid

Ganzen, voor zover inheems, zijn beschermde vogels op grond van de natuurwetgeving. Zij mogen alleen worden bestreden als er sprake is van aantoonbare schade aan een in de Wet natuurbescherming genoemd erkend belang en er geen andere bevredigende oplossingen zijn (bijvoorbeeld preventie biedt onvoldoende soelaas). Voor onbeschermde dieren (exoten als nijlgans en verwilderde dieren als soepgans) geldt een lichter beschermingsregime.
De meeste bevoegdheden in het kader van beheer en schadebestrijding zijn toegekend aan de provincies.

2.1 Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming is per 1 januari 2017 in werking getreden en vervangt de Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet en voorziet in voorschriften ter bescherming van in het wild levende diersoorten en plantensoorten. Onder deze diersoorten vallen een aantal ganzensoorten, waardoor het verboden is om deze dieren opzettelijk te doden, te vangen en te verontrusten en om verblijfplaatsen te vernielen en eieren opzettelijk te vernielen of te rapen. Ter voorkoming van schade aan o.a. landbouw, de verkeers- en vliegveiligheid, volksgezondheid en flora en fauna worden er uitzonderingen gemaakt op deze bescherming.

De provincies zijn bevoegd voor de verlening van vrijstellingen voor schadebestrijding door grondgebruikers, voor de verlening van ontheffingen voor populatiebeheer en voor het geven van opdrachten voor populatiebeheer en voor bestrijding van verwilderde ganzen en exoten. De provincie is tevens bevoegd gezag voor het in voorkomende gevallen verlenen van tegemoetkomingen in schades, geleden in de provincie, aangericht door natuurlijk in het wild levende (nader gespecificeerde) vogels en dieren.

Met een planmatige en gebiedsgerichte aanpak wordt geborgd dat alle inspanningen in het kader van schadebestrijding, beheer en jacht op elkaar worden afgestemd en ten dienste staan van het gebied waarin die inspanningen worden verricht. De uitvoering van de schadebestrijding, het beheer en de uitoefening van de jacht moet, gelet hierop, hun basis vinden in faunabeheerplannen.
De Faunabeheereenheden[2] (FBE's) zijn verantwoordelijk voor het opstellen van faunabeheerplannen. Onderdeel van het faunabeheerplan zijn passende en doeltreffende maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade aangericht door in het wild levende dieren. Het faunabeheerplan behoeft de goedkeuring van Gedeputeerde Staten (GS) en is basis voor de uitvoering van een vrijstelling voor schadebestrijding, de verlening van ontheffingen voor faunabeheer en de uitoefening van de jacht. De hoofdregel is dat een FBE het faunabeheer uitvoert, de benodigde ontheffingen hiervoor aanvraagt en krijgt van GS en jaarlijks verslag uitbrengt over de uitvoering van het faunabeheerplan. Op de website van de FBE Zuid-Holland staat, per diersoort, informatie over de vrijstellingsregelingen die van kracht zijn en meerdere ontheffingen die op basis van een faunabeheerplan aan de FBE zijn verleend. Daarnaast kunnen ook individuele ontheffingen worden verleend.

[2] Een FBE heeft de rechtsvorm van een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid of een stichting. In het bestuur van een FBE zijn in ieder geval de jachthouders uit het werkgebied van de FBE en maatschappelijke organisaties die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren in de regio van de FBE behoort, vertegenwoordigd.

De FBE kan op aanvraag partijen, zoals WBE[3] of andere grondgebruikers, machtigen om van de ontheffing gebruikt te maken.

De Wildbeheereenheden (WBE's) verrichten in de praktijk de beheerdaden op grond van de provinciale ontheffing voor beheer. Ook bevorderen de WBE's dat de aangesloten jachthouders de jacht en de schadebestrijding uitvoeren overeenkomstig het faunabeheerplan en ten dienste van de grondgebruikers. Om de WBE's deze taken effectief te kunnen laten uitvoeren, moeten jachthouders met een jachtakte binnen het werkgebied van een WBE zich bij deze eenheid aansluiten. Gezien het belang dat anderen bij de werkzaamheden van de WBE's kunnen hebben, zoals grondgebruikers – niet zijnde jachtaktehouders – uit de streek, is voorzien dat ook zij lid kunnen worden van een WBE.

2.2 Provinciaal beleid ganzen

2.2.1 Ganzenbeleidskader Zuid-Holland

De provincie heeft in juli 2014 het Ganzenbeleidskader Zuid-Holland vastgesteld. In de 'Bijlage Uitwerking ganzenbeleidskader Zuid-Holland 2015' is een nadere invulling gegeven aan definities, uitvoering ganzenbeleidskader in zowel de winter- als de zomerperiode, financiën en tegemoetkomingen in schade, communicatie en looptijd van de 'Bijlage'. Deze kaders worden gebruikt bij het beoordelen (goedkeuren) van de faunabeheerplannen.

GS willen de inheemse ganzenpopulaties in Zuid-Holland duurzaam in stand houden, waarbij een evenwicht wordt gevonden tussen:

- de omvang van de van nature voorkomende populaties ganzen, in relatie tot;
- de veiligheid (luchtvaart) en volksgezondheid (o.a. zwemwaterkwaliteit);
- de schade aan flora en fauna (natuurwaarden);
- de schade aan landbouwgewassen;
- de beschikbare financiën voor schadetegemoetkomingen.

Daarom is afgesproken:
Schade terug te brengen naar een acceptabel niveau door de populatie standganzen - ganzen die het gehele jaar in Zuid-Holland verblijven - terug te brengen naar een acceptabel niveau en exoten (o.a. nijlgans) en verwilderde gedomesticeerde soorten (soepgans) te bestrijden.

De uitgangspunten en maatregelen voor het beheer van de ganzenpopulatie worden vastgelegd in een faunabeheerplan voor ganzen, opgesteld door de FBE-ZH.

2.3 Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015 – 2020

In opdracht van de provincie heeft de Faunabeheereenheid[4] Zuid-Holland (FBE) het Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015 – 2020 (met vier Regioplannen als bijlage)

[3] Jachthouders met een jachtakte organiseren zich met anderen in een WBE, die de rechtsvorm van een vereniging heeft, ter uitvoering van het door de FBE vastgestelde faunabeheerplan en om te bevorderen dat een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, bestrijding van schadeveroorzakende dieren en jacht worden uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders. Ook grondgebruikers en terreinbeheerders kunnen lid worden van de WBE.

[4] De taak van de FBE is het opstellen van faunabeheerplannen en het uitvoeren van het faunabeheer ter voorkoming van schade of anders gezegd ter bescherming van in de wet limitatief opgesomde belangen. In de FBE werken LTO Noord, Federatie Particulier Grondbezit, De Koninklijke jagersvereniging, Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Zuid-Hollands Landschap samen. Alle partijen hebben ingestemd met het beleid en het Faunabeheerplan.

opgesteld, waarin uitwerking wordt gegeven aan het provinciale ganzenbeleid. GS hebben dit beheerplan op 15 juli 2015 vastgesteld.

2.3.1 Doelstellingen ganzen 2015-2020

In dit plan staan de maatregelen die in deze vijf jaren worden uitgevoerd om de populatie jaarrond verblijvende ganzen (standganzen) in Zuid-Holland terug te brengen van 160.000 naar ongeveer 55.000 (tabel 2) en de trekganzen in de winter te beschermen. Specifiek voor de regio Delfland en Schieland zijn de doelen vermeld in tabel 3.

Tabel 2: Doelpopulaties voor de in Zuid-Holland voorkomende ganzen in 2020.

	Doelpopulatie 2020
Grauwe gans	35.500
Brandgans	19.500
Kolgans	200
Canadese gans	minimaal
Nijlgans	minimaal
Soepgans	minimaal
Indische gans	minimaal

Tabel 3: Doelaantallen voor de regio Delfland en Schieland.

	Doel in broedparen (Lensink et al. 2010)	Doel in aantal	Aantal in juli 2013	Doelaantal 2020
Grauwe gans	100	700	10.047	1.400
Brandgans	0	0	237	100
Canadese gans	0	0	3.198	0
Nijlgans	0	0	1.190	0
Soepgans	0	0	675	0
Kolgans	0	0	18	0

Bij dit aantal ganzen zijn de landbouwschade, de risico's voor de vlieg- en openbare veiligheid, volksgezondheid en het effect op flora en fauna aanvaardbaar. Zodra dit aantal is bereikt en de schade op een aanvaardbaar niveau ligt, kunnen de maatregelen worden beperkt tot het jaarlijks weg nemen van de aanwas van de kleinere populatie.

Uitgangspunt blijft dat voor nijlgans, Canadese gans, soepgans, Indische gans en kolgans een minimale stand wordt nagestreefd. Het broeden van deze ganzen in Zuid-Holland is volledig het gevolg van uitzetting en ontsnapping. Met het streven naar een minimale stand wordt voorkomen dat deze soorten zich (verder) als broedvogel uitbreiden.

Om deze doelen te bereiken zal minstens in de planperiode een intensief beheer moeten worden gevoerd, waarbij het beheer van de afgelopen jaren wordt aangevuld met in de regio gecoördineerde gestructureerde acties zoals ook afschot van koppelvormende ganzen, vangen en doden van ganzen en afschot in natuurgebieden en op wateren.

De wintergasten (trekganzen die enige tijd in de winter in ons land verblijven) mogen in de winterrustperiode op alle percelen met gras, oogstresten en groenbemesters en in

natuurgebieden foerageren en rusten. Alleen de grauwe gans en kolgans mogen in deze periode van percelen met kwetsbare gewassen worden verjaagd met ondersteunend afschot.

2.3.2 Beheermaatregelen Faunabeheerplan ganzen 2015-2020

De maatregelen in het Faunabeheerplan ganzen 2015-2020 (en regioplan Delfland-Schieland) worden in deze paragraaf samengevat.

Beheer standganzen
De volgende maatregelen zullen worden uitgevoerd om de streefstand te bereiken:

1. *Afschot van broedparen (vanaf februari)*

Het gecoördineerd doden van broedparen (koppelvormende ganzen) ganzen in februari. Afschot wordt ook uitgevoerd een uur voor zonsopkomst en een uur na zonsondergang. Geschoten broedparen of uiteengevallen broedparen dragen bij aan de beperking van de groei van de populatie. Er vormen zich minder broedparen, waardoor ook minder nesten hoeven te worden gezocht en behandeld.

2. *Nestbehandeling (vanaf februari)*

Het zoeken van alle ganzennesten en de eieren zodanig bewerken, dat deze niet meer kunnen uitkomen. Geen ei of één ei wordt onbehandeld gelaten.
Behandelde eieren komen niet uit en dit draagt bij aan beperking van de groei van de populatie. Er hoeven minder ganzen in de ruiperiode te worden gevangen en gedood en er hoeven minder ganzen te worden geschoten.

3. *Vangen van ruiende ganzen (vanaf eind mei)*

Het vangen van ruiende ganzen in de ruiperiode en doden van deze ganzen draagt bij aan beperking van de groei van de populatie.

4. *Afschot op landbouwgrond en in natuur- en recreatiegebieden vanaf 15-2/1-3 tot 1-11*

Dit afschot is afgelopen jaren uitgevoerd op landbouwgrond en heeft de groei van de populatie beperkt en daarnaast direct dreigende landbouwschade voorkomen door het verjagende effect. Voor brandgans en kolgans is dit beheer uitgevoerd in de zomerperiode. Voor grauwe gans geldt dit ook, echter het verjagende afschot in de winterperiode heeft zeker ook bijgedragen aan het beperken van de populatie standganzen. De overige ganzensoorten konden gedurende het gehele jaar worden bestreden. Afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een uur voor zonsopkomst en tot een uur na zonsondergang.

5. *Gecoördineerd afschot na het broedseizoen tot 1-11*

Het intensief en gecoördineerd bejagen van ganzen in de maanden na het broedseizoen tot 1 november. Terrein beherende organisaties kunnen met WBE´s afspreken om ganzen op vooraf afgesproken data en tijdstippen gezamenlijk te bejagen. Afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een uur voor zonsopkomst en tot een uur na zonsondergang.

6. *Afschot in de periode 1 november tot 1 maart*

Het intensief en gecoördineerd bejagen van standganzen in bepaalde gebieden in de periode 1 november tot 1 maart. Het gaat hier om populaties die in de winterperiode niet gemengd zijn met of opgaan in de overwinterende populaties. Afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een uur voor zonsopkomst en tot een uur na zonsondergang.

7. Locatie-specifieke maatregelen

Het uitvoeren van locatie-specifiek maatregelen om de schade en/of de populatie te beheersen. Partijen kunnen voorstellen voor een bepaald gebied indienen. Mogelijke maatregelen zijn onder andere: structurele en gecoördineerde verjaging, beperken of minder geschikt maken van broedgebieden, plaatsen van kuiken werende rasters, beperken of minder geschikt maken van opgroeigebieden, instellen van gedooggebieden en/of foerageergebieden (in combinatie met intensieve bejaging rond deze gebieden).
In het Regioplan voor Delfland-Schieland is voor de locatie Rotterdam The Hague Airport (RTHA) aangegeven dat rond RTHA het aantal ganzenbewegingen toeneemt. Om deze bewegingen te verminderen vragen drie punten de aandacht:

- Reduceren van de foerageerfunctie van nabijgelegen graslandpolders (met name polder Schieveen in Delfland);
- Terugbrengen van de populatieomvang van zomerganzen in de regio;
- Uitsluiten van broeden binnen een straal van 6 km rondom de luchthaven.

Deze drie punten zijn in lijn met de strategie die rond Schiphol wordt gehanteerd om daar het aanvaringsrisico met ganzen te verminderen.

Naast bijdragen aan de realisatie van de gestelde doelen, wordt er met bovenstaande maatregelen ook het volgende bereikt:

- Er ontstaat beoogde intensieve en structurele samenwerking tussen alle partijen op het gebied van het reguleren van de ganzenpopulaties in de regio/provincie.
- Het aantal gevonden nesten per zoekronde en per soort geeft een indicatie van het minimaal aantal broedparen in het betreffende gebied.
- Geschikte vangplaatsen worden gelokaliseerd.
- Het totaal aantal gedode ganzen per jaar in relatie met het jaarlijkse telresultaat levert informatie over de populatieontwikkeling van ganzen, waarmee het effect van de uitgevoerde handelingen kan worden gemeten.

Beheer wintergasten (trekganzen)

Naast de standganzen zijn er ook de wintergasten. Dit zijn de ganzen die buiten Nederland elders in (Noord-)Europa broeden en in het winterhalfjaar gedurende enige tijd in Nederland of elders in West-Europa verblijven. Hoewel deze trekganzen niet of nauwelijks schade aan Delflands natte ecologische zones veroorzaken, wordt er voor de volledigheid kort aandacht aan besteed. Ter bescherming van de wintergasten is er een winterrustperiode ingesteld.
In deze periode 1 november tot 15 februari (zuiden van Nieuwe Waterweg; Zuid-Zuid-Holland) en 1 november tot 1 maart (noorden van Nieuwe Waterweg; Noord-Zuid-Holland) is er dus een rustperiode in het beheer en mogen de trekganzen op alle percelen met gras, oogstresten en groenbemesters en in de natuurgebieden rusten en foerageren. Om agrariërs de mogelijkheid te geven om ganzen van kwetsbare gewassen te verjagen en om de schadedruk enigszins te spreiden, zal er ontheffing worden gevraagd om grauwe ganzen en kolganzen met afschot te verjagen van percelen met kwetsbare gewassen (alle gewassen die op landbouw-percelen aanwezig zijn met uitzondering van overjarig grasland, oogstresten en groen-bemester). Het terugbrengen van de stand van wintergasten naar een blijvend lager niveau ter voorkoming van schade is niet aan de orde.

Monitoring en evaluatie

Jaarlijks wordt de ganzenpopulatie geteld en worden de beheermaatregelen gerapporteerd, Op basis van de belangrijkste monitoringgegevens (rapportages over de beheermaatregelen, tellingen van ganzen, schade) kan het voorgenomen beheer worden bijgesteld. De FBE zal

regelmatig aan de hand van de monitoringsgegevens het beheer evalueren. Na de juli-telling van 2016 vindt een eerste evaluatie plaats.

Toestemming voor gebruik van de ontheffingen
Op aanvraag aan de FBE kunnen partijen, zoals WBE, grondgebruikers, beheerders en gemeenten toestemming krijgen voor het gebruik van, aan de FBE verleende, ontheffingen.

3 Coördinatie ganzenbeheer Zuid-Holland

Ten behoeve van het ganzenbeheer in Zuid-Holland heeft de FBE vier regiogroepen in het leven geroepen, waarin de plaatselijke beheerders en grondgebruikers afspraken maken en samenwerken bij het nemen van maatregelen om de doelstellingen te behalen en om de problemen beheersbaar te maken. Het gebied van Delfland valt binnen de regiogroep Delfland-Schieland.

Bij de (ambtelijke) regiogroep Delfland-Schieland zijn aangesloten: de WBE-Delfland en -Schieland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Zuid-Hollands Landschap, LTO, ANV Vockestaert, Rotterdam The Hague Airport, Groenservice Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Delfland (sinds begin 2015) en enkele gemeenten (o.a. Westland, Delft, Midden-Delfland en Rotterdam).

Alle partijen in de regiogroepen beseffen de grote inspanningen die moeten worden geleverd om genoemde doelen te realiseren. Medewerking en samenwerking van alle partijen, inclusief de provincie, is noodzakelijk.

Een aantal punten zijn cruciaal voor het realiseren van de gestelde doelstellingen. De belangrijkste zijn:
- Alle lokale terreinbeherende instanties moeten daadwerkelijk meewerken aan de bestrijding.
- In Natura 2000-gebieden moet afschot en afschot van koppelvormende ganzen, nestbehandeling en vangen van ganzen kunnen worden uitgevoerd.
- Een ruimhartig ontheffingenbeleid is noodzakelijk. Dit betekent tijdige, duidelijke, heldere en specifieke ontheffingen, waarbij de uitvoerende partijen gebruik kunnen maken van alle (hulp)middelen die bijdragen aan het vereenvoudigen van het bemachtigen van ganzen en het beschikbaar zijn van dodingsmiddelen voor gevangen ganzen. Vooral het vangen en gebruik van CO2 om gevangen ganzen te doden zal mogelijk moeten zijn.
- Gebiedspecifieke ontheffingen voor het afschot in de winterperiode van niet met wintergasten gemengde populaties zijn noodzakelijk.
- Communicatie naar de gemeentes, handhaving en burgers in Zuid-Holland over de consequenties van het gekozen ganzenbeleid door provincie en FBE is nodig om onrust in de samenleving weg te nemen.
- Doorlopend, jaarlijks monitoren van de resultaten en het continueren van de contacten met en tussen partijen in de regiogroepen is nodig.

4 Mogelijkheden schadebestrijding door Delfland

Belangrijk is om te constateren dat er op dit moment al een regionaal ganzenbeleid is, wat door de Provincie is geformuleerd. Delfland gaat zelf niet over het ganzenbeleid en hoeft dus

niet aparte doelstellingen te formuleren. Daarnaast biedt dit beleidskader voor Delfland voldoende ruimte om met de aanpak van de ganzenoverlast aan de slag te gaan.
Hieronder wordt aangegeven welke mogelijkheden Delfland (als terreineigenaar en/of beheerder) heeft om overlast door ganzen en de schade die Delfland ondervindt door de ganzen te beperken en om mee te werken aan de realisatie van de doelstellingen uit het Faunabeheerplan ganzen 2015-2020 (incl. Regioplan Delfland-Schieland). Hierbij wordt aansluiting gezocht bij de maatregelen, die zijn genoemd in het Faunabeheerplan ganzen.

4.1 Nestbehandeling

Om de ganzenpopulatie in de regio niet verder te laten groeien, doen andere terreinbeheerders (o.a. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Groenservice Zuid-Holland en enkele gemeenten) aan nestbehandeling; het onklaar maken van eieren vooral in de vorm van eieren prikken.
De effectiviteit bij toepassing op kleine schaal is zeer beperkt (geen meetbare effecten op populatieomvang). Voor nestbehandeling wordt een effectiviteit van 60% aangehouden. Bij een dergelijke effectiviteit neemt bij Schiphol de jaarlijkse toename van 38,7% af naar 14,7%. Wanneer 85% van de nesten onklaar wordt gemaakt, wordt een 0-groei bereikt[5]. Het is dus van belang dat zoveel mogelijk ganzennesten in de regio worden opgespoord en behandeld, waardoor er in een latere fase minder ganzen te hoeven worden afgeschoten of gevangen en vergast zolang de schade en overlast nog ontoelaatbaar is.

Natte ecologische zones (o.a. natuurvriendelijke oevers en vispaaiplaatsen), maar ook natuurvriendelijk ingerichte waterbergingen, kunnen in meer of mindere mate gebruikt worden als broedgebied voor ganzen. Als deze gebieden daadwerkelijk door ganzen worden gebruikt om te broeden, kan Delfland bijdragen aan het beperken van de ganzenproblematiek door op dergelijke percelen van Delfland ook aan nestbehandeling te doen. Eerder is immers aangegeven, dat de effectiviteit van dit type maatregel hoger wordt als een hoog percentage nesten in de regio worden behandeld.
Nestbehandeling is een beheermaatregel om de omvang van de populatie te beïnvloeden (populatiebeheer), maar niet om acute problemen met vraat/vertrapping van vegetatie te voorkomen. Als dit gebeurt in combinatie met afschot (van bij nestbehandeling verjaagde ganzen), kan het ook bijdragen aan verdere beperking van de populatie en schade/overlast.

Om te beoordelen in welke mate nestbehandeling op Delflands percelen effectief is, zal eerst geïnventariseerd moeten worden op welke percelen ganzen broeden, welke soorten en het aantal nesten. Vervolgens zal dit dan structureel moeten worden ‘gemonitord’.

Als bekend is of, en zo ja waar ganzen ‘nestelen’ op Delflands percelen, kan worden bepaald welke inspanning (tijd en/of geld) de nestbehandeling vraagt en wie dit dan gaat doen:
- door derden;
- door Delflanders of
- combinatie van beide.

Tenslotte zal moeten worden bezien of de nestbehandeling in combinatie van afschot van verjaagde ganzen zinvol/mogelijk is.

4.2 Afschot

[5] Bron: ganzenbeheerplan omgeving Schiphol, 2 april 2013, Bureau Waardenburg

Elke bezitter van grond is volgens het Burgerwetboek jachthouder van die grond. Dit wil niet zeggen dat hij/zij ook jager is of dat er een jachtdoelstelling is. Wat de wet bedoelt is dat de eigenaar “gerechtigd” is het wild te bemachtigen. Afschot kan alleen uitgevoerd worden door personen, die in het bezit zijn van een geldige jachtakte. In stedelijke gebieden is afschot niet toegestaan.
Populatiebeheer en schadebestrijding door middel van (ondersteunend) afschot van ganzen op percelen van Delfland is alleen mogelijk door jagers, die hiervoor formeel toestemming van de jachthouder (eigenaar Delfland) hebben. Op veel percelen van Delfland zijn de ‘jachtrechten’ niet verhuurd.

Om effectief ganzenschade te kunnen (laten) bestrijden op en nabij percelen van Delfland is het nodig dat de ‘jachtrechten’ door Delfland worden verhuurd aan de Wildbeheereenheid (WBE) Delfland[6]. Hierover heeft diverse malen ambtelijk overleg plaatsgevonden tussen Delfland en de WBE, waarbij ook is geïnventariseerd voor welke percelen van Delfland het zinvol is om de ‘jachtrechten’ te verhuren.

Dit heeft geresulteerd in een bestuurlijk voorstel voor de verhuur van het ‘jachtgenot’ en toestemming voor beheer en schadebestrijding aan de WBE Delfland uitsluitend ten behoeve van de bestrijding van schade door o.a. ganzen. De verhuur heeft betrekking op 144 kadastrale percelen met een oppervlakte van totaal circa 172 hectare, watergangen, dijken, kades, weiland etc.
Het is behandeld in het PFO van Ries Smits op 7 november 2016, waarin is besloten om het voorstel voor te leggen aan het college met het verzoek om:

1. te besluiten tot het verlenen van het ‘jachtgenot’, inclusief beheer en schadebestrijding, aan de WBE Delfland en
2. aan het college voor te stellen om een informatieve brief aan de verenigde vergadering te sturen.

4.3 Vangen van ruiende ganzen

In bepaalde situaties is het nauwelijks mogelijk om direct effectief overlast en/of schade door ganzen te voorkomen of te beperken. Dit is bijvoorbeeld het geval bij natte ecologische zones in stedelijk gebied, waar afschot en/of verjaging met ondersteunend afschot niet mogelijk is of ganzen werende voorzieningen (vegetatie ‘inpakken’ in fijn gaas) erg kostbaar zijn.
In dergelijke gevallen is het vangen van ganzen en vervolgens doden vaak de meest effectieve methode om direct van de (lokale) overlast af te komen. Je neemt de veroorzakers van het probleem direct weg. Het vangen en doden van ganzen in de ruiperiode gebeurt veelal door gespecialiseerde bedrijven.
Het vangen en elders uitzetten van de schadeveroorzakende ganzen is nu geen reële optie, omdat het probleem dan slechts wordt verplaatst. Ouderganzen met jongen en sub adulte ganzen zijn tijdens de rui (verliezen in één keer de slagpennen) eenvoudig te vangen. Ze kunnen dan 30-35 dagen niet of nauwelijks vliegen. De ruiperiode verschilt per ganzensoort. De grauwe ganzen ruien het eerst (vanaf 20 mei) en brandganzen het laatst (vanaf 15 juni). Het vangen in de ruiperiode biedt een goed resultaat bij kleinere geïsoleerde populaties. Voorbeelden van locaties, waar het vangen en vervolgens doden in de ruiperiode een oplossing zou kunnen bieden zijn Poelzone (Westland), zwemwater Delftse Hout (Delft) en wellicht ook nvo en fietspad langs de Noordvliet.

[6] georganiseerd samenwerkingsverband van jachthouders

Voor Delfland lijkt dit een maatregel, die kan worden overwogen om in te zetten in enkele specifieke situaties, waarbij direct Delflands belangen worden geschaad en andere schadebestrijdingsmethoden niet opportuun zijn. Het zou dus eigenlijk meer thuis horen bij de locatie specifieke maatregelen (3.4). Het op grotere schaal inzetten van deze methode om grote aantallen ganzen te vangen is een afweging die de provincie i.s.m. FBE moet maken.

De ontheffing voor het vangen en vergassen (met CO2) van ganzen in Zuid-Holland is in juni 2016 provincie-breed ingetrokken, omdat de provincie dacht dat een ontheffing voor de rechtbank geen stand zou houden. De rechtbanken van Arnhem en Zeeland-West-Brabant bepaalden eerder dat ganzen niet met hulp- en vangmiddelen bijeen mogen worden gedreven. De provincie concludeerde dat het dan ook niet zal lukken om de ganzen te vergassen.

Per 1-1-2017 is er de nieuwe Wet natuurbescherming en bepalen de provincies wat wel en niet mag in de natuur in hun gebied en zorgen vanaf deze datum voor vergunningen en ontheffingen. Het is dan mogelijk om ganzen te vangen (met een vangkraal) en te doden door middel van CO2, indien de provincie een ontheffing hiervoor afgeeft. Op basis van het Faunabeheerplan ganzen kan de FBE hiervoor een aanvraag indienen. Uit informatie van de FBE[7] blijkt dat een partij voor een concrete locatie een aanvraag bij de FBE kan doen voor ontheffing voor het vangen en doden van ganzen met CO2. Vermeld moet worden om welke ganzen het gaat. De FBE vraagt vervolgens hiervoor ontheffing aan bij de provincie (Omgevingsdienst). In dat geval zal de provincie een dergelijke ontheffing afgeven. Deze procedure kan circa 8 weken duren. Uitgezonderd eventuele juridische procedures zal deze worden verleend en dan kan er in principe vanaf mei/juni 2017 gevangen en vergast worden. Er zijn wel signalen dat de beschikbare capaciteit voor het vergassen met CO2 dit jaar een beperkende factor kan zijn voor de inzet van deze maatregel in Zuid-Holland.

Met de brief van 5-12-2016 heeft de gemeente Delft samen met Delfland en mede namens de regiogemeenten, bij de provincie aangedrongen om binnen de kaders van de natuurwetgeving partijen ontheffingen te verlenen om effectief ganzenbeheer mogelijk te maken, waaronder het vangen en vergassen van ganzen. Alleen dan kan effectief vorm gegeven worden aan het provinciale uitvoeringsbeleid ter beperking van schade en overlast door ganzen.

4.4 Locatie specifieke maatregelen

1. *Weren en verjagen*

Om schade door ganzen aan natte ecologische zones te voorkomen of te beperken, kan gebruik gemaakt worden van bijvoorbeeld linten (diverse uitvoeringen) en verstoring door bijvoorbeeld mens, hond, roofvogel, laserlicht, voertuig, knalapparaten, vogelafweerpistool en geweer om ganzen te verjagen. Deze maatregelen hebben echter een kortstondig verstorend effect; na korte tijd zijn de ganzen er aan gewend en deze maatregelen dragen niet bij aan het behalen van de gestelde doelen (o.a. faunabeheerplan). Hierdoor wordt de problematiek slechts naar elders verplaatst. Het is ook geen structurele maatregel om ganzen te weren bij natte ecologische zones of zwemwateren.

Bij een aantal natte ecologische zones, is de nieuw aangebrachte vegetatie tijdelijk beschermd met rasters van gaas en incidenteel in combinatie met linten om de ganzen te weren. Dit lijkt een effectieve methode om de vraat en vertrapping van de vegetatie door ganzen te voorkomen en de vegetatie de mogelijkheid te geven zich te ontwikkelen. Het is echter een

[7] Mondelinge mededeling medewerker faunabeheer van de FBE Zuid-Holland d.d. 31 januari 2017.

kostbare methode, waarbij de rasters na een aantal jaren, als de vegetatie zich voldoende robuust heeft ontwikkeld, weer verwijderd moet worden om bijvoorbeeld beheer en onderhoud mogelijk te maken. Delfland zal steeds per situatie de afweging maken of deze tijdelijke maatregel het efficiëntst is om schade door ganzen te voorkomen. Het is geen structurele maatregel.

2. *Inrichting en beheer*

Door het habitat aan te passen kan een gebied minder geschikt of zelfs helemaal ongeschikt worden voor broeden, opgroeien van kuikens of ruien van ganzen. Dit kan door bijvoorbeeld, de bereikbaarheid van het open water te bemoeilijken en door gebieden te laten verbossen. Het effect van deze maatregelen op de totale ganzenpopulatie is naar verwachting gering, een effect treedt alleen op als ganzen geen alternatief broedgebied kunnen vinden/benutten. Deze maatregel kan voorkomen dat ganzen op een bepaalde locatie gaan broeden of ruien, wat bijvoorbeeld rond risicolocaties zoals vliegvelden winst oplevert.

Bij nieuw aan te leggen natuur- of recreatiegebieden of natte ecologische zones is het zaak om er rekening mee te houden dat deze geen nieuw of minder geschikt broedgebied voor ganzen opleveren. Ganzen broeden in waterrijke gebieden en kiezen hun broedplaatsen mede op basis van risico op predatie. Locaties zoals eilanden zijn moeilijk bereikbaar voor grondpredatoren, zoals de vos, en zijn dan ook aantrekkelijke broedplaatsen. Delfland kan dit aspect mee laten wegen bij de ontwerpen van nieuwe natte ecologische zones.

4.5 Samenwerking en Communicatie

Belangrijk bij de uitvoering van deze ganzenaanpak is de samenwerking met onze gebiedspartners. Deze samenwerking is deels operationeel: afschot en nestbehandeling (eieren prikken) betekenen automatisch toe- en afstemming met o.a. grondeigenaren/gebruikers en terreinbeheerders. Voor beide activiteiten zal Delfland in overleg treden met de gebiedspartners en maatschappelijke organisaties, die zich eveneens deze handelingen hebben voorgenomen.

Maar ook is samenwerking op een ander niveau noodzakelijk. Er is veel weerstand bij dierenwelzijnsorganisaties tegen een of meerdere maatregelen (bijvoorbeeld het vangen en vergassen van ganzen), dus toepassing van bepaalde maatregelen zal op veel weerstand stuiten. Delfland neemt de maatregelen dan ook in nauw overleg met de gebiedspartners die eveneens met deze problemen kampen (bijvoorbeeld Delft) en sluit zoveel mogelijk aan bij maatregelen die zij al nemen om maximaal draagvlak te verkrijgen. Via de ambtelijke en bestuurlijke overlegsituaties met de Provincie (als bevoegd gezag bij de maatregelen) zal dit probleem met regelmaat worden besproken. Delfland hecht grote waarde aan zorgvuldigheid bij de uitvoering van de maatregelen.

In de communicatie over deze aanpak van de ganzenoverlast zal Delfland terughoudend opereren.

4.6 Financiën

Naar verwachting bedragen de jaarlijkse kosten structureel enkele tienduizenden euro’s per jaar, er vanuit gaande dat zoveel mogelijk gebruik kan worden gemaakt van vergelijkbare initiatieven bij andere terrein beherende organisaties en uitvoeren van werkzaamheden door bijvoorbeeld de Wildbeheereenheid Delfland. Dit wordt binnen de exploitatie van OWW

opgelost. Daarnaast is er in 2017 eenmalig enkele tienduizenden euro's extra nodig voor de inventarisatie van broedende ganzen (nesten) op Delflands percelen. Ook dit wordt binnen de bestaande begroting opgelost.

5 Conclusies

Uit het voorgaande blijkt dat de populatie jaarrond verblijvende ganzen (standganzen) te groot is en dat maatregelen nodig zijn om de populatie terug te dringen om de onaanvaardbare schade, risico's voor de vliegverkeer- en openbare veiligheid, volksgezondheid en overlast te beperken. Hiervoor is een gestructureerde aanpak nodig en maximale inzet en samenwerking van alle partijen (Delfland, terrein beherende organisaties, gebiedspartners en provincie Zuid-Holland) nodig om succesvol te zijn. Rekening houden met het Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015-2010 kan Delfland hieraan bijdragen door middel van de volgende maatregelen:

1. Terreinen van Delfland die potentiële broedgebieden voor ganzen zijn (o.a. natte ecologische zones en waterbergingen) controleren op de aanwezigheid van nesten van ganzen;
2. Op de terreinen, waar nesten van ganzen zijn aangetroffen, over te gaan op nestbehandeling (prikken of oliën van eieren). Dit kan uitgevoerd worden via de ontheffing die de FBE van de provincie heeft gekregen;
3. Bij ontwerpen van nieuwe natte ecologische zones, het aspect 'onaantrekkelijk' maken voor ganzen om te broeden mee te wegen;
4. Bij ontwerpen van nieuwe natte ecologische zones beoordelen of tijdelijk ganzen werende maatregelen (rasters) nodig zijn;
5. Ontwerpen van natte ecologische zones en/of waterbergingen binnen een straal van 6 km vanaf Rotterdam The Hague Airport zoveel mogelijk onaantrekkelijk maken voor broedende, overnachtende en foeragerende ganzen om voor het vliegverkeer het aanvaringsrisico met ganzen te beperken;
6. Verlenen van de jachtrechten, inclusief beheer en schadebestrijding, aan de Wildbeheereenheid Delfland voor 144 kadastrale percelen van Delfland;
7. In enkele specifieke situaties, waarbij direct Delflands belangen worden geschaad en andere schadebestrijdingsmethoden niet opportuun zijn, aan een gespecialiseerd bedrijf opdracht geven om in de ruiperiode ganzen te vangen en te vergassen (met CO2). Vooraf moet hiervoor voor concrete locaties via de FBE ontheffing bij de provincie (omgevingsdienst) worden gevraagd.

Daarnaast zal Delfland actief lid blijven van de (ambtelijke) Regiogroep ganzenbeheer Delfland-Schieland om goed inzicht te houden in de populatieontwikkeling standganzen en effect van de genomen maatregelen en voor afstemming en eventuele bijstelling van maatregelen. Daarbij wordt actief ingezet, dat de partners de beoogde maatregelen nemen. Ook zal er periodiek overleg met de Wildbeheereenheid Delfland plaatsvinden over schadebestrijding op 'probleemlocaties' voor Delfland (waar onaanvaardbare schade en/of overlast door ganzen optreedt).

Beleidsvisie MRB WMNL 2020-2024

Klaar voor de volgende stap

Conceptversie 4

Opmerkingen vanuit BO 19 juni verwerkt

+ kleine technische aanpassingen gedaan

1.1 Samenvatting

Op basis van aanbevelingen uit grootschalig landelijk onderzoek gaat MRB WMNL zich er op richten om de populatie muskusratten in het beheergebied in een periode van 10 tot 15 jaar volledig weg te vangen. Dit is in lijn het besluit van de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen over de gezamenlijke toekomststrategie van muskusrattenbeheer in Nederland.

In de periode tot 2024 zal daartoe de eerste stap worden gezet. Die bestaat eruit dat de populatie muskusratten in het gebied over een periode van 5 jaar met gemiddeld zo'n 25% per jaar gereduceerd zal worden.

Tegelijkertijd zal de organisatie zich voorbereiden op een toekomstgericht en duurzaam vervolg voor de opgave in de periode daarna. In al deze stappen zal MRB WMNL actief samenwerken met andere muskusrattenbeheerorganisaties.

Er zal blijvend tijd en aandacht geïnvesteerd worden in onderzoek en de toepassingen daarvan. Nieuwe methodes voor het opsporen van muskusratten zullen nodig zijn de doelstelling te behalen. Tevens zal er blijvend aandacht besteed worden aan het voorkomen van onnodig dierenleed.

Van de waterschappen wordt gevraagd hiertoe het reële uitgavenniveau op dat van 2019 te handhaven voor de periode van 2020 tot en met 2024.

Voor het bereiken van geformuleerde doelstelling is het essentieel dat muskusrattenbeheerders vrijwel overal toegang hebben tot gebieden waar muskusratten zich bevinden en dat deze gebieden op de juiste momenten fysiek toegankelijk zijn. Proactieve medewerking van waterschappen hierbij is zeer wenselijk, zowel in praktische zin (bijvoorbeeld maaien waar nodig) als in overtuigende zin (toegang tot terreinen van derden).

1.2 Inhoudsopgave

1.1 Samenvatting 1
1.2 Inhoudsopgave 3
1.3 Leeswijzer 4
2 Ontwikkelingen in muskusrattenbestrijding 5
2.1 Historisch perspectief muskusrattenbestrijding 6
2.2 De landelijke veldproef muskusratten 6
2.3 Besluitvorming in de Unie van Waterschappen 8
2.4 Samenwerking muskus- en beverrattenbeheerorganisaties 9
2.5 Wet en regelgeving 10
3 Wat betekent 'terugdringen tot aan de landsgrens' voor MRB WMNL 11
3.1 Hoe ziet terugdringen er in tijd en ruimte uit 11
3.2 Solidariteitsbijdrage 12
3.3 Tempo van leegvangen 12
3.4 Consequenties voor de organisatie 13
3.5 Analyse van MRB WMNL op dit moment 14
4 Uitwerking doelen beleidsperiode 2020-2024 15
4.1 Populatie sterk terugdringen 15
4.2 Focus op innovatie en ontwikkeling 17
4.3 Duurzaam inzetbare medewerkers 18
4.4 Zorgen voor behoud van draagvlak 20
5 Financiën en verantwoording 23
5.1 Kosten voor muskusrattenbeheer 23
5.2 Verdeling kosten over waterschappen 23
5.3 Verantwoording 24
5.4 Risico's 24

1.3 Leeswijzer

De keuzes die gemaakt worden in de beleidsvisie laten zich het best uitleggen vanuit de geschiedenis van muskusrattenbeheer en vanuit landelijk onderzoek waaraan MRB WMNL intensief heeft meegewerkt. Om die reden is de beleidsvisie zo opgebouwd dat eerst de context geschetst wordt waarbinnen de organisatie opereert. Vervolgens wordt geprojecteerd wat de doorvertaling is van landelijke keuzes op de eigen organisatie. In de laatste stappen wordt beschreven met welk beleid MRB WMNL denkt de ambitieuze stippen aan de horizon te kunnen bereiken.

In hoofdstuk 2 wordt uitgelegd wat de historische en ruimtelijke context is waarbinnen MRB WMNL opereert. Daarbij worden kort ontwikkelingen en onderzoeken toegelicht. Ook wordt in dit hoofdstuk de relatie gelegd met wet en regelgeving die van toepassing is.

In hoofdstuk 3 gaat het om de toekomstvisie van muskusrattenbeheer in Nederland als geheel en wat dit naar de toekomst toe zal gaan betekenen voor MRB WMNL en waar zij zal moeten staan aan het einde van deze beleidsperiode om invulling te geven aan de doelstelling van ‘terugdringen naar de landsgrens’ in een periode van 10 tot 15 jaar.

In hoofdstuk 4 plan van aanpak staat uitgewerkt hoe MRB WMNL voorstelt invulling te geven aan het bereiken van die doelstelling en wat daarvoor nodig is. Langs de lijnen van deze doelstellingen zal gerapporteerd worden aan de leden van het Bestuurlijk Overleg MRB WMNL.

In hoofdstuk 5 over de financiën wordt beschreven wat het kost, hoe de kosten verdeeld zijn, wat de risico’s zijn en hoe daar mee omgegaan zal worden. In dit hoofdstuk is met name ook aandacht voor wat de waterschappen kunnen bijdragen aan het verkleinen van de risico’s.

2 Ontwikkelingen in muskusrattenbestrijding

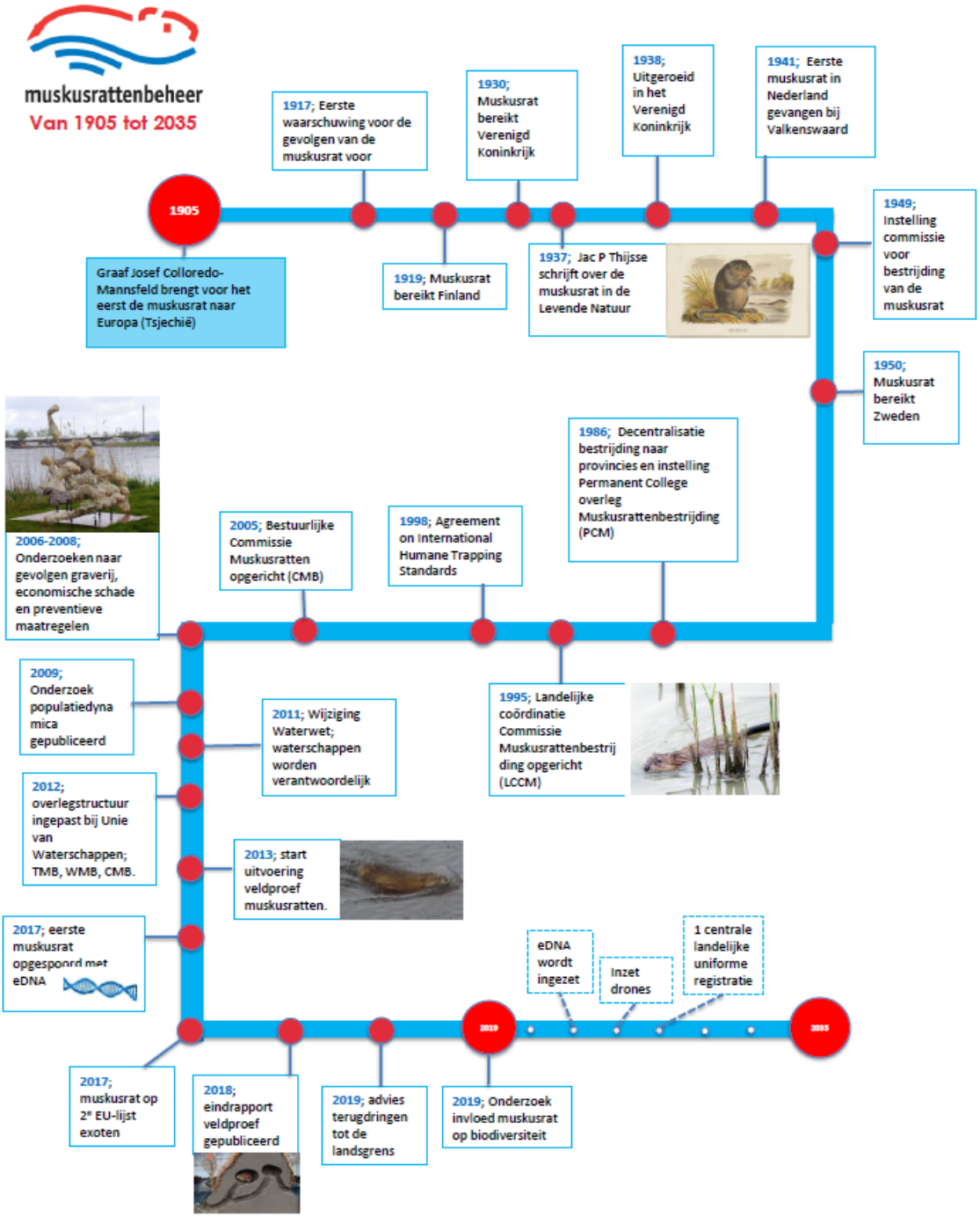

2.1 Historisch perspectief muskusrattenbestrijding

Muskusrattenbeheer is een relatief jong ambacht. De eerste muskusrat is in Nederland gesignaleerd in 1941. De bestrijding van het dier kwam gaandeweg op gang, maar heeft niet kunnen voorkomen dat de populatie in Nederland zo enorm groeide dat er rond 1990 400.000 dieren per jaar werden gevangen. De aanpak die daar op volgde leverde kortstondig effect op, maar rond 2004 was het aantal vangsten weer net zo hoog. Daarna is wel de kentering ingezet. De aanpak sindsdien is zo effectief dat nagedacht kan worden over de volgende stap.

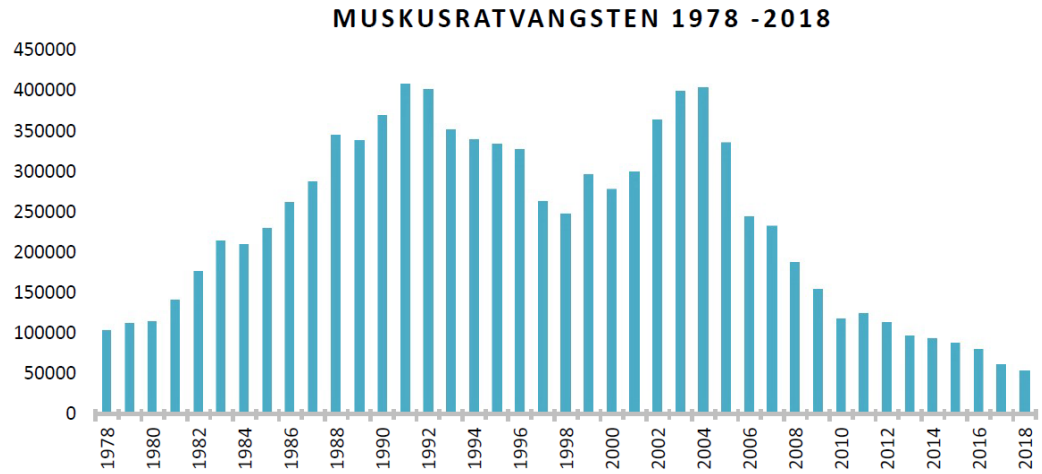

Bron: LANDELIJK JAARVERSLAG 2018 MUSKUS- EN BEVERRATTEN; Unie van Waterschappen

2.2 De landelijke veldproef muskusratten

Naar aanleiding van maatschappelijk vraagstukken over de aanpak van muskusrattenbestrijding, is in 2011 besloten een grootschalig onderzoek te doen naar effectiviteit en efficiëntie van de huidige bestrijdingsstrategie. Verspreid over Nederland is grootschalig onderzocht wat het effect is van bestrijding op populaties muskusratten. Dit onderzoek – dat internationaal gezien op enorme schaal heeft plaatsgevonden – heeft veel waardevolle inzichten opgeleverd. Met name in de sfeer van wat belangrijke factoren zijn in de ontwikkeling van populaties en in de reductie ervan. Omdat het onderzoek langer duurde dan de vooraf geplande 3 jaar is in 2017 een tussenrapportage opgeleverd. In deze tussenrapportage werd geadviseerd verder onderzoek naar de mogelijkheden om over te gaan op een strategie van ‘terugdringen tot aan de landsgrens’.

Uit het vervolgonderzoek waarover gerapporteerd is in het rapport ‘De toekomst van muskusrattenbeheer in Nederland; de mogelijkheden onderzocht’ zijn drie bestrijdingsscenario’s ten opzichte van elkaar vergeleken. Dat zijn de huidige strategie (streven naar maximaal 0,15 vangsten per km), de strategie ‘terugdringen tot aan de landsgrens’ - of ‘volledige verwijdering’ zoals dit tijdens het onderzoek genoemd werd - en de strategie ‘niet bestrijden’. Deze strategieën zijn op diverse criteria met elkaar vergeleken. In een plaatje gevat zien de resultaten er als volgt uit

Aspect	Volledige verwijdering	Vlakdekkend bestrijden met controle doelstelling	Niet-bestrijden
Risicoprofiel keringen			
Effect voor waterbeheer			
Effect op andere beheerders (agrariërs en gemeenten)			
Dierenwelzijn			
Bijvangsten			
Ecologie			
Overdracht diergerelateerde ziektes			
Bestrijdingskosten (mensen en middelen)			
Investeringen			
o in fysieke maatregelen ter preventie			
o in menstijd voor preventie door intensievere inspectie			
o voor herstel m.b.t. watersysteem en waterveiligheid			
Organisatorische haalbaarheid			
Personele aspect muskusratbestrijders			
Algemeen oordeel			

Tabel 3.3. Multicriteria tabel met verwachte effecten van drie strategieën op het risico profiel van de waterkeringen en overige aspecten die voor een goede afweging van belang zijn. Een kwalitatieve beoordeling is gegeven in vier categorieën. Groen: een variant scoort neutraal of positief op dit punt t.o.v. de andere varianten. Rood: een variant scoort sterk negatief op dit punt. Oranje: dit criterium is een aandachtspunt voor dit scenario. Donkergroen: dit is een onbetwistbaar pluspunt van dit scenario.

Bron: 'De toekomst van muskusrattenbeheer in Nederland; de mogelijkheden onderzocht'

Wat opvalt is dat de strategie 'Volledige verwijdering' ofwel 'Terugdringen tot aan de landsgrens' zowel op criteria veiligheid, kosten en dierenwelzijn veel positiever scoort dan de twee andere strategieën.

Om goed in beeld te krijgen hoe de kosten van de verschillende strategieën zich tot elkaar verhouden, is onderzocht wat de totaalkosten over een periode van 30 jaar (netto contante waarde) zich tot elkaar verhouden. Cijfers voor deze berekeningen zijn hiervoor bij alle waterschappen opgevraagd. Bij de berekeningen, die voor Nederland als geheel gelden, is er van uit gegaan dat terugdringen tot aan de landsgrens in 13 jaar is gerealiseerd.

Tabel 3.2 Directe kosten van de drie bestudeerde varianten van bestrijding op korte (eerste jaar) en lange (vanaf jaar 13) termijn. De laatste kolom geeft de netto contante waarde over een periode van 30 jaar, bij een inflatie van 3% en een rente van 5% (zie bijlage 2, analyse door Zappeij-Ploeger & Bos).

	Directe kosten (miljoen euro)		**Netto contante waarde (miljoen euro)**
Variant	korte termijn (jaar 1)	lange termijn (vanaf jaar 13)	
Volledige verwijdering	46	21	740
Huidige doelstelling	46	33	832
Geen bestrijding	57	60	1311

De drie meest subjectieve/bediscussieerbare getallen uit het model zijn:

- De kosten voor arbeid op korte en lange termijn, met name die bij niet-bestrijden;
- Het tempo en de mate waarin fysieke preventiemaatregelen worden getroffen bij niet-bestrijden;
- Het rentepercentage waarmee wordt gerekend bij het berekenen van de kapitaallasten van de fysieke preventiemaatregelen. Er is nu gerekend met 5% rente.

De uitkomsten van de Kosten-Baten analyse zijn overigens redelijk robuust voor wijzigingen in de aannames hieromtrent (zie bijlage 2).

Bron: 'De toekomst van muskusrattenbeheer in Nederland; de mogelijkheden onderzocht'

Op basis van deze cijfers kan voorzichtig geschat worden dat de kosten van 'Niet-bestrijden' over een periode van 30 jaar gerekend in totaal ruim 500 miljoen euro duurder uitpakken dan bij de strategie 'Terugdringen tot aan de landsgrens'.

2.3 Besluitvorming in de Unie van Waterschappen

Op basis van de aanbevelingen uit de Landelijke Veldproef Muskusratten en aanverwante onderzoeken heeft de Commissie Muskus- en Beverratten de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen geadviseerd om landelijk te kiezen voor de strategie 'Terugdringen tot aan de landsgrens' in een periode van 10 tot 15 jaar. Besluitvorming hierover heeft plaatsgevonden in de vergadering van 14 juni 2019.

TOEKOMST VAN HET MUSKUSRATTENBEHEER IN NEDERLAND – DE MOGELIJKHEDEN ONDERZOCHT (BIJLAGE)
Hetty Klavers, Patrick Poelmann/Dolf Moerkens

BESLUITSTUK

GEVRAAGD BESLUIT
De Ledenvergadering wordt gevraagd om:
1. het gezamenlijke doel van de muskusratbestrijding te wijzigen van onder controle (minder muskusratvangsten dan 0,15 per km watergang) naar 'terugdringen tot aan de landsgrens' (geen muskusratvangsten in het binnenland = '0-populatie') en die situatie te consolideren als deze is bereikt (tegenhouden aan de landsgrens om herkolonisatie in het binnenland te voorkomen).
2. de bestrijdingsorganisaties de opdracht te geven om de gezamenlijke inspanning te richten op het bereiken van het gestelde doel in een periode van 10 tot 15 jaar.
3. de de Commissie Muskus- en Beverratten te verzoeken een voorstel te ontwikkelen waarin uitgewerkt is hoe het bereiken en instandhouden van het doel bekostigd kan worden, op basis van solidariteit tussen de waterschappen.

Het besluit zoals hierboven is geformuleerd is ongeamendeerd en unaniem genomen.

Op basis van de bespreking zijn de volgende toezeggingen gedaan:

- De strategie zal elke 4 jaar worden geëvalueerd

- Onderzoek naar 'positieve en negatieve effecten van muskusratten op het ecosysteem' en onderzoek naar 'diervriendelijke methoden om graafschade te voorkomen' kan uitgevoerd worden mits daarvoor aanvullende middelen beschikbaar worden gesteld door de waterschappen.

2.4 Samenwerking muskus- en beverrattenbeheerorganisaties

In Nederland zijn er 8 muskus- en beverrattenbeheerorganisaties. Deze werken samen op bestuurlijk niveau (CMB), managementniveau (WMB), beleidsadviseursniveau (TMB) en veldniveau (ATT). De ondersteuning van deze overleggen wordt verzorgd door de landelijk coördinator muskus- en beverrattenbestrijding die in dienst is van de Unie van Waterschappen.

Het doel van de samenwerking is synergie te verkrijgen door kennis en kunde te delen, samen onderzoek te doen en dataverzameling te harmoniseren.

Niet alle waterschappen hebben hun muskus- en beverrattenbeheer op dezelfde manier ingericht. De waterschappen Zuiderzeeland, Scheldestromen, Limburg en Fryslân doen dit in eigen beheer. De andere waterschappen hebben het werk georganiseerd in vormen van samenwerkingsverbanden (Noord Oost Nederland, Rivierenland, Brabantse Waterschappen en West- en Midden Nederland).

Alle organisaties verzorgen in principe het beheer van zowel muskusratten als beverratten. In het gebied van West en Midden Nederland is het aantal beverratten zo laag dat en niet of nauwelijks beverratten gevangen worden. Voor de waterschappen aan de Duitse grens is dat heel anders. Die hebben een serieuze taak aan het bestrijden van beverratten. Ten aanzien van die soort 'terugdringen tot aan de landsgrens' al bereikt. De kosten daarvan worden door alle waterschappen solidair gedragen.

2.5 Wet en regelgeving

Sinds 2011 staat in de Waterwet dat waterschappen zo goed mogelijk zorg moeten dragen voor het voorkomen van schade aan waterstaatswerken veroorzaakt door muskus- en beverratten. De waterschappen hebben de verantwoordelijkheid hiervoor overgedragen gekregen van de provincies.

In de Wet natuurbeheer is vastgelegd dat provincies de verantwoordelijkheid hebben voor het beschermen van flora en fauna. Om dieren te mogen doden is toestemming nodig van de betreffende provincie. Deze mag zij onder bepaalde voorwaarden geven. Alle waterschappen in Nederland hebben er voor gekozen om waterstaatswerken te beschermen tegen graafschade door muskus- en beverratten te bestrijden. Om hier uitvoering aan te kunnen geven is toestemming nodig van de provincies waarin dit plaatsvindt in de vorm van een Opdracht ex artikel 3.18 Wnb. Alle beheerorganisaties hebben - bij alle provincies waarin zij actief zijn - zo'n opdracht gevraagd en gekregen. Daarbij is gestreefd deze opdrachten zoveel mogelijk eensluidend te laten zijn. In de opdrachten is geregeld dat medewerkers van de organisaties –onder bepaalde voorwaarden – toegang hebben tot alle gebieden in de provincie, is benoemd welke vangmiddelen daarbij toegestaan zijn en onder welke voorwaarden die gebruikt mogen worden. Aan de provincies moet jaarlijks gerapporteerd worden over aantallen vangsten en bijvangsten.

Sinds enkele jaren staan de beverrat en de muskusrat op de Europese lijst van invasieve exoten. In de 'Europese verordening invasieve exoten' is vastgelegd dat lidstaten - voor zo ver redelijkerwijs mogelijk - dieren die op die lijst staan verhinderen zich te vestigen in een land waar ze niet al gevestigd zijn en te verwijderen daar waar ze al wel gevestigd zijn. Dieren komen op de lijst te staan wanneer hun aanwezigheid een onevenredige aantasting van de inheemse biodiversiteit vormt.

3 Wat betekent ‘terugdringen tot aan de landsgrens’ voor MRB WMNL

Het advies om over te gaan op ’terugdringen tot aan de landsgrens’ is een advies aan alle waterschappen in Nederland zonder onderscheid te maken en niet voor ieder waterschap of iedere muskusrattenbeheerorganisatie afzonderlijk uitgewerkt. Tegelijk bevat het rapport een groot aantal handvatten waaruit afgeleid kan worden hoe dit voor onze organisatie ongeveer zal uitpakken. In dit hoofdstuk wordt daar duiding aan gegeven.

3.1 Hoe ziet terugdringen er in tijd en ruimte uit

Bij de woorden ‘terugdringen tot aan de landsgrens’ zullen de meeste mensen instinctief het beeld hebben dat gestart wordt linksboven bij Texel en dat het vervolgens in Zuidoostelijke richting beweegt tot Limburg ook schoon is. In de praktijk zal het zo niet gaan. Dat komt omdat muskusratten in Nederland niet alleen van buiten de grens komen, maar ook nog in grote getale geboren worden in Nederland.

Op de kaartjes hieronder is een voorspelling te zien van de restpopulaties in Nederland rond 2022. De grootste daarvan zijn in ons gebied. Wij gaan er daarmee vanuit dat ons beheersgebied als één van de laatste in Nederland muskusrattenvrij zal zijn.

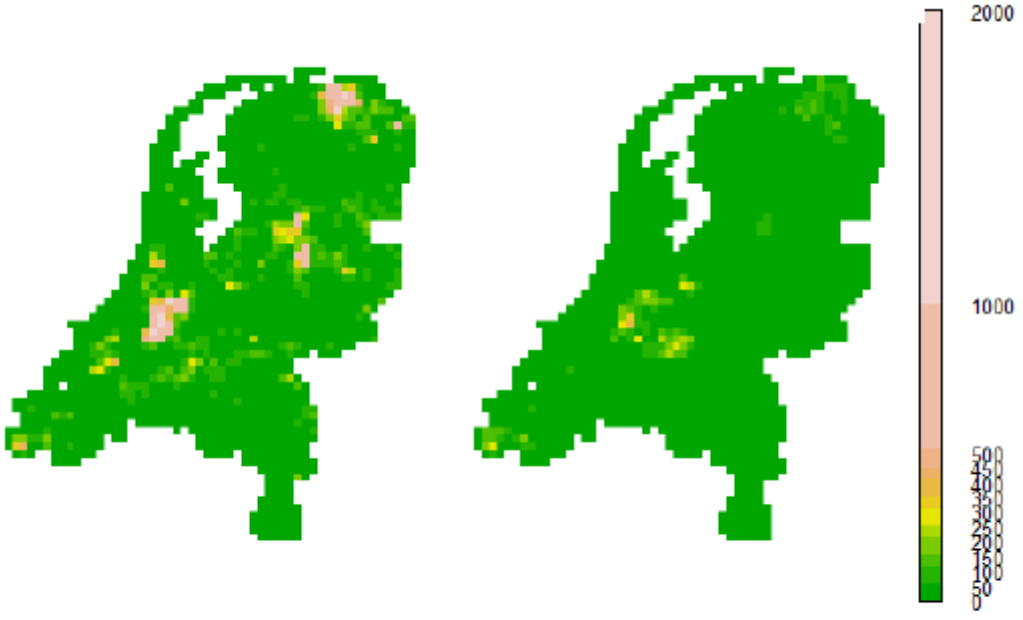

Figuur 3.7. Kaart van Nederland met het meest voorkomende patroon bij een inzet van 400 000 uur. In de kaartjes staan de werkelijke vangsten per atlasblok (AB) per jaar voor 2016 en verwachte vangsten per AB per jaar voor 2022 (links, respectievelijk rechts). De legenda geeft het aantal vangsten per kleur van het vakje.

Bron: ‘De toekomst van muskusrattenbeheer in Nederland; de mogelijkheden onderzocht’

3.2 Solidariteitsbijdrage

Wanneer het doel ‘terugdringen tot aan de landsgrens’ bereikt is, zal de inspanning om dat zo te houden voor de grenswaterschappen veel groter zijn dan voor de andere waterschappen. In het voorstel dat voorgelegd is aan de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen - ten aanzien van de nieuwe strategie - is ingebed dat uitgewerkt wordt hoe de lasten in de toekomst solidair zullen worden verdeeld. De uitkomsten van dat onderzoek worden medio 2020 verwacht.

Voor (tenminste) de komende beleidsperiode voorzien wij niet dat verschuiving van middelen buiten ons gebied aan de orde zal zijn. De beste bijdrage die wij kunnen leveren aan de landelijke strategie is zo snel mogelijk ons eigen gebied leegvangen. Los daarvan is er altijd bereidheid om andere organisaties te helpen wanneer daar vraag naar is, zoals dat andersom ook gebeurt.

Wel verwachten wij in de uitwerking van de landelijke strategie een voorstel waarbij onze waterschappen ná de komende 5 jaar significant meer moeten gaan bijdragen aan de kosten voor bestrijding buiten onze grenzen. De kosten voor onze basisbezetting zullen vanaf 2025 naar verwachting aanzienlijk lager kunnen worden. De besparing op de kosten voor MRB WMNL zal – zoals het er nu naar uit ziet - voldoende zijn om een solidariteitsbijdrage aan de grenswaterschappen te kunnen betalen.

3.3 Tempo van leegvangen

Volgens het model van Emiel van Loon zal een landelijke inzet van 400.000 velduren resulteren in volledige verwijdering in 10 tot 15 jaar.

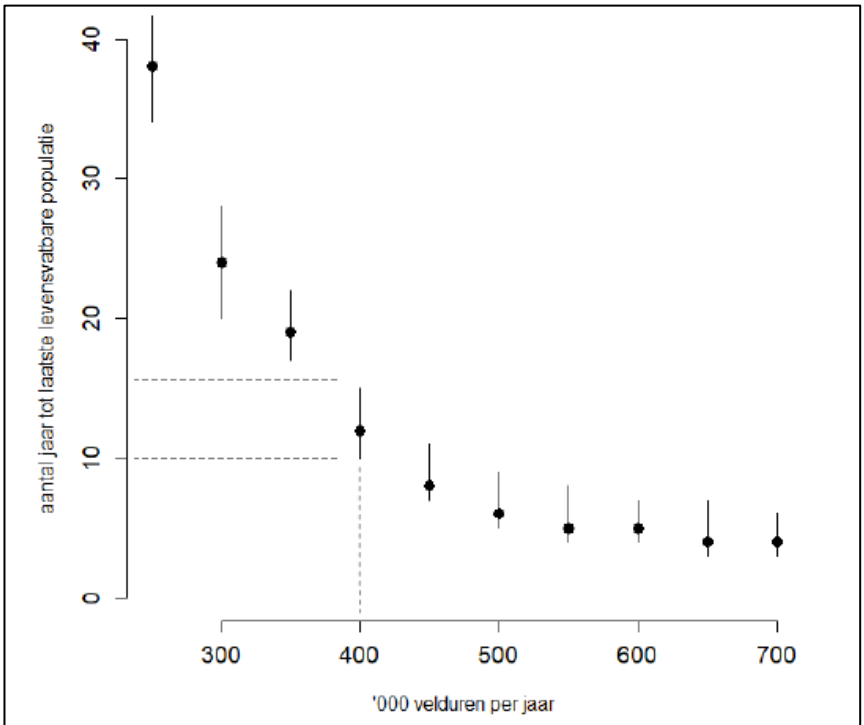

Figuur 3.6. De voorspelde tijdsduur tot volledige verwijdering bij inzet van verschillende hoeveelheden velduren. De figuur laat de gemiddelde tijd tot volledige verwijdering zien plus een 95% betrouwbaarheidsinterval (in het model speelt toeval een rol, en afhankelijk daarvan kan het soms een paar jaar langer of korter duren). Er is een drietal hulplijntjes getrokken bij een model-inzet van 400.000 velduur, om te laten zien dat de berekende tijdsduur tot volledige verwijdering dan 10-15 jaar zal bedragen.

Bron: ‘De toekomst van muskusratten-beheer in Nederland; de mogelijkheden onderzocht’

Omdat wij in West en Midden Nederland grosso modo op het gemiddelde zitten van inzet en van populatie, gaan wij er vanuit dat dit ook geldt voor onze organisatie. Onze insteek is daarom om in ieder geval voor de komende beleidsperiode vast te houden aan (ruim) 100.000 velduren per jaar.

In het model wordt uitgegaan van historisch rendement van een velduur. Ons streven is het rendement per velduur te verbeteren. Ook op die manier wordt het doel sneller bereikt. Daarvoor gebruiken we onder andere nieuwe technieken en strategieën.

Wij kiezen niet voor een voorstel om het aantal velduren op te hogen voor de komende periode. Zouden we dat willen, dan vergt dit een enorme inspanning om veel nieuwe mensen op te leiden, wetend dat dit dan is voor een relatief korte periode waarin nog veel moet worden gevangen.

3.4 Consequenties voor de organisatie

Het kiezen voor een strategie van 'terugdringen tot aan de landsgrens' of in ons geval tot aan de gebiedsgrens heeft op termijn grote gevolgen voor onze organisatie en voor de medewerkers. Wij zijn er van overtuigd dat het mogelijk is naar di nieuwe situatie toe te groeien zonder dat dit gaat leiden tot gedwongen ontslagen of tot minder aantrekkelijke arbeidsomstandigheden. Maar wij realiseren ons dat dit alleen gaat lukken wanneer we daar tijdig actie voor ondernemen.

Wanneer de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen gaat besluiten over te gaan tot de strategie 'terugdringen tot aan de landsgrens' zal aansluitend een onderzoek gestart worden naar de organisatorisch gevolgen van deze beslissing. Naar verwachting zullen de resultaten van dit onderzoek medio 2020 beschikbaar zijn. Voor deze beleidsvisie kan die input niet meegenomen worden. Om die reden hebben wij voor onze organisatie een eigen globale inschatting gemaakt. Bij deze inschatting is gebruik gemaakt van indicatoren die uit het onderzoek Toekomst van muskusrattenbeheer in Nederland.

Hoe kan muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland eruit zien over 10 tot 15 jaar?

Zo'n 70* medewerkers zijn in dienst die het ambacht van muskusrattenbeheer beheersen

Muskusrattenbeheer is een deel van hun werk geworden, ongeveer 60%* per jaar

Het gebied van West en Midden Nederland is in principe vrij van muskus- en beverrratten

Controle op (nieuwe) aanwezigheid van muskusratten gebeurt met hulp van watermonsters

Bij geconstateerde aanwezigheid wordt een team MRBers direct ingezet op volledig wegvangen

Veel MRBers hebben een specialisme (drassig gebied, speurhond begeleiden, dronepiloot etc)

Resterende uren worden deels vast deels flexibel besteed aan diverse andere waterschapstaken

MRBers onderscheiden zich in de waterschappen door hun natuurkennis en brede inzetbaarheid

* Zeer grove schattingen, sterk afhankelijk van toekomstige keuzes en ontwikkelingen

Waar zal MRB WMNL dan ongeveer moeten staan in 2024?

Minder dan 4000 vangsten per jaar ofwel 0,05 vangsten per kilometer

Gebruik van eDNA, drones en speurhonden is operationeel ingebed

Probleemhaarden worden op maat aangepakt met inzet van teams en specialismen

Tenminste 50% van de MRBers is breder inzetbaar als waterschapmedewerker

Gevarieerde samenwerking op veldniveau met alle waterschappen van MRB WMNL

Leeftijdsopbouw en fysieke gezondheid van de organisatie is toekomstbestendig

Samenwerking met andere (bestrijdings)organisaties is tenminste even goed als nu

3.5 Analyse van MRB WMNL op dit moment

Om scherp in beeld te krijgen hoe die situatie bereikt kan worden is met een zelfevaluatie onderzocht waar de organisatie op dit moment staat.

Sterktes	**Zwaktes**
Vakmanschap	Afstanden in organisatie
Flexibiliteit inzet uren	Opleidingsniveau
Schaalvoordeel	Klassieke structuur
Natuurkennis	Leeftijdsopbouw
Borging waterschappen	Slijtend beroep

Kansen	**Bedreigingen**
Nieuwe technieken zoals eDNA	Dieren leren vallen ontwijken
Gedeelde strategie Nederland	Beperkingen toegang gebieden
Nieuwe waterschapstaken	Natuurontwikkelingen
Werk wordt minder zwaar	Langer doorwerken tot AOW
Nieuwe communicatiemiddelen	Draagvlak voor aanpak

4 Uitwerking doelen beleidsperiode 2020-2024

In hoofdstuk 3 is geschetst waar MRB WMNL ongeveer zal moeten staan in 2024. Deze doorkijk is daarmee het vertrekpunt van de uitwerking van het beleid voor de komende beleidsperiode. In dit hoofdstuk volgt de uitwerking daarvan langs 4 hoofddoelstellingen

- Populatie sterk terugdringen
- Focus op innovatie en ontwikkeling
- Duurzaam inzetbare medewerkers
- Zorgen voor behoud van draagvlak

In de bestuurlijke opdracht tot uitwerking van deze beleidsvisie is een aantal doelen en randvoorwaarden geformuleerd. Deze zijn in de volgende paragrafen overgenomen onder de hoofddoelstellingen.

4.1 Populatie sterk terugdringen

Hoe sneller de populatie muskusratten in Nederland weggevangen wordt, hoe minder dieren er in totaal gedood hoeven worden om het doel te bereiken. Elk jaar is daarom het doel voor iedere muskusrattenbeheerder om zoveel mogelijk dieren te vinden en te vangen. Iedere waarneming van de aanwezigheid van muskusratten leidt tot een gerichte vangactie. Hoe meer dieren gevangen worden, hoe kleiner de populatie wordt, hoe minder voortplanting plaatsvindt, hoe minder dieren er het volgende jaar gevangen hoeven worden. De beperkende factor voor de organisatie is beschikbare tijd. Per jaar zijn er ongeveer 100.000 velduren beschikbaar voor speuren en vangen op een totaal van 78.000 kilometer watergang. Door gerichte inzet van velduren daar waar het te verwachten rendement het hoogst is, wordt de populatie het snelst gereduceerd, onder de voorwaarde dat oog gehouden wordt op schone gebieden ter voorkoming van her-kolonisatie.

Doel 4.1.1 Sturen op een gemiddeld jaarlijkse reductie van de populatie in het eigen gebied van MRB WMNL van 25% ten opzichte van het jaar ervoor, teneinde in 2024 het aantal vangsten terug te brengen tot ongeveer 3000[1] vangsten.

Kijkend naar de snelheid waarmee de afgelopen jaren de populatie muskusratten in het eigen beheergebied teruggedrongen is én wat andere organisaties voor succes hebben weten te behalen én wat er aan innovaties in de pijplijn zit, lijkt het redelijk om aan te nemen dat een gemiddelde reductie van 25% per jaar over een periode van 5 jaar zeer ambitieus maar realiseerbaar is. Daarbij is niet de verwachting dat deze daling elk jaar rond de 25% procent zal zijn. Afhankelijk van natuurlijke omstandigheden en het beschikbaar komen van nieuwe technieken zal het ene jaar succesvoller blijken dan het andere. Het succes van een innovatie zal zich in eerste instantie vertalen door een hoger rendement van de velduren. Dat resulteert naar verwachting eerst in een relatief lage

[1] Dit aantal is afhankelijk van de realisatie van het aantal vangsten in 2019. De prognose daarvoor is 12.200 vangsten. Als dat gerealiseerd wordt, kunnen we uitkomen in de buurt van de 3000 vangsten. Wanneer het aantal vangsten in 2019 hoger uitkomt, bijvoorbeeld op he niveau van 2018 met 15.200 vangsten, dan wordt toch bereikt dat het aantal vangsten onder de 4000 uitkomt wat nodig is om ‘terugdringen tot aan de landsgrens’ in een periode van 10 tot 15 jaar te kunnen behalen.

vangstreductie ondanks een relatief hoge populatiereductie. Hoe dit effect zich verdeeld over de beleidsperiode zal manifesteren is lastig te voorspellen, met name door onzekerheid over operationeel beschikbaar komen van innovaties.

Doel 4.1.2 Streven naar een jaarlijkse reductie van de populatie in ieder van de deelnemende waterschappen ten opzichte van het jaar ervoor

Sinds 2016 werkt MRB WMNL vanuit een strategie waarbij het meeste aandacht gaat naar de gebieden met de hoogste muskusrattenpopulatie. Daarvoor wordt capaciteit weggehaald bij gebieden met een lagere populatie. Deze aanpak is heel effectief gebleken in het terugdringen van de totale populatie in het beheergebied. De komende jaren zal deze strategie voortgezet worden. Tegelijk blijven we er naar streven dat in principe de *populatie* in elk van de waterschappen jaarlijks daalt. In waterschappen waar de populatie al heel laag is, hebben wij de afgelopen jaren gemerkt dat het lastig is om grote fluctuaties in het aantal *vangsten* te voorkomen.

Nu nog is het aantal vangsten in een gebied de belangrijkste graadmeter voor de populatie. Omdat het aantal vangsten in een gebied ook sterk afhankelijk is van de hoeveelheid en kwaliteit van de inzet, is dit niet bepaald de onafhankelijke graadmeter die je wenst. Betere methoden om een goede schatting te geven van de populatieomvang zijn daarom zeer gewenst. Met behulp van eDNA is het naar verwachting binnen enkele jaren mogelijk om de populatieomvang te schatten los van het aantal vangsten.

Doel 4.1.3 Sturen op het 'volledig leegvangen en leeg houden' van delen van het gebied die daarvoor het meest geschikt zijn, voor tenminste 10% van het oppervlakteareaal van het samenwerkingsverband uiterlijk eind 2024

De wens om eind 2024 al een significant deel van het beheergebied volledig leeg te vangen is tweeledig. Een *helemaal schoon gebied* vraagt aanzienlijk minder aandacht dan een *bijna schoon gebied*. Daarnaast heeft het waarde om tijdig te leren wat er voor nodig is om een relatief groot gebied helemaal schoon te krijgen en te houden.

Na een serie succesvolle vooronderzoeken, is in 2018 gestart met het onderzoek naar de beste manier om eDNA onderzoek van watermonsters in te zetten ter ondersteuning van het speuren naar muskusratten. In 2019 is in pilotvorm al gestart met meer grootschalig speuren naar aanwezigheid van muskusratten met behulp van eDNA in gebieden die relatief schoon zijn. De resultaten hiervan zijn bemoedigend. De huidige verwachting is daarom dat het met deze techniek mogelijk en - binnen beschikbare budgetten - betaalbaar moet zijn om tenminste de kop van Noord Holland volledig leeg te vangen en leeg te houden. Dat gebied beslaat ongeveer 10% van het oppervlak van het beheergebied.

Doel 4.1.4 Het werk zodanig uit te voeren dat onnodig dierenleed tot een minimum wordt beperkt en daarover te rapporteren aan de betreffende Provincies als bevoegd gezag

Onder onnodig dierenleed verstaan wij leed dat veroorzaakt wordt door een ongewenste vangst en leed dat ontstaat wanneer een gewenst gevangen dier niet zo snel mogelijk overlijdt. Beide proberen we te voorkomen. Om te zorgen dat gevangen muskusratten zo min mogelijk lijden, maken we sinds 2019 alleen nog gebruik van klemmen die voldoen aan de internationale standaard voor humane vallen (*Humane Trapping Standards Regulations).* Daarnaast worden klemmen zodanig geplaatst dat de kans op onnodig lijden zo klein mogelijk is. Bij het plaatsen van welke val dan ook is het helaas vrijwel onvermijdelijk dat dieren gevangen worden die geen doel-vangst zijn. Voor een groot deel betreft dit andere plaagdieren zoals bruine ratten, maar helaas ook dieren die niet ongewenst of

zelfs zeer gewenst zijn in het gebied. In alle gevallen beschouwen wij het vangen van een niet-doeldier een ongewenste vangst. Wij proberen dit te beperken langs twee sporen. In spoor één proberen we in het veld te onderzoeken welke aanpassing aan vangmiddelen en methoden van plaatsten ervan mogelijk zijn die het aantal bijvangsten beperken. Daarbij houden we uiteraard rekening met de beperkingen in modificatie die toegestaan is vanwege de certificering van vangmiddelen. In spoor twee analyseren wij (bij)vangstgegevens om een betere balans te vinden tussen gewenste en ongewenste vangsten. Beide onderzoeks-sporen vinden plaats in samenwerking met de andere MRB-organisaties in Nederland.

Jaarlijks wordt door ons gerapporteerd aan de Provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht over aantallen vangsten en bijvangsten en maatregelen die wij treffen ter voorkoming van onnodig dierenleed als voorwaarde voor de Opdracht ex artikel 3.18 Wet natuurbeheer.

Randvoorwaarde 4.1.5 Medewerking van Provinciale Staten van de provincies Noord Holland, Zuid Holland en Utrecht voor het tijdig verlengen van de Opdracht ex artikel 3.18 Wet Natuurbeheer tbv het uitvoeren van de werkzaamheden

De doelstelling van het reduceren van de populatie muskusratten is alleen mogelijk met medewerking van de Provincies in de vorm van het verlenen van een Opdracht. De Provincies Zuid-Holland en Utrecht hebben zo'n Opdracht voor onbepaalde tijd verleend aan MRB WMNL onder voorwaarde van het nakomen van de voorschriften. De provincie Noord-Holland heeft een Opdracht verleend voor een periode van 5 jaar tot 16 juni 2023. Theoretisch is het mogelijk dat zij na die datum de opdracht niet wensen te verlengen.

4.2 Focus op innovatie en ontwikkeling

Ontwikkelingen in de technologie gaan sneller dan ooit en bieden veel kansen, ook in ons vakgebied. Kansen ontstaan de laatste jaren zelfs zo snel dat we moeite hebben het bij te houden. Tegelijk zien we het grote belang hier prioriteit aan te geven. De komende jaren gaan we daar op intensiveren. Aandacht is daarbij vooral nodig voor het sneller benutten van kansen die ontstaan. Dit vraagt om een nog flexibeler organisatie.

Doel 4.2.1 Gebruik te maken van huidig en toekomstig beschikbare innovaties om te komen tot een efficiëntere werkwijze om de populatie muskusratten te verkleinen

De komende jaren gaan we proberen om nieuwe technieken en methoden sneller in te zetten. Waar mogelijk worden pilots gestart om te onderzoeken waar directe inzet van de techniek al mogelijk is binnen de kaders van de begroting. Daarbij zal gestart worden in situaties en gebieden waar met die nieuwe techniek naar verwachting de meeste winst valt te behalen. Op korte termijn wordt in ieder geval gewerkt aan de operationele inzet van

- speurhonden voor de nauwkeurige lokalisatie van verstopte muskusrattenbouwen
- drones voor het lokaliseren van bewoonde winterhutten
- eDNA-analyse voor het detecteren van recente aanwezigheid van muskusratten

Daarbij wordt steeds afgewogen welke mensen, methoden en middelen per situatie het meest geschikt zijn om in te zetten.

Doel 4.2.2 Actief deel te nemen aan onderzoek dat in samenwerking met de Unie van Waterschappen, het STOWA en de andere bestrijdingsorganisaties wordt georganiseerd

Onderzoek dat gedaan wordt in het kader van de muskus- en beverrattenbestrijding in Nederland wordt in principe allemaal gedaan voor en door alle MRB-organisaties. Dit gebeurt onder de bestuurlijke vlag van de CMB[2] en wordt geoperationaliseerd in de TMB onder toezicht van de WMB. De STOWA draagt bij in de kosten van deze onderzoeken. De begeleiding en uitvoering van deze onderzoeken ligt grotendeels bij de MRB organisaties zelf waarbij ieder zijn aandeel neemt. De voortgang van de onderzoeken wordt periodiek besproken. Niet iedere organisatie neemt actief deel aan elk onderzoek. MRB WMNL neemt op dit moment actief deel aan het onderzoek eDNA, samen met Wetterskip Fryslân en MRB Noordoost Nederland. Aan de pilot 'toepassing van speurhonden bij MRB' die in het najaar 2019 gaat starten doen wij net als alle andere organisaties actief mee. Een onderzoek naar 'bijvangsten' hebben wij als MRB WMNL in 2018 zelf opgestart. De voortgang en resultaten daarvan delen wij in dit verband met de andere organisaties.

Doel 4.2.3 Gebruik te maken van aanbevelingen uit onderzoeksrapporten over aansturing om te komen tot een efficiëntere werkwijze

In het onderzoek naar de Toekomst van het muskusrattenbeheer in Nederland zijn niet alleen aanbevelingen gedaan omtrent het na te streven doel, maar ook een aantal gerichte adviezen gegeven die naar verwachting zullen leiden tot een betere werkwijze. Deze adviezen zullen betrokken worden in de verdere ontwikkeling van de organisatie.

Doel 4.2.4 Mee te werken aan een op te richten programma 'verbetering muskusrattenbestrijding' waarin de mogelijkheden van versterkte samenwerking tussen de bestrijdingsorganisaties verder uitgewerkt worden

Op 14 juni is in de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen besloten wordt om over te gaan tot de strategie 'terugdringen van muskusratten tot aan de landsgrens'. Daarbij is de opdracht gegeven te onderzoeken hoe dit het beste vorm gegeven kan worden. Dit onderzoek zal onder toezicht van de WMB uitgevoerd worden en MRB WMNL zal daar ruimhartig aan meewerken. De resultaten van dit onderzoek worden volgens de huidige planning media 2020 verwacht.

Voor invulling van 'versterkte samenwerking' tussen bestrijdingsorganisaties ziet MRB WMNL voor de komende beleidsperiode geen aanleiding te veronderstellen dat dit gevolgen heeft voor de huidige organisatievorm. Of dat voor de periode daarna ook zal gelden laat zich op dit moment moeilijk voorspellen en zal zeker onderdeel zijn van het onderzoek.

4.3 Duurzaam inzetbare medewerkers

Een groot deel van de muskusrattenbeheerders doet dit werk al decennialang en heeft het altijd beschouwd als een baan tot aan het pensioen. Om verschillende redenen is dit voor velen van hen niet langer een reëel perspectief. In de eerste plaats heeft het werk zijn fysieke tol geëist. Jarenlang sloot-in-sloot-uit heeft onder veel oudere werknemers geleid tot slijtage die het werken als muskusrattenbeheerder onmogelijk maken. Daarnaast speelt een verhoging van de pensioenleeftijd, de verandering van het type werkzaamheden en een toekomstperspectief waarin er minder werk zal zijn voor muskusrattenbeheerders. Er zal gewerkt gaan worden aan kansen die recht doen aan de mensen die aan de wieg hebben gestaan van het succes dat er nu ligt. Daarnaast zal gewerkt worden aan het aantrekkelijk houden van het vak om te borgen dat er ook in de toekomst voldoende

[2] CMB staat voor Commissie Muskus- en Beverratten. Dit is een bestuurlijke commissie van de Unie van Waterschappen. De CMB wordt ondersteund door WMB (managers/directeuren) en TMB (beleidsadviseurs).

capabele mensen zijn die de muskusrattentaken die er dan zijn willen en kunnen uitvoeren. Deze uitdagingen pakken we op langs de volgende doelen.

Doel 4.3.1 Zorg te dragen voor een duurzame inzetbaarheid – in termen van gezondheid en van arbeidsmarktgeschiktheid - van medewerkers, zowel op korte als lange termijn

Veel van de oudere muskusrattenbeheerders hebben grote fysieke slijtage opgelopen in het beroep. Waar mogelijk wordt het werk aangepast om het minder slijtend te maken. Desondanks is het werk voor sommige medewerkers niet meer uit te voeren. Zij worden ondersteund in het vinden van alternatief werk, zowel binnen als buiten MRB.

In de toekomst zal naar verwachting het vangen van muskusratten een (hoofd)taak worden binnen een bredere functie. Dat vraagt om muskusrattenbeheerders die breder inzetbaar zijn, waarbij nieuwe taken in principe moeten passen bij en naast de werkzaamheden van muskusrattenbeheer.

In een organisatie die zichzelf steeds opnieuw moet uitvinden, past het dat medewerkers de kans krijgen mee te groeien. Daarom worden verschillende mogelijkheden voor aanvullende scholing geboden. Met ingang van schooljaar 2019/2020 kan door een deel van de medewerkers een dag in de week onder werktijd deelgenomen worden aan een maatwerk MBO opleiding, gericht op waterschapvaardigheden.

Doel 4.3.2 De organisatie voor te bereiden op vervolgstappen die noodzakelijk zijn in de beleidsperiode 2025-2030 richting ‘terugdringen tot aan de landsgrens’

In de komende beleidsperiode tot en met 2024 zullen door de medewerkers nog heel veel velduren gemaakt moeten worden om de populatie muskusratten ver genoeg terug te dringen. Naar het zich nu laat aanzien zal in de jaren na 2024 gestart kunnen worden met het significant verminderen van het aantal uren dat nodig is voor muskusrattenbeheer. Medewerkers zullen tegen die tijd aanvullende taken krijgen, in lijn hun talenten en vaardigheden. Dit vraagt om een complexere aansturing en afstemming. Helemaal wanneer medewerkers taken gaan uitvoeren buiten het samenwerkingsverband. Zelfs wanneer dat taken betreft binnen de ‘eigen’ samenwerkende waterschappen. Om daar op voor te bereiden wordt nu al ervaring opgedaan met vormen van detachering van mensen voor tijdelijke klussen. Denk daarbij aan dijkbewaking, mollenvangen en controle op invasieve exoten als waternavel. Op kleine schaal zijn de ervaringen hiermee heel positief, voor alle betrokken partijen. De komende jaren zal hier op uitgebreid worden. De reden daar nu al mee te beginnen en niet pas na 2024 is tweeledig. Het detacheren van mensen voor wie het werk te zwaar is geworden of voor wie het werk zijn aantrekkingskracht heeft verloren, helpt hen in hun gezondheid en arbeidsmarktontwikkeling. Daarnaast leert de organisatie om te gaan met de organisatorische complexiteit die gevraagd wordt wanneer dit op termijn op grotere schaal zal worden uitgevoerd.

Doel 4.3.3 Open te staan voor mogelijkheden tot taakverbreding binnen de inliggende waterschappen van het samenwerkingsverband, rekening houdend met de voorwaarden van de Gemene Rekening

De taak van het samenwerkingsverband MRB WMNL is beperkt tot het beschermen van de waterstaatswerken tegen graverij door muskus- en beverratten. Op meerdere momenten is de vraag gesteld of het niet wenselijk is deze taak uit te breiden met bijvoorbeeld de bestrijding van andere invasieve exoten. MRB WMNL ziet dit als een logische gedachte. Wanneer de provincies en de samenwerkende waterschappen daar toe besluiten, is het mogelijk hier invulling aan te geven binnen de ingeslagen richting van de organisatie. Het zal betekenen dat aanvullende taken beschikbaar

komen zonder de administratief meer belastende detacherings-constructies. In hoeverre het mogelijk is taken toe te voegen aan het samenwerkingsverband binnen de kaders van de 'Overeenkomst van kosten voor Gemene Rekening' zal uitgezocht moeten worden.

Randvoorwaarde 4.3.4 Kunnen bieden van een relevant en aantrekkelijk toekomstperspectief voor medewerkers van muskusrattenbeheer op middellange en lange termijn

Op het eerste oog zou je kunnen denken dat het over een jaar of 5 een hele uitdaging wordt om voldoende werk te blijven houden voor alle muskusrattenbeheerders en dat daarom taakverbreding noodzakelijk is als alternatief voor gedwongen ontslagen. In de praktijk blijkt de uitdaging anders te liggen. De uitstroom uit het vak is momenteel zo hoog dat stevig ingezet moet worden op het aantrekken van nieuwe mensen om de doelen te kunnen behalen. Dat is niet alleen het geval bij MRB WMNL. Ook de andere MRB-organisaties zijn uitgebreid nieuwe mensen aan het aannemen en opleiden. De hoge uitstroom is een optelsom van relatief veel mensen die met pensioen gaan – de gemiddelde leeftijd ligt erg hoog – en het succes van het duurzaam inzetbaarheidsbeleid. Medewerkers maken de overstap naar andere banen ter voorkoming van arbeidsongeschiktheid en anderen voelen zich gemotiveerd hun werkzame leven anders in te gaan vullen.

Om voldoende nieuwe mensen te kunnen werven én voldoende huidige medewerkers te behouden, moeten we aan aantrekkelijk toekomstperspectief kunnen bieden. We moeten ze duidelijk maken dat het werk ook op termijn blijft bestaan en dat het – weliswaar in een andere vorm - aansluit op hun talenten als gepassioneerd natuurmens met oog voor detail. Lukt dat niet, of niet voldoende, dan zal de uitstroom te hoog worden, zullen vacatures niet meer tijdig ingevuld kunnen worden en zullen de doelen niet gehaald worden.

4.4 Zorgen voor behoud van draagvlak

Het bestrijden van muskusratten is geen doel op zich. Je zou het een noodzakelijk kwaad kunnen noemen. Het doel is zorgen voor waterveiligheid van Nederland. In een (toekomst)situatie waarin er in ons gebied nauwelijks nog muskusratten voorkomen, zullen steeds meer mensen het veiligheidsrisico niet ervaren en het doden van aaibare, schone dieren als onwenselijk bestempelen. Dat zal er toe leiden dat mensen, organisaties en andere bestuurslagen steeds meer uitleg nodig hebben om te begrijpen waarom de waterschappen er voor kiezen om ook de laatste muskusrattenpopulaties in Nederland weg te vangen. MRB WMNL ziet hierin een belangrijke taak om heldere informatie te verstrekken.

Doel 4.4.1 In publieke communicatie de noodzaak van het werk te benadrukken en te richten op het behouden en zo mogelijk versterken van het draagvlak voor de gekozen aanpak

Muskusrattenbeheer is kostbaar en wordt bekostigd uit belastingopbrengsten. Om die reden alleen al is het noodzakelijk duidelijke informatie te verstrekken over nut en noodzaak van het werk, de gekozen aanpak en de argumenten voor die keuze. Primair is dat de verantwoordelijkheid van de waterschappen die hier opdracht toe geven. In praktische zin geeft MRB WMNL hier namens de verbonden waterschappen invulling aan.

Naarmate de muskusrattenpopulatie lager wordt, zullen er steeds minder zichtbare schades zijn en zal het voor mensen steeds minder duidelijk worden waarom de waterschappen kiezen voor deze aanpak. Actieve publiekscommunicatie via verschillende media zal daarom een belangrijk

aandachtspunt blijven. Daarbij wordt waar mogelijk samengewerkt met de andere MRB-organisaties en aangesloten bij landelijke communicatie vanuit de Unie van Waterschappen.

Randvoorwaarde 4.4.2 Voldoende – bij voorkeur jaarrond - toegang tot alle gebieden van terrein-beherende organisaties zoals Natuurmonumenten en Zuid-Hollands Landschap

Om de primaire doelstelling in 2024 te halen is het noodzakelijk dat ook in natuurgebieden de populatie zo snel mogelijk teruggedrongen wordt. Wanneer deze toegang alleen gegeven wordt buiten het broedseizoen, kan de populatie zich door voortplanting steeds herstellen en wordt geen vooruitgang geboekt. Het recht op toegang tot alle gebieden voor MRB WMNL in het beheergebied, wordt in principe geregeld in de Opdracht ex artikel 18 Wet natuurbeheer. De provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht hebben deze toegang ook voor natuurgebieden verleend, onder de voorwaarde dat hierover vooraf overleg plaatsvindt tussen de betreffende terrein-beherende organisatie (TBO) en MRB WMNL. In de praktijk ervaren wij dat TBO's veelal positief staan tegenover het werk van muskusrattenbeheer en zij hun best doen zo min mogelijk toegangsbelemmeringen op te werpen. In sommige situaties ervaren wij helaas meer een nee-tenzij benadering in plaats van de gewenste ja-mits invalshoek. Daar waar belemmeringen in de toegang leiden tot het bedreigen van de doelstelling wordt extra aandacht besteed aan het gesprek met de TBO om te komen tot nieuwe afspraken. Wanneer dit niet leidt tot een gewenste oplossing zal om bestuurlijke ondersteuning vanuit de waterschappen worden gevraagd.

Randvoorwaarde 4.4.3 De fysieke mogelijkheid om alle te bestrijden gebieden te betreden en er vallen te plaatsen op momenten dat dit nodig is

Regels, wetten en afspraken zijn niet de enige belemmeringen waar muskusrattenbeheerders tegenaan lopen in de uitvoering van hun werk. Minstens zo lastig zijn fysieke belemmeringen. Deze hangen veelal samen met een natuurvriendelijke inrichting van gebieden. Helaas is het zo dat zulke oevers een sterke aantrekkingskracht hebben op muskusratten. Ze gedijen er goed en kunnen zich er prima verstoppen. Tegelijk maakt zo'n inrichting het gebied voor muskusrattenbeheerders aanzienlijk moeilijker te betreden en zijn speurbeelden lastiger waar te nemen. Vanuit MRB perspectief is de ideale oever niet een natuurvriendelijke, maar een strakke gemaaide kant. Om andere redenen – met name in de sfeer van biodiversiteit en waterkwaliteit – is dat natuurlijk niet ideaal. Hier is echt sprake van botsende belangen, waarin waterschappen hun afweging zullen moeten maken. Hoe zorgen zij ervoor dat conflicterende doelen met elkaar in balans gediend kunnen worden?

In de huidige praktijk wordt veelal voorafgaand aan de aanleg van formele natuurvriendelijke oevers overleg gepleegd met MRB. Zo kunnen vooraf maatregelen getroffen worden die het werk van MRB in de nieuwe situatie in enige mate ontlasten. Deze samenwerking is indirect via de bekostiging van MRB ook in het voordeel van het waterschap. Op dit spoor zal worden doorgepakt. Vanuit MRB bestaat de wens om overleg hierover te verbreden naar andere meer begroeide oevers. De mate waarin dit van belang is hangt samen met de omvang van de populatie in een gebied. Wanneer een populatie in het gebied zo laag is dat deze buiten het groeiseizoen helemaal bestreden kan worden, zullen er andere wensen zijn ten aanzien van bijvoorbeeld maaibeleid dan op plekken waar nog sprake is van zware besmettingen.

Randvoorwaarde 4.4.3 Dat ook in gebieden waar bevers zich gaan vestigen de mogelijkheid blijft bestaan om – onder voorwaarden - muskusratten te bestrijden

In een klein deel van het beheergebied heeft MRB WMNL al ervaring op kunnen doen met het bestrijden van muskusratten op plekken waar ook bevers zich hebben gevestigd**.** Om te beginnen levert het altijd mooie foto's op van bestrijders die de beelden graag delen. De bever is een welkome

gast in de wateren. Maar wel eentje die uitdagingen met zich meebrengt. Vanwege de beschermde status van het dier zijn er beperkingen in vangmiddelen die gebruikt mogen worden in zijn omgeving. Dat biedt een populatie muskusratten de gelegenheid zich daar te ontwikkelen. De bever doet daar niet moeilijk over en staat muskusratten zelfs toe ‘samen te wonen’ in een gangenstelsel.

Historische verspreidingskaarten van de bever in Nederland sinds de herintroductie in 1988 maken zeer aannemelijk dat de aanwezigheid van bevers in het beheergebied van West- en Midden Nederland de komende jaren sterk zal toenemen. Voor MRB zal dit lokaal tot grote uitdagingen gaan leiden die vragen om een andere aanpak van het vangen van muskusratten in die gebieden. Zo kan het nodig zijn de dieren gericht te gaan schieten in plaats van het plaatsen van klemmen waar ook jonge bevers in terecht kunnen komen.

5 Financiën en verantwoording

In de meerjarenbegroting 2017-2010 is afgesproken dat MRB WMNL over een periode van 4 jaar 10% zou bezuinigen ten opzichte van 2016. Op deze manier werd behaald efficiencyvoordeel omgezet in lagere kosten voor de deelnemende waterschappen. Voor de periode 2020-2024 is het voorstel ervoor te kiezen efficiencyvoordeel om te zetten in sneller bereiken van het doel, namelijk terugdringen tot aan de landsgrens in 10 tot 15 jaar. Hoe sneller dit bereikt wordt, hoe goedkoper dit per saldo is. Bij de geformuleerde doelstelling van de vangsten van gemiddeld 25% per jaar over de beleidsperiode is gekoppeld aan het effectief gelijk blijven van het budget.

5.1 Kosten voor muskusrattenbeheer

In de uitgangspunten voor de beleidsvisie is het volgende opgenomen over de kosten

Voor de periode 2020 tot en met 2024 uit te gaan van het begrote uitgavenniveau voor 2019 (€ 9.685.000)[3] per jaar en daarbij jaarlijks inflatiecorrectie toe te passen

In dit bedrag is de bijdrage aan de overhead voor HDSR (13,5% over het saldo van kosten en baten) inbegrepen.

Bij dit bedrag zijn *niet* de bijdragen aan de Unie van Waterschappen inbegrepen die betrekking hebben op Muskus- en Beverratten.

Bij dit bedrag zijn ook *niet* inbegrepen de kosten voor zogenaamde ‘onderkomens’ van waaruit de uitvoering plaatsvindt en waar materieel gestald wordt. Deze kosten worden individueel door waterschappen gedragen.

5.2 Verdeling kosten over waterschappen

Bij het oprichten van het samenwerkingsverband is gekozen voor een overeenkomst met kosten voor gemene rekening. Deze constructie maakt het mogelijk kosten te verrekenen zonder dat hier belasting over verschuldigd is. Destijds was het beeld dat de afgesproken verdeelsleutel op een later moment herzien zou kunnen worden op basis van nieuwe kentallen. Ondertussen is duidelijk dat de fiscus geen ruimte (meer) biedt voor herziening van de kostenverdeelsleutel. Aanpassen hiervan zou leiden tot het wegvallen van het belastingvoordeel van 21%. Om die reden wordt voorgesteld de overeenkomst ongewijzigd te verlengen voor tenminste de periode van 1 januari 2020 tot en met 31 december 2024.

[3] In genoemde uitgangspunten stond in plaats van dit bedrag € 9.660.000 genoemd. Dat bleek niet het juiste bedrag van de begroting 2019 te zijn. Daarom is dit aangepast.

De begroting over 2019 en de verdeling van de kosten over de waterschappen is als volgt:

Bijdrage deelnemers:

	Begroting	9.685.034
Waterschap	Verdeling in %	Bijdrage in €
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	18,70%	1.811.101
Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht	17,00%	1.646.456
Hoogheemraadschap van Delfland	5,30%	513.307
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	12,70%	1.229.999
Hoogheemraadschap van Rijnland	21,70%	2.101.652
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	24,60%	2.382.518
	100,00%	**9.685.034**

Bron: MRB WMNL begroting 2019

De jaarlijkse inflatie wordt verschillende gerekend voor personele en materiele kosten en zijn respectievelijk 3,25% en 1,5%. In de huidige verhouding tussen personele en materiele lasten komt dat neer op een jaarlijkse inflatie van 2,9%.

5.3 Verantwoording

Langs de lijnen van de hoofd- en subdoelstellingen en randvoorwaarden in hoofdstuk 4 zullen jaarlijks tussendoelen worden geformuleerd in jaarplannen. Over het behalen daarvan zal gerapporteerd worden in jaarverslagen.

Halverwege de beleidsperiode - in de tweede helft van 2022 - zal een tussenevaluatie plaatsvinden en in 2024 een eindevaluatie.

5.4 Risico's

Risico	Oorzaak	Gevolg	Maatregelen	Kans
Onvoldoende toegang tot natuurgebieden	Beheerders van terreinen hebben van de provincie het recht om voorwaarden te stellen aan toegang tot gebieden en maken daar gebruik van.	Onvoldoende bestrijdingsdruk op bepaalde momenten in sommige gebieden waardoor bronpopulaties kunnen groeien.	MRB voert gesprekken met terrein-beherende organisaties om in goed overleg te komen tot werkbare oplossingen. MRB vraagt betreffende waterschappen het verzoek tot toegang ten behoeve van de werkzaamheden kracht bij te zetten.	Hoog
Dieren zijn niet weg te vangen door fysieke belemmeringen	Toename van hoeveelheid natuurvriendelijke oevers (al dan niet	Muskusratten kunnen zich beter verstoppen en	Bij aanleg nieuwe natuur geeft MRB advies over hoe de impact op muskusrattenbeheer beperkt kan worden.	Hoog

	volgens KRW) en andere natuur-ontwikkelingen.	vervolgens voortplanten. Bestrijders kunnen het terrein niet goed bewerken. Fysieke belasting medewerkers neemt toe.	MRB werkzaamheden worden zoveel mogelijk gepland in perioden waarin lastige oevers beter bereikbaar zijn. MRB gaat nog meer overleggen met waterschappen om manieren te vinden elkaar te versterken.	
Innovaties laten langer op zich wachten dan voorzien	Elk onderzoek kent een redelijke mate van onzekerheid of de uitkomsten tijdig beschikbaar en toepasbaar zijn.	Beoogde daling in de populatie zal niet gerealiseerd worden.	MRB probeert - waar mogelijk - parallel aan ontwikkelingen al te starten met implementatie ervan. MRB doet actief mee aan divers landelijk onderzoek waardoor tijdig inzicht verworven wordt omtrent de toepassing in eigen gebied.	Midden
Actieve tegenwerking van het beleid door derden	Mensen die het niet eens zijn met het gevoerde beleid waarbij dieren worden gedood verwijderen vallen	Gesignaleerde dieren worden niet gevangen en kunnen zich voortplanten	MRB communiceert actief over nut en noodzaak van het gevoerde beleid en over maatregelen die getroffen worden dierenleed zo veel mogelijk te beperken.	Midden
Te weinig mensen kiezen ervoor om muskusratten-beheerder te blijven of te worden	Met het perspectief op 'terugdringen tot aan de landsgrens' is er afnemend vertrouwen dat het beroep blijft bestaan.	Het aantal mensen dat dat (blijvend) voor dit werk kiest is te klein om het doel te behalen en/of het resultaat vast te houden	MRB werkt aan het aantrekkelijk houden van het ambacht op termijn als onderdeel van bredere functies. In voorlichting wordt het beroep nadrukkelijk onder de aandacht gebracht bij potentiele werknemers. Er worden tijdig nieuwe mensen geworven en opgeleid voordat de grote pensioenuitstroom optreedt.	Laag
De populatie veert in schone gebieden te ver op als gevolg van de gekozen strategie	Uren worden ingezet in gebieden met veel vangsten ten koste van gebieden waar geen tot weinig muskusratten worden gevangen	Toename van het aantal muskusratten in deelgebieden waar niet of weinig wordt gespeurd	Controle op plaatsen waar eerder muskusratten zijn gevangen. Instandhouden van een minimaal kooienbestand dat fungeert als 'signaleringssysteem'. Extra controle van kooien (passief vangmateriaal) in trekperiodes (voorjaar en najaar). Ingrijpen waar nodig door inzet van de flexgroep.	Laag
Ziekteverzuim daalt onvoldoende	De combinatie van gemiddeld hoge leeftijd en zwaar lichamelijk werk veroorzaakt hoog ziekteverzuim	Er worden te weinig velduren gemaakt met de formatie om de doelstelling te realiseren	Streven naar duurzame inzetbaarheid belangrijke pijler van het beleid (zie paragraaf 4.2)	Laag